

Юридичний Вісник України
ВСЕ ПРО ЗАКОНИ – В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Загальнонаціональна правова газета
www.yvu.com.ua

► № 2 (1536)

16–31 січня 2025 року

СТОП. 3

**Задля зміцнення довіри
до слідчих органів**

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Цифрові докази у справах щодо торговельних марок: судді ВС долучилися до навчального вебінару VOiB

► стор. 4–5

Віктор ШОКІН:

«Лише закон робить нас справедливими, гуманними та розсудливими...»

► стор. 6–8

Левіафан бере Україну за горло Про наслідки ліквідації банківської таємниці

► стор. 9

«Поправки Лозового»: святе «прозріння» влади

► стор. 10–11

Чим чорт не жартує, коли фіскали сплять, або Як «полегшити» держбюджет за рахунок махінацій із ПДВ?

► стор. 14–17

Штучний інтелект із позицій феномена «кажана»: гуманітарне есе

► стор. 22–25

Банкрутство: актуальні правові позиції

► стор. 40–43

Нагадуємо нашим читачам!

Триває передплатна кампанія на 2025-й рік.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

Задля зміцнення довіри до слідчих органів

Слідчі Нацполіції керуватимуться стратегією розслідування міжнародних злочинів.

Саме так. Головне слідче управління Національної поліції у співпраці з Офісом Ради Європи в Україні розробили надзвичайно цікавий документ. Йдеться про нові підходи до управління під час розслідування міжнародних злочинів, вчинених в умовах війни. Відбулася презентація цього документу, під час якої свої думки висловили стейкхолдери сфери кримінальної юстиції, розслідувань, представників міжнародних організацій, програм міжнародної технічної допомоги, в тому числі представники громадянського суспільства. Голова Національної поліції Іван Вигівський при цьому зазначив, що за майже три роки великого протистояння, поліцією було задокументовано понад 124,5 тисячі воєнних злочинів, скоєних росіянами на всій території України. Зазначу й те, що ще в перші місяці війни в структурі Нацполіції були введені нові спеціалізовані слідчі, оперативні і аналітичні підрозділи, функції яких зосередилися на розслідуванні виключно міжнародних злочинів та спрямовані на встановлення воєнних злочинців. Саме для документування злочинів росіян цими підрозділами застосовуються інноваційні технології, нестандартні методи і механізми, а працівники оснащені найкращим технічним обладнанням. Керманіч Нацполіції подякував партнерам за технічне, а також теоретичне посилення спроможностей поліції. У свою чергу, керівник Офісу РЕ в Україні Мачей Янчак, акцентував увагу на підтримці стратегії управління розслідуванням воєнних злочинів. За його словами, реалізація цього важливого документу буде такою ж ефективною, як і процес її підготовки. Більше того, він запевнив у подальшій підтримці «на кожному кроці цього шляху».

Що ж отримають слідчі підрозділи, керуючись цим документом, бо основним джерелом керування є усе ж такі вимоги Кримінально-процесуального кодексу України. Дійсно міжнародними злочинами відповідно до КК України є такі діяння, як геноцид, злочин агресії, воєнні злочини та злочини проти людяності, пов'язані з міжнародним збройним конфліктом на території України. Як вказується в ст. 216 КПК, підслідність діянь, передбачених статтями 436, 436-2, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 ККУ належить до слідчих органів безпеки. Але змішана підслідність в умовах цієї війни також має місце. Збройна агресія РФ проти України розпочалася в лютому 2014 року і продукувала напади на цивільних осіб та цивільні об'єкти, призвела до порушень міжнародного права, фактично спровокувала гуманітарну кризу на території України в її міжнародно визнаних кордонах. Тобто, йдеться про розслідування великої кількості діянь, вчинених в умовах війни, серед яких значне місце займають умисні вбивства, сексуальне насильство, незаконне ув'язнення або інше позбавлення свободи в порушення основоположних норм міжнародного права.

Непоодинокими є й факти катування та нелюдського поводження, насильницьке переміщення або депортація дітей, умисне заподіяння сильних страждань. Окрім того, поширеними є напади на цивільне населення, цивільні об'єкти (в тому числі релігійні, освітні, наукові, благодійні тощо), а також уже згаданий екоцид, злочини проти довкілля, в тому числі напади на об'єкти та установи, що містять небезпечні чинники; напади на об'єкти, призначені для гуманітарних цілей, у тому числі заклади охорони здоров'я, а також місця, де зосереджені поранені та хворі. Розслідуванню підлягають і напади на цивільну інфраструктуру, необхідну для виживання цивільного населення, переслідування будь-якої ідентифікованої групи за національною, політичною, етнічною, культурною, релігійною чи гендерною ознакою, що зазначені в міжнародних або національних нормативно-правових актах.

Офіс Генпрокурора ще два роки тому прийняв рішення посилити координацію та співпрацю з національними та міжнародними партнерами для сприяння швидкому й неупередженому правосуддю та притягненню до відповідальності винних осіб. Тепер і слідчі підрозділи Національної поліції приєдналися до міжнародної співпраці з метою розслідування фактів вчинення міжнародних злочинів на території України. Стратегія має сприяти підвищенню якості фіксації доказів, зібраних при проведенні слідчих та інших процесуальних дій, розширенню доступу до правосуддя потерпілих та свідків тощо. Та головне – до зміцнення довіри населення та національних і міжнародних партнерів до слідчих органів, які здійснюють протидію міжнародним злочинам.

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ

Цими днями святкують
День народження

23 січня —
Володимир
НАГРЕБЕЛЬНИЙ,
член-кореспондент
НАПрНУ, кандидат
юридичних наук

24 січня —

Євген КУБКО,
доктор юридичних
наук, член-кореспондент
НАПрНУ, президент
ЮФ «Салком»

24 січня —

Олександр СОСНІН,
доктор політичних
наук, професор,
заслужений діяч науки
і техніки України

27 січня —

Віктор ГРИЩУК,
доктор юридичних
наук, член-кореспондент
НАПрНУ, професор
Львівського
державного університету
внутрішніх справ

7 лютого —

Віктор
КОВАЛЬСЬКИЙ,
шеф-редактор газети
«Юридичний вісник
України», доктор
юридичних наук

7 лютого —

Вячеслав БОРИСОВ,
доктор юридичних
наук, професор,
академік НАПрНУ,
заслужений
юрист України

Колективи видавництва «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зігриває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ ПАРЛАМЕНТ

«Визнати таким, що втратив чинність»:

фінал історії ГКУ

Не так давно Верховна Рада ухвалила закон про особливості регулювання підприємницької діяльності у перехідний період, який визнає Господарський кодекс таким, що втратив чинність.

Про це повідомляв у Телеграмі народний депутат із парламентської фракції «Голос» Ярослав Железняк. За його інформацією, законопроект № 6013 про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період підтримали 248 народних обранців.

Як наголошується у пояснювальній записці до проекту закону, зміни, передбачені ним, спрямовані на вдосконалення корпоративного управління в юридичних особах, заснованих на державній і комунальній власності, на підвищення інвестиційної привабливості країни, запровадження ефективних механізмів контролю за використанням об'єктів державної та комунальної власності, а також на усунення суперечностей між Цивільним кодексом

України та актами спеціального законодавства. Зокрема, пропонується визнати таким, що втратив чинність, Господарський кодекс України, положення якого переважно не мають регулятивного ефекту, є декларативними за своїм змістом, а також суперечать іншим нормативно-правовим актам та загальним засадам цивільного законодавства.

На думку опитаних юристів, у разі ліквідації Господарського кодексу не виникне необхідності в реорганізації підприємств. «А щодо війни між цивілістами та господарниками, то її беззаперечно виграли перші. До всього цього додамо, що фінальна редакція передбачає, що цей закон вводиться в дію через 6 місяців після набрання чинності. Отже, Господарський кодекс втратить чинність через 6 місяців після».

■ ВЕБІНАР

Цифрові докази у справах

судді ВС долучилися до

У сучасному світі цифрових технологій питання доказів у справах щодо торговельних марок набуває дедалі більшого значення. Результати таких спорів часто залежать від якості та надійності наданих доказів. З поширенням онлайн-платформ і технологій характер доказів також суттєво змінюється. Цифрові докази, зокрема публікації в соціальних мережах, скріншоти вебсайтів, аналітичні дані та метадані, стають ключовими для демонстрації справжнього використання торговельної марки, введення споживачів в оману чи підтвердження факту порушення прав на інтелектуальну власність.

У контексті цього питання до навчального вебінару на тему «Цифрові докази у справах щодо торговельних марок», проведеного в межах меморандуму про співпрацю між Верховним Судом України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), долучилися секретар судової палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також справ, пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС Ігор Бенедисюк і судді Верховного Суду в Касаційному господарському суді Ірина Булгакова, Тетяна Малашенкова, Ірина Колос, Анатолій Ємець,

Тетяна Жайворонок та начальник управління забезпечення роботи профільної палати Олексій Іванов.

Під час заходу судді з різних країн поділилися своїм досвідом щодо оцінки цифрових доказів. Серед спікерів були суддя Вищого суду Делі (Індія) Пратік Джалан, суддя Загального суду Європейського Союзу (Люксембург) Луїза Спангсберг Іронфельдт, суддя Третьої цивільної палати Верховного народного суду (Китай) Янь Цзін. Вони обговорили різні аспекти застосування цифрових доказів у судовому процесі. Акцент було зроблено на тому, що розвиток технологій

■ СУДОЧИНСТВО

Новий функціонал Електронного суду

Мова про удосконалення управління електронними судовими справами та обмін документами.

Новий програмний інтерфейс дає змогу відправляти процесуальні документи з автоматизованої системи документообігу суду (АСДС) користувачам кабінету «Електронного суду», які не є учасниками справи, та отримувати до АСДС документи від таких користувачів. Для користування описаним функціоналом особа повинна мати обліковий запис в Електронному кабінеті.

Нагадаємо, що питання про створення такого функціоналу обговорювалося минулого року під час наради працівників Апарату Верховного Суду за участі представників ДСА України та ДП «Інформаційні судові системи» щодо роботи Електронного суду, Електронного кабінету судді, впровадження ЄСІКС тощо. Для реалізації пропозицій суду було залучено представників секретаріатів касаційних судів у складі Верховного Суду та управління забезпечення роботи Великої Палати ВС. Новий функціонал дає змогу судам спілкуватися з користувачами Електронного суду, обмінюватися як процесуальними документами, так і матеріалами судових справ в електронній

формі, навіть якщо вони не є учасниками по цій справі.

Це важливо в разі необхідності здійснювати виконання окремих процесуальних дій (допит свідків, збір доказів тощо), при передачі матеріалів у межах апеляційного або касаційного провадження, у процесі іншої передбаченої законодавством взаємодії судів. Одним із прикладів такої взаємодії є обмін інформацією з установами тимчасового утримання і виконання покарань. Суд може проінформувати їх про необхідність присутності затриманого на тому чи іншому засіданні за лічені хвилини безпосередньо через АСДС. При цьому буде забезпечено гарантовану доставку з підтвердженням цих дій.

■ РЕФОРМА

«Чистка» податкової

Кравченко прибирає представників кланів з податкової

Голова Державної податкової служби України Руслан Кравченко ухвалив низку кадрових змін, які торкнулися як центрального апарату служби, так і регіональних управлінь. Про це він повідомив на своїй сторінці у Facebook.

Так із центрального апарату звільнено керівників двох департаментів. «Кадрові зміни в центральному апараті ДПС. Звільнено директора Департаменту управління ризиками (Марину Баряхтар – ред.) та директора Департаменту контролю за підакцизними товарами (Ігоря Чутуєва – ред.)», – зазначив Р. Кравченко. Він також повідомив про звільнення керівників Одеського, Харківського та Дніпропетровського регіональних управлінь. У народі подекуди, що таким чином Руслан Кравченко прибирає представників кланів із податкової.

щодо торговельних марок:**навчального вебінару VOiB**

змінює підходи до оцінки доказів у справах про торговельні марки. Судді дедалі частіше стикаються з питаннями щодо автентичності роздруківок із вебсайтів, достовірності джерел третіх сторін, а також прийнятності нових цифрових форматів, як-от відео чи аналітики соціальних мереж. Говорили й про верифікацію даних, адже саме від їхньої достовірності залежить об'єктивність судового рішення.

Особлива увага була приділена використанню нових технологій, таких, як дані блокчейну, мітки часу, публікації в соціальних мережах, а також ролі метаданих у підтвердженні факту використання торговельної марки. Спікери поділилися практичними кейсами, в яких такі докази були враховані судами в процесі розгляду справ.

Як відзначалося опісля, подібні навчальні заходи є важливим кроком на шляху до вдосконалення правосуддя у справах, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності. А Верховний Суд сьогодні у співпраці

з міжнародними організаціями продовжує працювати над підвищенням цифрової грамотності суддів, щоб забезпечити ефективний і сучасний розгляд справ в умовах технологічного прогресу й цей вебінар став черговим свідченням активної інтеграції Украї-

ни в міжнародну юридичну спільноту та її прагнення відповідати найвищим стандартам судочинства.

Підготував **Федір МОРОЗ**, спеціально для ЮВУ

Віктор ШОКІН:

«Лише закон робить нас справедливими, гуманними та розсудливими...»

Віктор Миколайович Шокін, без перебільшення, є легендарною людиною. І не лише серед прокурорської спільноти, а й загалом у житті. Підтвердження цьому є не тільки факти його біографії. Ще б пак, доля кілька разів «дарувала» йому такі «викрутаси», що інший вже б відмовився від роботи слідчого, прокурора, змінив би сам фах. Проте, як виявилось, це не для нього. Впертий, принциповий, надзвичайно активний – він завжди був «на передовій». Недарма Президент США Дональд Трамп у червні минулого року під час дебатів із Байденом назвав його винним «у жадливій корупції» при звільненні Генерального прокурора України В. Шокіна. Сьогодні Віктор Миколайович гість ЮВУ і наша розмова про життя, прокурорську роботу й «виверти» долі, які вона готує для кожного з нас.

– Вікторе Миколайовичу, давайте почнемо нашу розмову з Вашої слідчої діяльності. Ця робота важка, нервова й не завжди вдячна. Що вас «тримало» в ній, адже ви пропрацювали слідчим майже тридцять років?

– Так, це правда. Слідству я віддав майже 30 років. По закінченню Харківського юридичного інституту пропрацював 8 років слідчим у прокуратурі Московського району Києва, потім 6 років – «важняком» (так на професійному сленгу називають слідчих з особливо важливих справ – ред.) у Київській міській прокуратурі. Займався, як правило, складними справами – вбивства, розбій, зґвалтування, хабарництво тощо. Знаєте, для мене, до деякої міри, це була робота на ідею, в основі якої лежали закон та справедливість. І сьогодні я відчуваю якусь ностальгію за таким підходом до роботи, за роками молодості, за відданістю професії.

«Справа Гонгадзе»

– Свого часу Ви були причетні до розслідування справи про вбивство журналіста Георгія Гонгадзе.

– Вважаю це головною справою 2000-х. Тіло журналіста, як відомо, знайшли в листопаді 2000-го, проте майже два роки слідство фактично не рухалося. Гадаю, в ГПУ та Міністерстві внутрішніх справ були люди, прямо зацікавлені в тому, щоб це вбивство, яке здійняло таку велику політичну бурю, ніколи не було розкрито. Я прийшов заступником Генерального прокурора України в липні 2002-го, а вже через день зібрав нараду щодо справи Г. Гонгадзе. Й такі наради (саме по цій справі) проводилися щодня – о восьмій

вечора в моєму кабінеті. Можу сказати, що до кінця літа ми вже знали прізвища всіх чотирьох виконавців убивства, серед них і міліцейського високопосадовця – начальника департаменту кримінального розшуку МВС Олексія Пукача. На момент скоєння злочину він очолював управління зовнішнього нагляду МВС, так звану «наружку», тож нашим слідчим довелося пройти «всі кола пекла», аби лишень дістати документи «наружки».

Ми були впевнені, що вбивство Георгія Гонгадзе організував Олексій Пукач, але не мали необхідних доказів, які можна було б представити в суді. Тому в 2003 році О. Пукача «взяли» за знищення секретних документів, які свідчили про стеження за журналістом. Він спалив частину цих документів, аби приховати сліди вбивства. Пукач тоді відсидів у СІЗО чотири місяці, однак надійшла команда і вбивцю відпустили під підписку про невиїзд. Ясна річ, він утік, а нас усіх звільнили з ГПУ, причому разом із тодішнім Генеральним прокурором Святославом Пискуном. До речі, він жодного стосунку до розслідування цієї справи не мав, окрім того, що не заважав. Тож розслідування зупинилося.

Згодом, повернувшись у Генеральну прокуратуру України в 2005 році, я відновив розслідування, зібравши ту саму слідчу групу. Однак на той час з нами почала конкурувати СБУ (і треба сказати, тим дуже заважала роботі), яку після Помаранчевої революції очолив Олександр Турчинов.

Він чомусь вважав, що Олексій Пукач переховується в Ізраїлі. Невідомо, на чому ґрунтувалася ця думка. Я ж, навпаки, інтуїтивно відчував, що вбивця Г. Гонгадзе не виїхав за кордон, а десь «заліг на дно» тут, в Україні. В 2005 році О. Турчинов навіть відправив в Із-

раїль групу своїх спеців на чолі з Андрієм Кожемякіним, щоб арештувати Пукача. Я попереджав А. Кожемякіна, що треба оформити відповідні документи, без яких ніхто в Ізраїлі й пальцем не ворухне, аби допомогти. Так і сталося, слідчих СБУ проігнорували. Група А. Кожемякіна просиділа в Ізраїлі тиждень, їх ніхто не приймав. Потім відповідні служби таки запитали документи в ГПУ. Відтак просиділи ще декілька тижнів. Зрештою повернулися ні з чим. Адже вбивці Гонгадзе в Ізраїлі не було. Мої здогадки про те, що вбивця нікуди не тікав з України, підтвердилися аж у 2009 році, коли О. Пукача розшукали в загубленому посеред лісів селі на Житомирщині. Відтак він був притягнений до відповідальності і відбуває ув'язнення й донині. Утім, сама справа Георгія Гонгадзе і досі незавершена. Залишилося головне – викрити замовника, який спокійно живе собі в Україні (я маю власну думку щодо його особи).

«Біле братство»

Інша гучна справа того часу – це справа так званого «Білого братства», езотеричної секти тоталітарної спрямованості. Слід сказати, що тоді по всій Україні та за її межами тисячі людей потрапили під вплив двох аферистів, маніпуляторів свідомістю – Юрія Кривоногова та Марини Цвигун. Рятуючись

від апокаліпсису, напроороченого ідеологами «Білого братства», люди кидали сім'ї та передавали в дар секті свої кошти, квартири та інше майно. В листопаді 1993-го сектанти захопили Софію Київську й збиралися себе спалити. Кривоногова і Цвигун правоохоронці заарештували. Пам'ятаю, на допитах підслідна вимагала, щоб її називали не Мариною, а винятково ритуальним іменем – Марія Деві Христос. Мені здається, ця молада вродлива жінка під впливом навіювань наставника щиро вірила в свою «божественну» місію і в те, що вона є «реінкарнацією» Діви Марії. Справу «Білого Братства» ми розслідували й довели до суду. Правда в дуже багатьох адептів секти виявили психічні відхилення, а ось саму М. Цвигун визнали осудною. Вона отримала чотири роки позбавлення волі, Ю. Кривоногов – шість. Свої терміни покарання вони відбули.

Найважчою за рівнем безпеки та багатоепізодності я би відзначив справу банди Громова, яка орудувала на Запоріжжі, а також на Західній Україні та в російському Ростові. На рахунок цієї банди було 16 убивств та близько 70 розбійних нападів, зокрема на банківські установи тощо. Працюючи над цією справою, я майже три роки прожив у Запоріжжі. Це справа, розслідування якої я досі пишаюся. «Зарізяки», а їх було 17 осіб, отримали великі терміни покарання, троє з них, у тому числі і Громов, – довічне ув'язнення.

Незавершена каденція на посаді Генпрокурора

– **Пане Вікторе, розкажіть, будь ласка, про свою «незавершену каденцію» на посаді Генерального прокурора? Як ви сприйняли своє звільнення?**

– Після Майдану, наприкінці червня 2014 р., мене запросили в ГПУ на роботу на посаді заступника прокурора. У сферу моєї відповідальності входили нагляд за дотриманням законності «силовими» відомствами – МВС, СБУ та Податковою службою. Хоча мені, зрозуміло, ближчим був слідчий напрям ГПУ. Зізнаюся, коли згодом надійшла пропозиція очолити Генеральну прокуратуру України, це стало для мене цілковитою несподіванкою. Пригадую, як одного дня на початку лютого 2015 року зателефонував Віталій Ярема, тодішній Генеральний прокурор України, й повідомив, що нас удвох чекає Президент України. Приїхали на Банкову. Ярема простягнув Петрові Порошенку аркуш паперу з рапортом про свою відставку за власним бажанням. Ідея поставити мене

на чолі ГПУ належала саме Президенту. Думаю, П. Порошенко шукав професіонала в своєму найближчому оточенні, але не зміг знайти. Напевно велику роль у моєму призначенні зіграло те, що до цього я тричі був заступником Генерального прокурора, а також те, що Петро Порошенко добре мене знав. Ми були знайомі віддавна, хоч спілкувалися завжди на «ви».

Важливою, вочевидь, була й моя рівновіддаленість від політиків. Ймовірно, певне значення мала також моя відроза до піару, і навпаки – повага до реальної роботи на результат. Десятого лютого 2015 року Президент України Петро Порошенко вніс на роз-

та кваліфікаційно-дисциплінарної комісії, в роботу якої Генеральний прокурор не мав права втручатися, що було дійсно безпрецедентним для нашої системи.

Я організував проведення відкритого курсу за участі міжнародних експертів, таким чином було створено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП). Після призначення керівника САП змогло нарешті стати до роботи в повному обсязі Національне антикорупційне бюро України. Щодо справ Майдану в цілому, то я мав підстави прогнозувати, що за основними епізодами нам вдасться завершити їх приблизно до кінця 2016 року. Однак не дали цього зробити,

Одним із яскравих епізодів, який сигналізував про те, що Джо Байден незадоволений Генеральним прокурором України в зв'язку саме зі справою «Бурісми», був закид посла США Джеффри Пайетта.

гляд Верховної Ради постанову про звільнення Віталія Яреми з посади Генерального прокурора України й призначення на цю посаду мене. Парламент тоді висловив мені значну довіру – 318 голосів «за», тобто більше, ніж конституційна більшість. Так я став Генеральним прокурором України, всього Українського народу, а не П. Порошенка. Про що тоді відверто у вічі сказав Петру Олексійовичу. І це засвідчив, виступаючи з трибуни Верховної Ради в день мого призначення.

Думаю, для депутатів, котрі підтримали мою кандидатуру, визначальним було те, що я не політик, а фаховий юрист, і вся моя кар'єра свідчила, що я завжди керувався верховенством права, інтересами України, законом, професійними завданнями Генеральної прокуратури. У ГПУ, я повністю сконцентрувався на роботі й навіть відмовився від «модних» на той час закордонних відряджень (не здійснив жодної службової поїздки в країни Європейського Союзу, у США чи деінде). Всі закордонні відрядження «відпрацьовували» мої заступники з профільних напрямків. Пріоритетними тоді для себе я визначив декілька завдань: справи Майдану, боротьба з корупцією, реформування органів прокуратури.

Навесні 2015 р. ініціював створення Генеральної інспекції – органу внутрішньої безпеки, до функцій якого належало, зокрема, й виявлення корупції у ГПУ. А вже 6 березня 2015 року я представив покрокову стратегію реформування органів прокуратури. Йдеться й про запровадження прокурорського самоврядування – створення ради прокурорів

бо мене було звільнено.

Те, що саме за мого керівництва Генеральна прокуратура почала «давати» результати слідства, працювати ефективно, реформуватися, стало помітно вже влітку 2015 року. Тодішній посол Європейського Союзу в Україні Ян Томбінський в одному з інтерв'ю заявив: «Такої роботи з реформування, як за останні чотири місяці, ми не бачили в Україні багато років».

– **Як розгорталася історія про Ваше звільнення з посади Генерального прокурора України?**

– Зараз я вже й не пригадую день і час, коли Петро Порошенко вперше натякнув, що хоче прибрати мене з посади, але це точно, що все почалося з розмов про «Бурісму». Мовляв, не варто форсувати розслідування, Д. Байден незадоволений, бо його син там у раді директорів. Ми маємо розуміти залежність України від американської, тобто Д. Байдена, підтримки й таке подібне. Петро Порошенко не говорив: закривай справи. Власне, мені він і не наважився б таке сказати, бо добре знав, що це вершина беззаконня, а я – і це він теж добре знав, шаную закон. В його наполегливому «не дави на «Бурісму»» радше читалася рекомендація «спустити справу на гальмах». Одним із яскравих епізодів, який сигналізував про те, що Джо Байден незадоволений Генеральним прокурором України в зв'язку саме зі справою «Бурісми», була заява посла США Джеффри Пайетта. Двадцять п'ятого вересня 2015 року під час бізнес-форуму в Одесі він раптом заявив, що «в справі «Бурісми» незадовільні результати розслідування».

– Вас не здивувало, що пан посол із тисяч кримінальних справ обрав саме цю справу?

– Як на мою думку, сталося це тому, що він був провідником думок Віце-президента Д. Байдена, а того серед багатьох проваджень цікавила тільки справа «Бурісми». Можу сказати, що це був шок для всієї правоохоронної системи та подвійний шок для всіх акредитованих в Україні дипломатів, бо посли не мають права втручатися у внутрішні справи країни свого перебування. Така заява Пайєтта виглядала не інакше, як нахабне втручання повноважного представника іноземної держави в хід кримінального розслідування.

Така оцінка американського посла спантеличила не тільки українських слідчих і дипломатів, а й навіть британське посольство в Україні. За кілька годин його співробітник, міжнародний офіцер зв'язку Національної агенції з боротьби зі злочинністю Патрік Торкінгтон адресував Головному слідчому управлінню Генпрокуратури України офіційне повідомлення, в якому заявив, що «ні йому, ні його країні незрозумілі мотиви заяви посла США в Україні». «Британські правоохоронні органи, які брали участь у розслідуванні кримінальних справ стосовно «Бурісми» й згідно з рішенням суду в Лондоні, навесні 2014 року заблокували банківські рахунки М. Злочевського на 23 млн. доларів США, м'яко кажучи, були здивовані такою оцінкою з боку посла США», – йшлося в повідомленні.

Скажу чесно, ця справа, «Бурісма» не була моїм пріоритетом у роботі. Звісно, я був добре поінформований про те, як рухається слідство, що нового «накопали» слідчі, які нові факти виявили. Проте на першому плані я тримав справи Майдану та злочинів В.

Януковича і його урядовців, порятунок українських військовополонених, захоплених на Донбасі. Роботи було безмірно багато, вона тривала цілодобово. Працював майже без вихідних. Про «Бурісму» мені більше нагадував Президент України П. Порошенко. З осені 2015 р. все частіше й частіше. Він драгувався, напруження між нами наростало. Якраз приблизно в той час на мене почалися спорадичні атаки в медіа. І навіть відбувся замах на моє життя – 2 листопада 2015 року невідомий зловмисник стріляв у вікна робочого кабінету Генерального прокурора на вул. Різницькій. Мене тоді врятувало броньоване скло, яке завбачливо встановив ще В. Пшонка (Генпрокурор часів В. Януковича). Тож, восени 2015-го року наші службові стосунки з Президентом України були досить напруженими. Ставало все очевиднішим, що сильний та незалежний Генеральний прокурор Банкову вже не цікавить. Водночас певен, що рішення про мою відставку було ухвалено Петром Порошенком значно раніше ніж відбулася наша принципова розмова про це (місяців на три раніше). Чув, що ще в листопаді 2015-го Юрій Луценко просив П. Порошенка призначити його Генеральним прокурором...

– То що ж було квінтесенцією, власне головною причиною Вашого звільнення, адже все виглядало не так погано в ГПУ?

– За мою інформацією, мою відставку обговорювали Президент України Петро Порошенко та Державний секретар США Джон Керрі. «...Я просто хотів спробувати закликати Вас зрозуміти, чи є спосіб вирішити цю проблему (заміни Генерального прокурора України В. Шокіна). Я знаю, що віце-президент дуже стурбований цим. І я думаю, було б добре спробувати знайти якийсь вирішення проблеми», – сказав тоді Д. Керрі. До «вирішення проблеми», означеної Держсекретарем США, й продиктованої віце-президентом Джозефом Байденом, Петро Олексійович підійшов «оригінально» – викликав мене до себе і спробував «злякати»: «Байден їде до Києва і привезе на тебе дані щодо корупції», – заявив він. Пам'ятаю, знизав плечима: «Ну й нехай привозить». Бо знав, що корупційний компромат на мене можна хіба що вигадати. П'ятнадцятого грудня 2015 року Джо Байден таки прилетів до Києва з візитом, і політики й політологи в Україні губилися в здогадках щодо суті цієї поїздки. Тепер уже зрозуміло, що іншої мети, окрім як спробувати приховати свій зв'язок з корумпованою українською газовидобувною компанією «Бурісма», візит

Д. Байдена і не мав. Єдине, що привіз тоді «на мене» Д. Байден, – дозу політичної отрути. Він шантажував Петра Порошенка тим, що не буде видано Україні кредитний транш в 1 млрд. доларів США, якщо Президент України не звільнить мене з посади Генерального прокурора. І я погодився на це, бо розумів, як потрібні кошти моїй воюючій Україні.

– Вікторе Миколайовичу, нам відомо, що Ви підготували до випуску книгу, в якій розповідаєте про найбільш резонансні протиправні діяння тогочасної влади. Про що саме в ній ідеться, привідкрите хоча б трохи звісту?

– Багато не буду говорити. Книга про яку Ви говорите скоро вийде друком, тож можна буде почитати. Основна її тема – ідея справедливості, вона, ця справедливість, існує і за неї треба боротися. Мені можуть багато за що дорікати, бо я в своїй діяльності іноді ішов по стикі лева ножа, говорячи про вимоги закону, вимагав справедливого його дотримання. Зрозуміло, що це не всім подобалося. Хоча у своїй діяльності я завжди прагнув досягнути декількох цілей, які, певен, підуть на користь Україні та США. Насамперед, хочу відновити справедливість і в судовому порядку довести, що мене звільнили в 2016 році на вимогу тодішнього віце-президента США Джозефа Байдена, про що він і сам розповів на прес-конференції перед журналістами. Однак ціль Байдена була припинити розслідування кримінальних справ проти української компанії «Бурісма», членом ради директорів якої на той час був його син Іантер. Також я маю свою версію розслідування справи вбитого в 2016 році журналіста Павла Шеремета. Упевнений, замовників та організаторів цього злочину ще можна встановити. Мушу сказати, що є декілька розпочатих мною розслідувань міжнародної корупції в Україні, завершити які я вважаю справою честі. А також маю обов'язок провести розслідування корупції Джо Байдена та його сина Іантера в Україні в повному обсязі. Й моя книга – про це.

– Й останнє запитання, розкажіть, чи спілкуєтеся Ви з колишніми співробітниками, колегами, чи займаєтеся громадською діяльністю, адже про Вас було мало що чути після Вашого звільнення.

– У своїй книзі я детально описую подію мого звільнення. Щодо спілкування з колегами, то воно відбувається, постійно й активно. Ми всі переживаємо за нашу прокуратуру, всі бажаємо позитивних змін.

– Дякуємо, Вікторе Миколайовичу, за конкретні й цікаві відповіді.

Спілкувався Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

Левіафан бере Україну за горло

Про наслідки ліквідації банківської таємниці

Держава заявила про намір знищити одну із засад західної цивілізації в Україні.

Ярослав РОМАНЧУК,
економіст

Сфера державних фінансів працює в особливо небезпечному режимі психологічного, емоційного напруження. Мабуть, тому чиновники з цієї сфери народжують такі неймовірні ідеї, які ставлять на вуха всю країну. Не встигли завершитися всі новорічні та різдвяні свята, як міністр фінансів Сергій Марченко запропонував... ліквідувати банківську таємницю: «...Ми не повинні боятися розкривати банківську таємницю, яка, як вважаємо, нас від чогось захищає. Банківська таємниця захищає злодіїв і злочинців».

Ось із такою аргументацією міністр фінансів пропонує забезпечити доступ податківцям до всіх рахунків громадян. Як на перший погляд, декларовані ним цілі звучать благородно й патріотично: забезпечити наповнення бюджету і фінансування ЗСУ під час війни, підвищити якість управління ризиками, гарантувати «соціальну справедливість».

Згадаймо заявлені цілі інших марксистів, більшовиків, прихильників Левіафана, тобто Великої держави. Маркс/Ленін вимагали ліквідації приватної власності, щоб не було експлуатації. Отримали ГУЛАГ і 100 млн жертв комунізму.

Точно так Кейнс/Самуельсон вимагали збільшення місця й ролі держави в економіці, щоб не було економічних криз. Отримали цих самих криз набагато більше, ніж було за режиму вільного ринку, під час капіталізму.

Лукашенко вимагав ручного управління цінами, щоб захистити людину від інфляції. Отримали Білорусь, яка входить до 15 країн із найвищою інфляцією у світі.

Путін приєднався до вимоги Меркель/Саркозі/Берлусконі оголосити війну кліматичним змінам, щоб врятувати планету Земля. Отримали сильну залежність Європи від газу нацистського агресора, формування потужної проросійської сили в Європі, кризу трансатлантичного партнерства і НАТО.

Гарвард, Берклі, Сорбонна, Принстон і ВЕФ/Давос вимагали від кожного бізнесу

ухвалити стандарти DEI (diversity, equity and inclusion) – різноманітність, рівність та інклюзивність, аби захищати знедолених, ображених й обділених. Отримали профанацію, приниження розумних/компетентних, триумф лицемірства й обману. Думаю, досить прикладів.

Банківська таємниця – один зі стовпів західної цивілізації. Це – невіддільна частина приватності, тобто особистого простору людини. Банківська таємниця – обов'язкова умова реалізації прав і свобод людини. Вона така ж священна й недоторкана, як недоторканність житла, свобода совісті/релігії, свобода слова тощо.

Ліквідація банківської таємниці – це як дозвіл уповноваженим державним органам мати постійний доступ до житла громадян.

Мало чого вони там замислюють? Раптом теракти планують? Такий режим, мовляв, дозволить виявляти ворогів держави. А ще така міра дасть змогу ефективно боротися з домашнім насильством.

Ось вам обґрунтування державної кампанії «прослуховування/камери в кожен дім». Ліквідація банківської таємниці – це як запровадження «золотої акції» (права держави брати участь в управлінні, блокувати угоди) у кожен приватний бізнес. Мало чого, може приватники не усвідомлюють відповідальність перед майбутніми поколіннями, перед природою? Приватний бізнес не можна залишати без нагляду, інакше він заексплуатує працівника до смерті.

Одна з моїх улюблених біблійних істин – дорога в пекло вистелена благими намірами.

Практично всі державні програми – цьому переконливе підтвердження. Й нинішня пропозиція міністра фінансів Сергія Марченка – це саме пропозиція з пекла. Нещодавно глава Європейського центрального банку Крістін Лагард на запитання про запровадження цифрового євро та заборону готівки однозначно відповіла, що це неможливо, бо порушує базові права людини, її приватності.

Банківська таємниця – базовий інститут західної цивілізації. Україна декларує курс на вступ до ЄС, на Захід. Водночас члени її уряду незмінно пропонують заходи й рішення з арсеналу авторитарних, тоталітарних лідерів.

Ліквідація банківської таємниці в Україні призведе до таких наслідків:

- відпливу капіталу з банківської системи, різкого зростання грошового обороту сірої економіки;
- поглиблення інвестиційної посухи, перетворення країни на інвестиційну пустелю;
- зростання злочинності, здирицтва і пограбувань;
- зростання корупції (торгівля даними);

Ліквідація банківської таємниці – це як дозвіл уповноваженим державним органам мати постійний доступ до житла громадян.

– ерозії довіри до держави, що під час війни рівнозначно завданню деморалізованої поразки;

– відпливу підлітків, молоді за кордон через повну втрату надії на створення в Україні умов вільного ринку й підприємництва;

– зниження підприємницької активності українців, переходу їх у юрисдикції, де є банківська таємниця, якісний захист прав власності та економічна свобода;

– зниження податкових надходжень до державного бюджету, ослаблення матеріальної бази для ЗСУ.

Цікаво, коли міністр Сергій Марченко формулював для себе пропозицію ліквідувати банківську таємницю, він точно провів повний аналіз усіх «за» і «проти» такої пропозиції?

«Поправки Лозового»:

святе «прозріння» влади

Черговий приклад нехтування нашими конституційними нормами в угоду зовнішнім центрам впливу (щоб не говорити про «зовнішнє управління»)

Олексій БАГАНЕЦЬ,

заступник Генерального прокурора (2000–2002, 2005–2006, 2014–2015 рр.), заступник голови Союзу юристів України, почесний президент Асоціації слідчих України, віце-президент Світового конгресу українських юристів, адвокат, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, стрілець Тероборони м. Києва

«Поправки Лозового»: історія

Якщо наша навіть більш активна частина суспільства не звернула увагу і на цей факт втручання зовнішніх кредиторів у наші внутрішні справи, то я просто не маю права, як громадянин своєї країни, змовчати і поясню, чому?

Трохи історії. Шістнадцятого березня 2018 року набув чинності закон про внесення змін до низки процесуальних кодексів України та інших нормативних актів, який у народі одразу прозвали як «поправки Лозового», бо він був поданий однойменним народним депутатом України (ким розроблений – невідомо, але складається враження, що командою тодішнього Президента України П. Порошенка). Не буду дуже детально зосереджувати увагу на всіх цих «змінах», бо найбільш дратівливими були запропоновані тодішнім депутатом нововведення до Кримінального процесуального кодексу України, головні з яких стосувалися додаткових перешкод у проведенні досудового розслідування в розумні терміни, зокрема, щодо проведення більшості слідчих і процесуальних дій лише з дозволу слідчого судді, що тільки ускладнювало ці процедури та явно сприяло затягуванню термінів досудового розслідування. А особливою «новизною» була пропозиція щодо встановлення нових строків досудового розслідування, а саме з моменту реєстрації кримінального провадження в ЄРДР до повідомлення особи про підозру, а також і від повідомлення про підозру до направлення обвинувального акту до суду чи закриття кримінального провадження. Та вінцем цих «правок» було передбачення в КПК обов'язку слідчого і прокурора закрити кримінальне провадження у зв'язку із невстановленням особи підозрюваного у відведений законом термін та якщо після встановлення підозрюваного

досудове розслідування не було закінчено протягом відведених на це строків. І це все в той час, коли норма Кримінального кодексу України передбачала конкретні терміни давності для притягнення винних до кримінальної відповідальності у залежності від тяжкості вчинених злочинів! Правда, трохи пізніше наші «горе-законодавці» дещо отямилися й внесли поправки в ці нововведення, уточнивши, що дані вимоги не стосуються осіб, які підозрюються у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи.

Що характерно, я з перших днів прийняття цього закону був його принциповим противником, бо зовсім не сприймав озвучені мотиви його прийняття новацій, у тому числі й щодо забезпечення дотримання органами досудового розслідування розумних термінів його проведення, бо вважав (і сьогодні вважаю), що це було зроблено виключно з однією метою: перешкодити розкриттю злочинів, вчинених, перш за все, представниками влади та їх найближчим оточенням, особливо в сфері економіки та корупції, в банківській системі тощо, причому в найбільш агресивних формах, тобто в складі організованих злочинних груп (ОЗГ) та злочинних організацій (ЗО), зокрема й пов'язаних із виведенням грошових коштів та майна за кордон. А хіба не для цього слідчих і прокурорів зобов'язали продовжувати строки досудового розслідування навіть у провадженнях, де не було встановлено особи підозрюваного, виключно слідчими суддями (уявіть наскільки в таких випадках затягувалися саме процедури продовження таких строків, на що повинні були витратити свій час органи досудового розслідування та прокуратури).

Я також розумів, що саме це буде сприяти тому, що слідчі і прокурори не будуть аж надто зацікавлені розкривати тяжкі й особливо тяжкі злочини, бо по закінченню від-

ведених для цього максимально 18-ти місяців вони просто закриватимуть такі провадження, де нікому не вручено підозри. Я про це неодноразово писав статті, виступав по телебаченню, коли ще там дозволялось висловлювати непопулярні, навіть щодо влади, думки, але реакції законодавців не було. Більше того, я намагався неодноразово переконати ту ж владу в тому, що ці зміни однозначно зроблять неможливим розкриття злочинів, вчинених на Майдані в столиці, щоб знати всю правду, яка супроводжувала ці події, а також злочинів, вчинених представниками режиму Януковича, розслідування яких після внесення змін у законодавство повинні були передати за підслідністю в НАБУ та особливо – в ДБР, яке, до речі, так і не було створено в установлені законом терміни після позбавлення органів прокуратури функції досудового розслідування. І таких проваджень були десятки тисяч, якщо не більше. Я вже не кажу про те, що цей «злочасний» закон (про «поправки Лозового») навіть не виносився на розгляд профільного комітету Верховної Ради, тобто тодішня влада з цим дуже спішила.

Коли владна верхівка нікого не чує...

Але, ще раз повторюю, що на ці мої виступи і заяви ніхто не реагував, тому цей скандальний закон наробив дуже багато біди для нашої держави, просто сьогодні ніхто не хоче про це зробити об'єктивний висновок: скільки хоча б тяжких та особливо тяжких злочинів фактично було приховано від розкриття й не притягнуто винних до кримінальної відповідальності. Скажу більше, аби не склалося враження, що цьому сприяла лише тодішня влада.

Уже в 2023–2024 роках я підготував законопроект про внесення край необхідних змін до КПК України з метою підвищення ефективності здійснення своїх саме конституційних функцій органами прокуратури, який обговорив на круглому столі за участі авторитетних фахівців із числа працюючих юристів та науковців та надіслав тодішньому Генеральному прокурору, який, нагадаю, після ганебного звільнення благополучно призначений, послом України в Нідерландах! Тому й не дивно, що він цей законо-

проект навіть не читав, бо, мабуть, був не здатний зрозуміти, про що там у дійсності йдеться, а якийсь, вибачте, «клерк» «відфутболив» моє звернення разом із проектом цього закону та пояснювальною запискою до Верховної Ради України, витративши на це піваркуша паперу із незрозумілим підписом. Оце нині так виглядає «реформована» за міжнародними стандартами прокуратура, а її продовжують гнобити, звинувачуючи то в наявності «липових» інвалідів, то у великих пенсіях. Шановні співвітчизники, не на те ви звертаєте увагу, вас просто обманюють, «водячи за ніс». Але А. Костін такий не один байдужий до моїх пропозицій. Я для презентації свого законопроекту був запрошений одним з авторитетних академіків НАП України на засідання кафедри кримінального процесу одного із авторитетних наукових закладів України, де брали участь представники Верховного Суду, так званого Офісу Генерального прокурора і навіть Вищого Антикорупційного суду України. Так от, на цьому ювілейному заході згаданої кафедри я був просто шокований відвертим ігноруванням запрошеними учасниками (у будь-якому випадку – більшості з них) мого законопроекту й моїх пропозицій. І тоді я збагнув, що між науковцями і практиками сьогодні існує просто безодня(!) нерозуміння, в тому числі й щодо якнайшвидшого скасування так званих «поправок Лозового».

У МВФ сказали «треба» і все сталося...

Так, пізніше виявилось, що наша нинішня влада таки «прозріла» після «вказівки», не дивуйтеся, Міжнародного валютного фонду, який протягом 2023–2024 року, пообіцявши надати Україні черговий кредит на суму 2,2 млрд доларів США, зобов'язав нашу країну скасувати згадані «поправки Лозового», внівши зміни до КПК про те, що строки досудового розслідування тепер обчислюється не з моменту реєстрації в ЄРДР заяв та повідомлень про злочин, проти чого і я раніше заперечував, а з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом (чи відповідним клопотанням) або до дня ухвалення рішення про закриття прокурором кримінального провадження. Цілком вірогідною була і їх «вимога» про скасування обов'язку слідчих та прокурорів про закриття кримінального провадження після закінчення строків досудового розслідування, поки не було встановлено підозрюва-

ного. І не менш важливою була вимога МВФ про скасування норми «поправок Лозового» про зобов'язання слідчих і прокурорів закривати кримінальні провадження в разі закінчення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру.

Що цікаво, нинішня міністр юстиції О. Стефанішина у своєму виступі у Верховній Раді навіть не приховувала, що такі зміни в КПК України здійснюються на виконання Листів про наміри та, відповідно, Меморандуму України й МВФ, підписаних у червні та жовтні 2024 року.

І які ж це новації запропонував Кабмін при внесенні змін до КПК України, які б раніше не пропонувалися мною? Ви тільки вслухайтесь: пропонується в ст. 219 Кримінального процесуального кодексу України передбачити, що не пізніше останнього дня строку закінчення досудового розслідування, прокурор зобов'язаний здійснити одну із дій, передбачених ч. 2 ст. 283 КПК, хоча він і без цих змін зобов'язаний був це робити й раніше. Або пропозиція, що у випадку закінчення строків досудового розслідування та невчинення прокурором дій, передбачених ч. 2 ст. 283 КПК України, або відкриття матеріалів досудового розслідування стороні захисту в порядку ст. 290 цього кодексу, підозрюваний та його захисник або інші особи, права чи законні інтереси яких обмежувалися під час досудового розслідування, мають право подати клопотання до слідчого судді про зобов'язання прокурора вирішити «питання закінчення досудового розслідування». В разі задоволення слідчим суддею цього клопотання, прокурор зобов'язаний прийняти рішення про завершення досудового розслідування і відкриття матеріалів справи або про закриття кримінального провадження. Тоді виникає закономірне питання, для чого потрібна така складна процедура, якщо в будь-якому випадку в разі необхідності закрити кримінальне провадження, в якому особі повідомлено про підозру, таке рішення може бути прийнято лише прокурором – процесуальним керівником?!

Але, знову ж таки, ще раз нагадую, що «допомогли» таким способом Україні добитися скасування ганебних «правок Лозового» не думаючи і не байдужі до долі нашої

країни співвітчизники, які давно це пропонували зробити, а створені під тиском іноземних партнерів НАБУ і САП, яким весь час свого існування хтось або щось перешкоджало боротися з корупцією, та міжнародна фінансова установа, якій абсолютно байдуже до дотримання Україною вимог Європейської конвенції із прав людини і основоположних свобод. Ось у цьому й парадокс, і наші всі проблеми, тим більше під час війни!

Замість післяслова

А чому я так бідкаюся з цього приводу, бо ці наші партнери разом з орієнтованими на них і фактично ними керованими, буцімто антикорупційні, органи правопорядку забули дати відповіді щодо того, а що ж робити, коли і прокурор не знайде підстав для відкриття матеріалів досудового розслідування й закриє це провадження. Чи дійсно вийде так, що ці провадження можна буде розслідувати роками, аж до закінчення строків давності притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності?!

І про ці всі проблеми в КПК я багато говорив з різних трибун, але це не мало жодного впливу на наших законодавців, як минулого скликання, так і нинішнього, тим більше, що сьогоднішні народні обранці протягом останніх 5-ти років не є самостійними в прийнятті законодавчих рішень, бо наразі такі питання вирішуються виключно в Офісі Президента України, а не в залі засідань Верховної Ради. Тому з цього й робіть висновки, чи самостійна наша держава в прийнятті таких життєво важливих змін у законодавстві, чи ні, чи є вигадками існування в Україні «зовнішнього управління», чи ні? Слава Україні! Слава ЗСУ!

Ідея соборності України:

політико-правовий дискурс

Двадцять другого січня в день проголошення Акта Злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки Україна відзначила День Соборності. Офіційно це свято встановлене Указом Президента України «Про День Соборності України» від 13 листопада 2014 року № 871.

Марія ЧОРНА,
докторка філософії в галузі права, здобувачка

Федір МЕДВІДЬ,
доктор наук у галузі політології, кандидат
філософських наук, докторант, академік
Міжнародної академії безпеки життєдіяльності

Запорука нашої державності

Сама ідея соборності генетично закладена в українцях із давніх-давен. Від часів феодального дроблення Київської Русі вона стала однією із запок збереження нашої державності та національного самоусвідомлення. У найважчі часи національної історії кращі сини України озброювалися нею для боротьби з ворогами. Ідея соборності немислима без ідеї державності, без національного поступу, бо в нашому народі ніколи не загубила ваги надії на відновлення державотворчого життя й відчуття належності до великої соборницької та єдинокровної нації (Медвідь Ф. М., Твердохліб А. І., Урбанський М. В. Філософсько-правовий вимір ідеї соборності України // Соборність як фундаментальна складова ідеології українського націоналізму. Матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. Івано-Франківськ, 16–17 квітня 2021 р./ О. М. Сич. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2021. С. 93–98). Після більш як століття по ліквідації Гетьманщини український народ був поділений між двома імперіями – Австро-Угорською та російською. Навіть будучи поділеними між кількома чужинними державами українці завжди вірили й сподівалися на національне об'єднання.

Сам термін «соборність» у загальному розумінні означає єднання людей на основі толерантності, свободи, демократії, віротерпимості й культури в широкому розумінні цього слова, тобто культури політичної, правової, моральної, релігійної атеїстичної, міжнародних відносин тощо. Він традиційно живається в науці та політичній

практиці як відображення процесів згуртування споріднених ідеологічних і суспільно-політичних рухів. Про це свідчить, зокрема, використання терміну «соборність» для визначення об'єднаних конфесійних процесів християнства, мусульманства, іудаїзму та інших світових релігій, а також реалізація політичної стратегії імперських супердержав (Римська імперія, Візантія, російська імперія, радянський союз та ін.).

У новітні часи ідея соборності стала пов'язуватися з консолідаційними етнонаціональними процесами, становленням і розвитком національної державності. Так, питання соборності було нейтральним у доктрині і практиці ідеологів українського націоналізму, зокрема, Д. Донцова та М. Міхновського (Сич О. Соціально-консервативний націоналізм: теорія і політика. – Івано-Франківськ: Вид-во «Лілея НВ», 2019. С. 155–175; Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф. Політико-правова доктрина Миколи Міхновського (до 150-річчя від дня народження)// Юридичний вісник України. 2023. № 15–16. 17. 30 квітня. С.34–37).

Ідея соборності: релігійно-філософський погляд

Поняття «соборність» виступає ключовим релігійно-філософської думки ХІХ – ХХ століть. Так, соборність визначалася А. Хом'яковим, а пізніше М. Бердяєвим, як подолання конфлікту між індивідуальністю і колективом у суспільному діянні любові, як духовне єднання людей безпосередньо один з одним, вільне від диктату держави й політичних структур. Згаданий А. Хом'яков, як один із засновників слов'янофільства, протистав-

ляв православний тип духовного єднання в любові більш формально і зовнішньо організованим католицькій та протестанській спільнотам. У його філософській системі соборність постає як особливий вид людської спільності, що характеризується свободою, любов'ю та вірою. Він протиставляє соборність механічній спільності людей, тобто йдеться не про кількість об'єднаних людей, а про спосіб їхнього єднання, його якість. Соборність, на думку А. Хом'якова, невпізнана й не дана ані в чуттєвому, ані в раціонально-логічному досвіді пізнання, бо вона пізнається не ззовні, а з середини, у своїй цілісності, яка репрезентує єдність індивідуальності та спільності. Згідно його теорії соборність є зразком справжньої соціальності, яка, незважаючи на свою тотальність, має не насильницький і не примусовий характер. Основа спільності – свобода, джерело якої – не індивідуальність, а суспільність. Творіння здійснюються вільно, закладаючи свободу в саму структуру людського єства. Водночас реалізація цієї свободи можлива лише в об'єднаному людстві. Індивідуальність і суперечність індивідуальних інтересів, з погляду А. Хом'якова, є результатом відчуження від початкової цінності людського буття. Досягнення цієї втраченої цільності пов'язане зі встановленням такого суспільного життя, в основі якого буде духовність.

У подальшому ідеї А. Хом'якова розвивали М. Булгаков, П. Флоренський, А. Кравсавін, й особливо С. Франк та інші. Так, М. Федоров наголошував, що справжнє духовне єднання людей по типу Божественної Трійці відбудеться в ім'я «спільної справи» – спільної праці задля перемоги над смертю і загального воскресіння.

У філософській системі В. Соловйова ідея соборності була пов'язана з ідеєю всеєдності: людство розглядалося як соборний або суспільний організм, а соборність визначалася як пошук людьми в житті такої форми всеєдності, яку вони мають у Бозі. Релігійно-філософська думка розглядала ідею соборної свідомості як факт слов'янської ментальності. Персоналістичним уособленням соборності В. Соловйов, М. Булгаков, Г. Флоренський вважали Святу Софію – як соборний, зібраний воедино Всесвіт, як всевітнє соборне буття людей, культури і природи. Загалом ідея соборності

корелювала з історіософічною ідеєю (яку розділяли практично всі предстаники релігійної філософії від раних слов'янофілів до О. Лосева) про те, що дух індивідуалізації й відчуження, який домінує в сучасній Європі, має бути замінений духом нової органічної епохи людства (Кіхно О. Соборність // Філософський енциклопедичний словник. К.: Абрис, 2002. С. 591).

Неподільність суспільства і держави

Соборність України як об'єднаність, цілісність, неподільність суспільства і держави, має кілька вимірів: соборність її земель, державності, громадськості, правової, політичної і громадянської культури, духовності тощо. Українська ідея соборності почала набувати сучасного змісту ще в епоху нової і новітньої історії, в ході національно-визвольних змагань, етнонаціональних консолідаційних процесів, розв'язання національно-державних проблем. Історичні коріння та передумови соборності, на думку дослідників, вимальовуються вже в ході об'єднання земель України-Руси в княжу добу, в період формування українського козацтва як консолідаційного ядра становлення української нації, національно-визвольної війни українського народу в другій пол. XVII ст. (під проводом Богдана Хмельницького) (Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний як фундатор геополітичної доктрини України (до 400-річчя Хотинської битви) // Боротьба українського народу за ідентичність та державність через призму століть (до 400-річчя Хотинської битви та 100-річчя національно-визвольного руху на територіях Поділля початку 20-х років XX ст.)/ Матеріали міжрегіональної історико-краєзнавчої конференції. 3 грудня 2021 р., м. Бар Вінницької області. Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2022. С. 27–34).

Нових барв і глибини ідея соборності України набуває в середині XIX – на початку XX століть: українофільство Кирило-Мефодієвського товариства, «Руська трійця», ідеї Т. Шевченка, П. Куліша, М. Драгоманова, І. Франка, В. Антоновича, Д. Донцова, М. Міхновського, В. Липинського, М. Грушевського, діяльність громад, Наукового товариства ім. Т. Шевченка, українських національно-демократичних партій, Центральної Ради, Української Народної Республіки тощо.

Центральними проблемами в ході реалізації української ідеї соборності протягом багатьох століть виступали формування національної самосвідомості, об'єднання

українських етнічних територій, які протягом тривалого часу були роз'єднані кордонами сусідніх держав (росія, Польща, Литва, Австро-Угорщина, Румунія, Чехословаччина), створення незалежної, самостійної держави. Рух за соборність, тобто об'єднання українських етнічних земель у незалежній державі, особливо посилюється на початку. XX століття. Значною історичною подією того часу став Акт Злуки УНР і ЗУНР 1919 року, проголошення якого й відзначається щороку в нашій державі 22 січня як офіційне свято – День соборності України. Важливим етапом у реалізації ідеї соборності стало входження у 1939 р. західноукраїнських земель до складу УРСР. Процес формування нових кордонів України завершився після Другої світової війни, коли до УРСР ввійшли також споконвічні українські землі – Північна Буковина і Закарпаття. У 1954 році до складу України було передано Кримську область.

Ідея соборності знайшла політико-правове закріплення в Акті проголошення незалежності України 1991 року й Конституції України. В нових умовах реалізації ідеї соборності України постають і нові проблеми, пов'язані передусім з теоретичним і методологічним осмисленням найважливіших факторів, що визначають механізм цього процесу. До практично-політичних чинників реалізації ідеї соборності в умовах демократизації слід віднести й формування етнічної, міжетнічної та соціально-класової єдності громадян України, збереження цілісності території держави, зважену внутрішню і зовнішню політику, толерантне ставлення до всіх політичних партій, громадських рухів й угруповань, визнання єдиної, соборної української християнської церкви та уважне ставлення до інших релігійних конфесій, руху екуменізму.

Феномен соборності в умовах війни

В умовах повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну нового розуміння та осмислення вимагає й сутність феномену соборності, національної та політичної єдності, консолідованості суспільства у відстоюванні територіальної цілісності країни, бо тимчасово окуповані Крим, частини Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської, Харківської, Миколаївської областей – це теж Україна. Під час деокупації цих територій, що виступає як процес у царині політико-правового фронту з питань протидії російській агресії, відновлення територіальної цілісності України, захисту прав наших громадян в умовах війни й окупації та притягнення до юридичної відповідальності держави агресора, а також осіб і організацій, винних у скоєнні воєнних злочинів, колабораційній та іншій антидержавній діяльності, питання нашої єдності і соборності набуває архіважливого значення.

Замість висновку

Отже, політико-правовий дискурс соборності української державності означає, що Україна має свою єдину, вільну, суверенну, демократичну, правову і соціальну національну державу, яку створив сам Український народ. Соборність – це державна, територіальна, суспільна, духовна консолідація всіх громадян України. Соборність залишається актуальним національним завданням, а День Соборності є приводом нагадати про єдність і неподільність українських земель, зокрема тимчасово окупованих. У нових історичних умовах реалізації ідеї соборності важливу роль повинно відігравати формування в громадян України правової, політичної і громадянської культури системою продуманої гуманітарної політики.

Чим чорт не жартує, коли фіскали сплять,

або Як «полегшити» держбюджет за рахунок махінацій із ПДВ?

Свого часу, завдяки популярності відомої кінокомедії широкого поширення набула фраза «Нью Йорк – місто контрастів». Аналізуючи через багато десятиліть рівень українського суспільства, можна сміливо стверджувати, що воно перебуває в стані дисонансу, протиріччя того ж контрасту. І насамперед це проявляється в тому, що на тлі величезних зусиль народу України щодо протистояння російській агресії, знаходяться персоналії, які діють за принципом «кому війна, а кому й мати рідна». Не викликає жодних сумнівів, що за своєю суттю протиправне ухилення від сплати податків практично те ж саме, що розкрадання бюджетних коштів. Про один зі способів незаконного збагачення за рахунок порушення податкового законодавства й піде мова нижче.

Володимир ДОН,
член Національної спілки журналістів України

Про відповідний закон й ОСББ

Із метою зменшення витрат державного і місцевого бюджетів а також спроби перекласти відповідальність за стан житлового фонду виключно на власників житла, 29 листопада 2001 року був прийнятий Закон України (№ 2866-III) «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» (далі – Закон № 2866-III).

При цьому додано, що ідеї, покладені в основу вказаного закону, набагато раніше були підтвержені позитивним досвідом таких країн, як Польща, Фінляндія, Бельгія, Франція, Литва та Естонія. Але на жаль, те, що корисно цивілізованій Європі, не завжди приносить позитивний результат в умовах українських реалій.

За даними Державної служби статистики, напередодні повномасштабної війни в Україні було зареєстровано – 32 982 ОСББ, а кількість багатоповерхівок у державі становила приблизно 182 500 будинків. Таким чином, за фактом ОСББ об'єднує лише 18,1% усіх багатоповерхових будинків України.

Доволі низький рівень формування ОСББ обумовлений, як свідчить практика, існуванням цілої низки проблем, які носять наступний характер:

- 1) незадовільне правове регулювання діяльності ОСББ;
- 2) недостатня компетентність керівництва ОСББ та відсутність контролю за їх діяльністю з боку співвласників або органів державної

влади та місцевого самоврядування, до повноважень яких належать відповідні функції;

3) можливість зловживання керівництвом ОСББ своїм становищем у зв'язку з наявністю пунктів 1 та 2.

Указане призводить до порушення прав громадян, крадіжок, зловживань і, як наслідок, до дискредитації державної політики в сфері ЖКГ. Слід звернути увагу на те, що недосконалість правового регулювання діяльності ОСББ призвела до значної кількості звернень до суду з метою вирішення спірних питань. Із відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень вбачається, що за участі ОСББ як сторони спору, мали місце понад 90 тисяч судових справ, предметом яких, окрім стягнення заборгованості з утримання спільного майна будинку, значилися використання допоміжних приміщень будинку, оскарження рішень загальних зборів співвласників, підключення до внутрішньо будинкових мереж, спільне використання технологічних мереж, зобов'язання до укладення договору про надання комунальних послуг, спори щодо передачі будівлі на баланс ОСББ, спори щодо визначення частки співвласника в загальному обсязі внесків і платежів на утримання, експлуатацію, реконструкцію, реставрацію, проведення поточного й капітального ремонтів, технічного переоснащення спільного майна в багатоквартирному будинку, визнання не дійсною реєстрації ОСББ, окремих положень його статуту та інше.

Таким чином, виходячи із загальної чисельності таких об'єднань, яка складає 26 603, маємо ситуацію, коли на кожне ОСББ припадає більш ніж по 3 судові справи. Відсутність контролю за фінансовою діяльністю голови та всього правління об'єднання призводять до появи великої кількості кримінальних справ, пов'язаних із незаконним використанням та відчуженням технічних приміщень, що є спільним майном, розкраданням коштів, махінаціями з реєстрацією, незаконним завищенням цін та тарифів на послуги, за фактом незаконного створення ОСББ та провадження його діяльності, які кваліфікуються за ч. 2 ст. 364-1 Кримінального кодексу України як зловживання повноваженнями посадовою особою юридичної особи приватного права, незалежно від організаційно-правової форми.

Існують навіть кримінальні справи стосовно керівництва ОСББ за обвинуваченням у вимаганні, хабарництві, а також випадки насилля, бійок, навіть вбивства голови об'єднання. Прикриваючись ОСББ як неприбутковою організацією шахраї завдають державі багатомільйонних збитків у зв'язку з несплатою встановлених діючим законодавством податків, зборів та обов'язкових платежів.

Зазначу й те, що останнім часом в Україні все популярнішими стають так звані котеджні містечки, основою яких є приватні садиби. Відповідно до ст. 381 ЦКУ садибою є земельна ділянка разом із розташованими на ній житловим будинком, господарсько-побутовими будівлями, наземними і підземними комунікаціями та багаторічними насадженнями.

Справа в тому що в українському законодавстві відсутня спеціальна норма права – закон спрямований на врегулювання виключно правовідносин, що виникають у котеджних містечках. Але в цьому немає жодної необхідності, бо зазначені правовідносини достатньо врегульовані вже існуючими правовими актами – Законами «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про органи самоорганізації населення» (№ 2625-III від 11 липня 2001 р.), «Про кооперацію» (№ 1087-IV від 10 липня 2003 р.), «Про жит-

лово-комунальні послуги» (№ 2189-VIII від 9 листопада 2017 р.) та інші.

«Юридичний вісник України» уже досить докладно висвітлював питання необґрунтованого застосування норм Закону № 2866-III до правовідносин у котеджних містечках (ЮВУ № 14–15 (1498–1499), 1–15 квітня 2024 р. С. 18–21; ЮВУ № 16–17 (1500–1501), 16–30 квітня 2024 р. С. 16–21). У даній публікації йтиметься про результати подібного «правозастосування», які виражаються в багатомільйонних втратах для бюджетів усіх рівнів.

Відповідно до ст. 4 Закону «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, об'єднання є юридичною особою та визнається неприбутковою організацією. Але чи за всіх обставин та операцій ОСББ зберігає за собою статус неприбутковості, що, як наслідок, звільняє його від сплати ряду податків? Відповідно до ст. 4 Закону № 2866-III основною метою створення об'єднання є належне утримання та використання спільного майна. Основна діяльність об'єднання полягає в здійсненні функцій, що забезпечують реалізацію прав співвласників на володіння та користування спільним майном співвласників, належне утримання багатоквартирного будинку та прибудинкової території, сприяння співвласникам в отриманні житлово-комунальних й інших послуг належної якості за обґрунтованими цінами та виконання ними своїх зобов'язань, пов'язаних з діяльністю об'єднання.

Аналогічні норми наведені й у Типовому статуті об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, затверджене наказом Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства 27 серпня 2003 року № 141. (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12 грудня 2003 р. за № 1155/8476). Відповідно до його п. 1 частини II метою створення об'єднання є забезпечення і захист прав співвласників, дотримання ними своїх обов'язків, належне утримання та використання спільного майна будинку, забезпечення своєчасного надходження коштів для сплати всіх платежів, передбачених законодавством та цим Статутом. Пунктом 3 визнано, що завданням та предметом діяльності об'єднання є: забезпечення реалізації прав співвласників на володіння та користування спільним майном; забезпечення належного утримання багатоквартирного будинку та прибудинкової території; сприяння співвласникам в отриманні житлово-комунальних та інших послуг належної якості за обґрунтованими цінами; забезпечення виконання співвласни-

ками своїх зобов'язань, пов'язаних з діяльністю об'єднання.

Щодо терміну «спільне майно»

У зв'язку з особливою увагою та акцентом законодавця на терміні «спільне майно», необхідно надати об'єктивне юридичне визначення зазначеного словосполучення в розрізі Закону «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» з урахуванням положень Глави 26 «Право спільної власності», ЦКУ. По-перше, відповідно до ст. 1 Закону «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», спільне майно багатоквартирного будинку – приміщення загального користування (в тому числі допоміжні), несучі, огорожувальні та несуче-огорожувальні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання всередині або за межами будинку, яке обслуговує більше одного житлового або нежитлового приміщення, а також будівлі і споруди, які призначені для задоволення потреб співвласників багатоквартирного будинку та розташовані на прибудинковій території, а також права на земельну ділянку, на якій розташовані багатоквартирний будинок і належні до нього будівлі та споруди та його прибудинкова територія.

Пунктом 2 статті 4. «Суб'єкти права власності у багатоквартирному будинку» зазначено, що власники квартир та нежитлових приміщень є співвласниками спільного майна багатоквартирного будинку. І відповідно до ст. 5 спільне майно багатоквартирного будинку є спільною сумісною власністю співвласників.

По-друге, відповідно до ст. 4 Закону № 2866-III, майно ОСББ, яке утворюється з:

- майна, переданого йому співвласниками у власність;
- майна придбаного за рахунок одержаних доходів;

– іншого майна, набутого на підставах, не заборонених законом, співвласниками якого є власники квартир та нежитлових приміщень багатоквартирного будинку. Майно, придбане об'єднанням за рахунок внесків та платежів співвласників, є їхньою спільною власністю.

Відповідно до цього, термін «спільне майно багатоквартирного будинку» повинен одночасно відповідати двом зазначеним вище критеріям, тобто входити до переліку, наведеного в ст. 1 Закону «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» та знаходитися в спільній власності власників квартир та нежитлових приміщень багатоквартирного будинку.

Для подальшого дослідження треба звернутися до Податкового кодексу України, бо саме цей нормативний акт регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів. Відповідно до ст. 14 «Визначення понять», п. 14.1.185 та п. 14.1.191.:

– 14.1.185. постачання послуг – будь-яка операція, що не є постачанням товарів, чи інша операція з передачі права на об'єкти права інтелектуальної власності та інші нематеріальні активи, чи надання інших майнових прав стосовно таких об'єктів права інтелектуальної власності, а також надання послуг, що споживаються в процесі вчинення певної дії або провадження певної діяльності. Далі в підпунктах а), б), в), г), д) наведено вичерпний перелік операцій, що з метою оподаткування є постачанням послуг.

– 14.1.191. постачання товарів – будь-яка передача права на розпорядження товарами як власник, у тому числі продаж, обмін чи дарування такого товару, а також постачання товарів за рішенням суду. З метою застосування терміну «постачання товарів» електрична та теплова енергія, газ, пар, вода, повітря, охолоджене чи кондиційоване, вважаються товаром. Відповідно в підпунктах а), б), в), г), д), е) наведено вичерпний перелік операцій, які з метою оподаткування є постачанням товарів.

Необхідно звернути увагу на те, що ні ст. 196 «Операції, що не є об'єктом оподаткування», ні ст. 197 «Операції, звільнені від оподаткування» ПКУ не передбачають особливих умов для їх застосування при оподаткуванні ПДВ операцій, що здійснюються ОСББ. Це відбувається виключно з тієї причини, що кошти, сплачені співвласниками багатоквартирного будинку на утримання майна, що перебуває у спільній власності згідно з частиною 6 ст. 1 вказаного закону, приміщення загального користування, несучі, огорожувальні та несуче-огорожувальні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання не є операціями з постачання товарів чи послуг.

Такої ж позиції дотримується й Державна податкова служба України, яку викладено в податковій консультації № 1731/6/99-00-07-

штів об'єднання визначається цим Законом та іншими законами України. (ст. 4 Закону № 2866-III). Об'єднання є неприбутковою організацією і не має на меті одержання прибутку для його розподілу між співвласниками.

Тобто в разі відповідності діяльності об'єднання умовам зазначених вище норм, таке об'єднання звільняється від сплати податку на прибуток та відповідно до ст. 181 ПКУ діяльність ОСББ не підпадає під ознаки операцій з постачання товарів чи послуг, що є об'єктом оподаткування ПДВ.

Слід зазначити, що у зв'язку з тим, що Податковий кодекс України не передбачає окремих норм, які б регламентували особливості оподаткування ПДВ операцій ОСББ, об'єднання реєструються платниками ПДВ на загальних підставах. Відповідно до норм п. 181.1 ПКУ в разі, якщо загальна сума від

ли їх обсяг досягне 1 млн грн й об'єднання буде зобов'язане зареєструватися платником податку на додану вартість.

Відповідно до положень статті 22 Закону № 2866-III за наявності технічної можливості проведення поквартирного обліку споживання водо-, тепло-, газо-, електропостачання, гарячого водопостачання та інших послуг, власники жилих і нежилых приміщень можуть перераховувати кошти безпосередньо на рахунки підприємств, організацій, які надають ці послуги, за відповідними тарифами для кожного виду послуг у порядку, встановленому законом, або кошти, що сплачуються власниками приміщень за надані їм комунальні послуги, можуть згідно з укладеними договорами надходити на рахунок об'єднання для накопичення й наступного перерахунку підприємствам, організаціям, які надають ці послуги.

Враховуючи викладене, в ОСББ відсутній об'єкт оподаткування з водо-, тепло-, газо-, електропостачання, гарячого водопостачання та інших послугах, кошти за які власники жилих і нежилых приміщень перераховують безпосередньо на рахунки підприємств, організацій, які надають ці послуги, або перераховують на рахунок об'єднання для накопичення і наступного перерахунку підприємствам, організаціям, які надають ці послуги.

У випадку встановлення ОСББ для власників жилих і нежилых приміщень окремої плати за послуги з перерахунку отриманих від таких власників коштів підприємствам, організаціям, що надають послуги з водо-, тепло-, газо-, електропостачання, гарячого водопостачання та інші послуги, в об'єднання виникає об'єкт оподаткування ПДВ, виходячи з вартості наданих послуг.

Внески на утримання і ремонт приміщень або іншого майна, що перебуває в спільній власності, визначаються статутом об'єднання та/або рішенням загальних зборів (стаття 23 Закону № 2866-III). Кошти, що надходять на банківський рахунок об'єднання від власників жилих і нежилых приміщень для компенсації витрат на утримання й ремонт приміщень або іншого майна, що перебуває в спільній власності об'єднання, не підпадають під об'єкт оподаткування ПДВ.

Слід зауважити, що Закон № 2866-III не має обмежень щодо здійснення господарської діяльності ОСББ поза межами виключно утримання спільного майна співвласників багатоквартирного будинку. Але варто звернути увагу на те, що така господарська діяльність об'єднання (наприклад, здача в оренду нежилых приміщень, що

Прикриваючись ОСББ як неприбутковою організацією, шахраї завдають державі багатомільйонних збитків у зв'язку з несплатою встановлених діючим законодавством податків.

03-02-15/ППК від 05.12.2019 р.: «Внески, що надходять у вигляді грошових коштів на банківський рахунок об'єднання від власників приміщень на утримання і ремонт приміщень або іншого майна, що перебуває у спільній власності об'єднання, не підпадають під об'єкт оподаткування ПДВ, оскільки вони не є оплатою операцій з постачання товарів чи послуг».

Про товари, послуги та ПДВ

Як уже зазначалося раніше у відповідних пунктах ст. 14 ПКУ наведено вичерпний перелік операцій, що є постачанням послуг або постачанням товарів. Детальний аналіз положень наведеної статті дозволяє дійти до висновку про відсутність збігів, відповідностей, ідентичності, конгруентності і так далі, між положеннями цієї статті та операціями, які здійснює ОСББ. Тобто, дійсно операції, що здійснюються об'єднанням з метою утримання спільного майна співвласників житлових та нежитлових приміщень не є операціями з постачання товарів чи послуг. Цей висновок є ключовим під час встановлення факту необхідності нарахування ПДВ на операції, які здійснює ОСББ.

Відповідно до закону об'єднання створюється як непідприємницьке товариство для здійснення функцій, визначених законом. Порядок надходження і використання ко-

здійснення операцій постачання товарів/послуг, що підлягають оподаткуванню згідно з розділом V цього кодексу, зокрема з використанням локальної або глобальної комп'ютерної мережі, нарахована (сплачена) такій особі протягом останніх 12 календарних місяців, сукупно перевищує 1 000 000 грн (без урахування ПДВ), така особа зобов'язана зареєструватися як платник податку в контролюючому органі за своїм місцезнаходженням (місцем проживання) з дотриманням вимог, передбачених ст. 183 ПКУ, крім особи, яка є платником єдиного податку першої – третьої груп. При цьому, як було зазначено раніше, ані ст. 196, ані ст. 197 податкового кодексу не передбачають винятків із об'єкта обкладення ПДВ тих або інших операцій, що надаються ОСББ.

Таким чином, об'єднання змушені реєструватися платниками ПДВ, якщо обсяг їхніх операцій, що підлягають оподаткуванню відповідно до ПКУ, перевищує 1 млн грн. Необхідність такої реєстрації платником ПДВ свого часу була підтверджена в листі ДПСУ від 22.06.2012 р. № 8958/5/15-2116. URL: zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8958837-12#Text.

При цьому, слід зауважити, що оподатковуваними вони стануть лише після реєстрації особи як платника ПДВ. Однак відстежувати такі операції бухгалтеру об'єднання слід для того, аби не пропустити момент, ко-

належать співвласникам на праві спільної власності) підпадає під визначення об'єкта оподаткування ПДВ.

Висновки

З аналізу вищеведеного слід зробити наступні висновки:

– В ОСББ відсутній об'єкт оподаткування з водо-, тепло-, газо-, електропостачання, гарячого водопостачання та інших послуг у разі, якщо суми, сплачені співвласниками за спожиті послуги відповідають встановленим тарифам і як транзитні платежі далі перераховані постачальникам цих послуг. У випадку, коли ОСББ встановлює додаткові суми, окрему плату, що більше встановлених тарифів на комунальні послуги, в ОСББ виникає об'єкт оподаткування ПДВ, виходячи з додаткової ціни або з вартості наданих послуг.

– Кошти, що надходять на банківський рахунок об'єднання від власників жилих і нежилых приміщень для компенсації видатків на утримання і ремонт майна, що перебуває у спільній власності і відповідає переліку, наведеному в ст. 1. Закону «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», не підпадають під об'єкт оподаткування ПДВ. При цьому, в разі здійснення ОСББ господарської діяльності, наприклад, здача в оренду нежитлових приміщень, надання послуг з гарячого та теплопостачання від своєї власної котельні та інше, така діяльність підпадає під визначення об'єкта оподаткування ПДВ (Лист Мінрегіонбуду від 31.07.2012 р. № 8/10-2040-12).

– Кошти що надійшли на утримання майна, яке знаходиться в спільному користуванні власників житлових будинків, але не є їх спільною власністю (належить іншим юридичним або фізичним особам) в контексті Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», відповідно до пункту 14.1.185 ПКУ, є опера-

цією з постачання послуг, яка підлягає оподаткуванню ПДВ. У зв'язку з вищезазначеним необхідно навести конкретний приклад нанесення багатомільйонних збитків державі завдяки протиправній спритності сучасних ділків з одного боку, а з іншого – бездіяльності фіскальних органів.

– Існуюча протягом багатьох років Асоціація власників житлових будинків «Золоті Ключі» (Дніпропетровська область, Дніпровський район, Слобожанська ОТГ) по суті є прикладом типового котеджного містечка. На його території громадянами побудовано близько тисячі садиб – індивідуальних житлових будинків на земельних ділянках, що належать їм на праві власності або перебувають в оренді у власників будинків.

– Територія загального користування – дороги, тротуари, зони відпочинку, водойми, «містечка» належать територіальній громаді. Мережі електропостачання, водопостачання, водовідведення, каналізаційні насосні станції до недавнього часу належали комерційній організації, але в зв'язку з її банкрутством передані у власність територіальній громаді. Проте, не маючи жодного майна, в тому числі спільного, в умовах відсутності взагалі жодного багатоквартирного будинку асоціація примудрилася зареєструватися відповідно до Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» й отримати статус неприбуткової організації. За попереднім аналізом збитки бюджету виключно від несплати ПДВ складають понад 5 млн гривень.

P.S. Беручи до уваги типовість і значну поширеність подібної злочинної ситуації, можна тільки уявити, скільки сотень мільйонів гривень іде повз державної скарбниці. Найогидніше, що все це має місце під час воєнної агресії РФ проти України, коли на рахунок кожна копійка, коли пенсіонери донатять останні гривні, відмовляючи собі в найнеобхіднішому, аби допомогти ЗСУ.

Судді обговорили новації судочинства:

що зміниться в ухваленні рішень?

Двадцять четвертого січня Національна школа суддів України спільно з Верховним Судом провела семінар-практикум «Роз'яснення положень Закону України № 4173-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень» для суддів місцевих, апеляційних судів та Верховного Суду» з метою підвищення їхньої кваліфікації. Загалом у навчанні взяли участь 352 слухачі.

Семінар-практикум розпочала начальниця відділу підготовки викладачів (тренерів) Національної школи суддів України Любов Гончар, яка зазначила, що мета навчального заходу – обговорення та роз'яснення положень закону, яким внесено законодавчі зміни щодо ухвалення та проголошення судових рішень, задля підвищення ефективності й удосконалення цієї процесуальної стадії, а також гармонізації національного законодавства відповідно до стандартів країн Європейського Союзу.

Під час навчання секретар пленуму Верховного Суду Дмитро Луспенник також ознайомив суддів із Законом «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень» і надав методичні рекомендації та практичні поради. Учасники семінару-практикуму обговорили з доповідачем представлені питання та отримали фахові відповіді.

НШСУ також провела тренінг «Особливості розгляду кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів» для суддів і помічників суддів місцевих загальних та апеляційних судів. До викладання було залучено висококваліфікованих фахівців: суддів Верховного Суду Миколу Ковтуновича та Наталію Марчук, суддю Перемишлянського районного суду Львівської області Андрія Савчака та представника наукової спільноти Дмитра Ковалю.

Майбутнє юридичної освіти:

виклики, можливості та перспективи

Юридична освіта в Україні сьогодні перебуває на роздоріжжі. З одного боку, її значення для формування якісного правового середовища та незалежної судової системи важко переоцінити. З іншого – численні проблеми, що накопичувалися роками, роблять підготовку майбутніх юристів менш ефективною та віддаляють її від сучасних стандартів. Низька якість практичної підготовки, відсутність належного механізму контролю за рівнем знань випускників, застарілі підходи до викладання, а також дисбаланс між кількістю правничих факультетів та реальними потребами ринку – все це змушує говорити про необхідність докорінних змін. Не так давно комітет Верховної Ради з питань правової політики представив Концепцію реформування юридичної освіти, що має стати відправною точкою для системного оновлення. Це не просто спроба виправити окремі недоліки, а план створення сучасної, конкурентоспроможної моделі підготовки правників, які відповідатимуть високим стандартам професії. Вибір абітурієнтів, оновлення навчальних програм, скорочення неефективних навчальних закладів та посилення практичної складової – ось лише частина запланованих змін. Але наскільки реалістичними є ці ініціативи? Як відреагує академічна спільнота? І головне – чи зможе нова система підготовки юристів дати країні фахівців, здатних зміцнити правову державу?

Сьогодні ми поговоримо про сучасний стан та перспективи розвитку юридичної

освіти в Україні з людиною, яка безпосередньо впливає на процес її вдосконалення у закладі вищої освіти. Наш співрозмовник – Павло ГОРИНОВ, директор Навчально-наукового інституту права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, кандидат юридичних наук, професор кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, заслужений працівник соціальної сфери України.

– Павле Валерійовичу, наскільки серйозною сьогодні є проблема нестачі кваліфікованих викладачів і як це впливає на якість підготовки майбутніх правників?

– Одним із критичних аспектів реформування правничої освіти є питання науково-педагогічного складу. Глибоко переконаний, що саме якісний викладацький склад є основою для формування конкурентоспроможної юридичної освіти в Україні. Попри всі виклики, правнича освіта сьогодні має значний кадровий потенціал, який може бути використаний ще ефективніше. Важливим кроком у цьому напрямку є реформування самої системи підготовки та оцінювання науково-педагогічних працівників, що забезпечить високий рівень знань та практичних навичок випускників.

Станом на сьогодні ми не маємо точної статистики щодо кількості викладачів, які працюють у правничих школах під егідою Міністерства освіти і науки України, що свідчить про потребу в детальному моніторингу кадрового забезпечення. Водночас відомо, що в закладах зі специфічними умовами навчання на постійній основі працюють близько 1,5 тисяч викладачів (навчальні заклади системи МВС, СБУ, Мін'юсту). Це досить значний кадровий ресурс, проте потрібно враховувати, що такі заклади го-

тують правників здебільшого для внутрішньосистемних потреб, що може знижувати універсальність їхньої підготовки для ширшого юридичного ринку.

Окрім цього, проблема полягає не лише в кількості, а й у рівні кваліфікації викладацького складу. Аналіз результатів Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ), який склали випускники магістратури в 2023 році, засвідчив, що 989 осіб із 9 311 (10,6%) не змогли подолати навіть мінімальний прохідний бал у 37 зі 109. При цьому середній показник правильних відповідей серед тих, хто склав іспит, становив 49,22 бала, що є тривожним сигналом щодо загального рівня підготовки студентів. Це свідчить про необхідність підвищення вимог не лише до студентів, а й до самих викладачів, адже саме вони визначають якість підготовки майбутніх правників.

На щастя, Концепція реформування правничої освіти передбачає комплексний підхід до вдосконалення викладацького складу. Серед запланованих заходів – запровадження системи незалежної атестації, підвищення кваліфікаційних вимог, а також створення можливостей для міжнародного стажування викладачів у провідних правничих школах Європи. Важливим є також питання фінансового стимулювання, адже без належного

рівня заробітної плати залучити до викладацької діяльності кращих фахівців юридичної сфери буде складно.

Впровадження цих ініціатив дозволить сформувати сильне викладацьке середовище, яке забезпечить студентам не лише теоретичні знання, а й розуміння практичної сторони правничої діяльності. Це наблизить українську юридичну освіту до світових стандартів та дозволить готувати юристів, які не просто знають закон, а й усвідомлюють його суспільну роль та свою відповідальність перед державою і громадянами.

– Як змінилася концепція реформування юридичної освіти, які ключові проблеми намагалися вирішити різні ініціативи, та чи створить новий закон єдину стратегію змін?

– Зрозуміло, що реформування юридичної освіти – тривалий і комплексний процес, який розпочався ще в 2016 році і триває й досі. За цей час було представлено низку концепцій, кожна з яких відображала нові виклики та завдання, що постали перед правничими школами. Головна мета цих ініціатив створити таку систему юридичної освіти, яка б відповідала не лише національним потребам, а й міжнародним стандартам, забезпечуючи підготовку компетентних, незалежних і високопрофесійних

правників. Зокрема, Концепція розвитку юридичної освіти 2016 року, оприлюднена МОН України, вперше окреслила ключову проблему: невідповідність змісту навчальних програм сучасним викликам правничої професії. Вона актуалізувала необхідність модернізації методики викладання, орієнтованої не лише на теоретичні знання, а й на формування практичних навичок, етики та розуміння верховенства права як основної місії правника.

Наступні концепції, представлені в 2020 та 2021 роках комітетом Верховної Ради з питань науки, освіти та інновацій, загострили увагу на ще одному важливому питанні – дисбалансі між кількістю випускників юридичних факультетів і реальними потребами ринку праці. Протягом останніх років держава стабільно фінансувала підготовку правників у великих обсягах, але багато випускників не могли знайти роботу за спеціальністю або не володіли достатніми знаннями для ефективної юридичної практики. Це свідчить про необхідність запровадження жорсткіших механізмів відбору студентів на правничі спеціальності, а також перегляду освітніх програм відповідно до реальних вимог професії.

Окремо слід згадати Концепцію реформування юридичної освіти, представлену Міністерством юстиції України, яка спрямована на створення умов для модернізації змісту юридичної освіти. Йдеться не лише про зміну навчальних курсів, а й про оновлення системи практичної підготовки студентів, що дозволить їм здобувати реальний досвід ще під час навчання.

Попри численні ініціативи, експерти відзначають, що в попередніх концепціях бракувало єдиного стратегічного бачення. Відсутність узгодженості призводила до розбіжностей у ключових питаннях, а окремі положення змінювалися залежно від політичної ситуації чи позицій різних зацікавлених сторін. Власне, ця проблема й стала основною причиною необхідності ухвалення окремого закону, який би не просто окреслював напрямки реформування, а створював чітку законодавчу базу для впорядкування всіх аспектів правничої освіти.

Проект концепції відповідного Закону «Про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії», оприлюднений 12 вересня 2024 року на сайті комітету Верховної Ради з питань правової політики, має стати фундаментальним нормативним актом у цій сфері. Його ключове завдання – закріплення єдиних стандартів підготовки юристів, що відповідатимуть сучасним

викликам і міжнародним вимогам. Законопроект, зокрема, передбачає чітке визначення вимог до освітніх програм, механізмів доступу до правничої професії, а також особливостей практичної підготовки студентів, що є вкрай важливим для підвищення рівня їхньої кваліфікації.

Ще одним ключовим аспектом цього закону є врегулювання питань контролю за якістю освіти. Якщо раніше в різних концепціях пропонувалися окремі механізми атестації випускників, запровадження єдиних іспитів або змінення критеріїв акредитації правничих шкіл, то тепер усі ці питання можуть отримати комплексне врегулювання на рівні закону. Це забезпечить стабільність правничої освіти, унеможливить хаотичні зміни в нормативно-правових актах та дозволить впроваджувати реальні реформи, а не просто змінювати концепції без конкретних результатів.

Таким чином, ухвалення цього закону може стати переломним моментом для правничої освіти в Україні. Він не лише створить єдині стандарти навчання, але й сприятиме зміцненню правової системи загалом. Відповідно, зараз дуже важливо, щоб юридична спільнота, освітяни та законодавці консолідували свої зусилля й зробили цей закон максимально ефективним та дієвим для підготовки висококласних юристів, які працюватимуть за європейськими стандартами та зміцнюватимуть верховенство права в Україні.

– Запровадження мінімального конкурсного балу та єдиного фахового вступного випробування є важливими кроками реформи юридичної освіти. Наскільки ці зміни сприяють підвищенню якості підготовки майбутніх правників та які виклики вони створюють?

– Підвищення якості юридичної освіти починається ще на етапі відбору абітурієнтів, адже правнича професія вимагає не лише знання законодавства, а й аналітичного мислення, високого рівня відповідальності та розуміння принципів верховенства права. Саме тому введення мінімального конкурсного балу для вступу на спеціальність 081 «Право» є важливим рішенням, яке дозволяє забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців.

Із 2019 року рівень прохідного балу поступово зростав: спочатку він становив 130 балів, згодом 140, а в 2024 році вперше було встановлено мінімальний прохідний бал у 150. Цей крок мав на меті відсіяти недостатньо підготовлених абітурієнтів, однак він також призвів до значного зменшення кількості вступників. Так, у 2024 році на бакалаврат за спеціальністю «Право» було зараховано лише 7 007 осіб, що на 51% менше ніж у 2023 році, і на 32% менше ніж у 2022 році. Це – найнижчий показник за останні 9 років. З одного боку, це позитивний сигнал, що дозволяє відібрати більш мотивованих студентів, а з іншого – виклик для правничих шкіл, які можуть зіткнутися зі скороченням набору та фінансування.

Ще однією важливою зміною стало впровадження єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ) та єдиного вступного іспиту (ЄВІ) для вступу до магістратури з права. Це дає змогу забезпечити об'єктивну оцінку знань вступників і формування конкурентного середовища. Однак результати ЄФВВ свідчать, що рівень підготовки студентів залишається доволі низьким. У 2024 році з 12 001 учасника не зміг подолати прохідний поріг 261 вступник, що є ще гіршим показником, аніж у 2023-му, коли іспит не склали 184 студенти. Проте, загальна кар-

тина все ще викликає занепокоєння: 73,9% випускників магістратури отримали менше ніж 140 балів зі 200, а 40% – менше ніж 120 балів, що свідчить про необхідність подальшого вдосконалення навчальних програм і методик викладання.

Отже, ці нововведення є важливими кроками до підвищення якості правничої освіти, адже дозволяють сформувати більш підготовлене середовище студентів, мотивованих до навчання. Водночас вони виявляють глибші проблеми системи, зокрема, необхідність адаптації освітніх програм, підвищення якості викладання та посилення практичної складової навчання. В майбутньому ключовим завданням має стати не лише відбір найкращих студентів, а й створення ефективних умов для їхньої професійної підготовки, що відповідатиме сучасним вимогам юридичної професії та європейським стандартам.

– Як впливає заборона «перехресного» вступу та запровадження Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) впливає на якість юридичної освіти та які виклики виникають у цьому процесі?

– Реформа юридичної освіти має бути комплексною й стосуватися не лише змісту навчальних програм, а й критеріїв відбору студентів та механізмів оцінювання їхніх знань. Саме тому заборона перехресного вступу на магістратуру з права, яка тепер дозволяє здобувати ступінь магістра виключно тим, хто має бакалаврський диплом за спеціальністю «Право», є важливим кроком до створення послідовної та логічної системи підготовки правників.

Цей підхід відповідає європейським стандартам, де юридична освіта є цілісним процесом, а зміна спеціалізації між рівнями освіти може призводити до розриву в знан-

нях і недостатньої професійної підготовки. В Україні раніше існувала практика, коли студенти з інших спеціальностей вступали на магістратуру з права, маючи лише загальні уявлення про юридичну систему. Це призводило до значних прогалин у знаннях, а отже, до зниження рівня професійної підготовки випускників.

Ще одним вагомим кроком реформування стало запровадження Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) для студентів магістратури. У 2023 році відбулося його перше апробаційне проведення, а вже в листопаді того ж року було організовано повноцінний іспит. Його головна мета – об'єктивна оцінка знань та професійних компетентностей випускників. У майбутньому це має сприяти підвищенню загального рівня правничої освіти, адже студентам доведеться ретельніше готуватися до завершального етапу навчання.

Однак практика перших років проведення ЄДКІ виявила й низку викликів. Одна з найгостріших проблем – неможливість складання ЄДКІ студентами, які перебувають за кордоном. В умовах воєнного стану значна частина українських здобувачів вищої освіти виїхала за межі країни, і для них відсутність механізму дистанційного складання іспиту створює серйозні перешкоди. Очевидно, що на час воєнних викликів потрібно знайти рішення, яке дозволить таким студентам підтверджувати свої знання, наприклад, через акредитовані міжнародні центри тестування або тимчасове впровадження онлайн-формату складання іспиту.

Ще одним дискусійним питанням є структура самого ЄДКІ, адже значна частина завдань базується на матеріалі бакалаврської програми. Це викликає суперечливі відгуки серед студентів і викладачів, адже ма-

гістерська освіта передбачає глибшу спеціалізацію, а не повторне тестування базових знань. Важливо, щоб іспит справді оцінював професійні навички, які є необхідними для майбутніх юристів, а не просто перевіряв пам'ять студентів на теоретичний матеріал бакалаврату.

Щодо якості підготовки студентів, то ситуація потребує ретельного аналізу. Результати ЄДКІ у 2023 році засвідчили, що 10,6% випускників магістратури не змогли подолати мінімальний поріг у 37 балів зі 109, а середній бал становив лише 49,22. Це досить низький показник, який свідчить про наявні проблеми в навчальному процесі, зокрема щодо практичної підготовки правників. Крім того, аналітичні дані підтвердили, що випускники заочної форми навчання показали значно гірші результати, ніж студенти денної форми, що ставить питання про доцільність збереження заочної юридичної освіти у нинішньому вигляді.

Якщо заочна форма навчання не забезпечує достатньої якості підготовки юристів, можливо, варто переглянути її формат або запровадити жорсткіші вимоги до студентів, які обирають цей шлях. Важливо знайти баланс між доступністю юридичної освіти та її якістю, адже правник – це професія, яка безпосередньо впливає на стан правової системи та дотримання законності в державі. Запроваджені реформи покликані створити ефективну систему підготовки юристів, і тепер основне завдання – забезпечити їхню якісну реалізацію.

– Як реформування юридичної освіти може вирішити проблему надлишку випускників та низької практичної підготовки, щоб зробити правників затребуваними фахівцями?

– Питання надмірної кількості випускників юридичних факультетів та їхнього працевлаштування залишається актуальним вже не один рік. На сьогодні спеціальність «Право» є однією з найбільш популярних серед вступників, і як наслідок – юридичних випускників в Україні значно більше, аніж реально потребує ринок праці. Водночас попри такий великий випуск фахівців, багато роботодавців відзначають низький рівень практичної підготовки випускників, що ускладнює їхнє ефективне залучення до роботи.

Ця проблема має кілька причин. По-перше, формальність проходження практики – значна частина студентів проходить стажування номінально, без реальної можливості застосувати набуті знання. По-друге, багато закладів освіти все ще орієнтовані на суто

теоретичне навчання, у той час як сучасні юристи мають вміння працювати в реальних умовах, оперативно ухвалювати рішення, розуміти судову практику, вести переговори, складати юридичні документи.

Щоб вирішити ці питання, реформа юридичної освіти має включати більш жорсткі вимоги до навчальних закладів щодо організації практичної підготовки. Вкрай важливо переглянути систему проходження практики, аби студенти справді набували досвіду в адвокатських конторах, судових органах, прокуратурі, а не просто отримували формальні документи про проходження стажування. Одним із можливих варіантів може стати запровадження обов'язкового стажування після завершення бакалаврату, яке дозволить студентам наблизитися до реальної роботи в правовій сфері.

Окрім того, потрібно орієнтувати юридичні факультети на підготовку фахівців відповідно до сучасних викликів. Наприклад, війна в Україні поставила перед юристами нові завдання – правовий супровід питань військового права, міжнародної відповідальності, відшкодування шкоди, пов'язаної з російською агресією, захист прав людини в умовах воєнного стану. У зв'язку з цим вища юридична освіта має адаптуватися до змін у правовій сфері, аби підготувати юристів, які будуть затребувані як у державному секторі, так і в приватній практиці.

Таким чином, хоча професія юриста залишається престижною та перспективною, її розвиток залежить від глибоких змін у підходах до навчання. Якщо ми хочемо бачити в Україні справді сильних, конкурентоспроможних юристів, то реформа має бути спрямована не лише на обмеження кількості випускників, а й на суттєве покращення їхньої практичної підготовки, орієнтацію на реальні потреби суспільства та економіки.

Попри всі виклики, юридична освіта в Україні має великий потенціал. Трансформація системи підготовки правників, адаптація до сучасних реалій та посилення практичної складової навчання дадуть змогу не просто підготувати юристів нового покоління, а й зробити їх справжніми агентами змін. Молоді українські правники матимуть унікальну можливість стати частиною глобального юридичного середовища, працювати над відновленням України, забезпечуючи верховенство права та справедливість у своїй державі. Саме вони стануть основою правової розбудови України, її інтеграції в європейську спільноту та гарантією стабільного демократичного майбутнього.

KSE хоче купити «Могилянку»

Президент Київської школи економіки (KSE) та экс-міністр економіки Тимофій Милованов заявив, що триває підготовка запиту до Міністерства освіти з приводу купівлі Києво-Могилянської академії.

За словами Милованова, перед цим МОН заявило, що не збирається продавати академію і що запиту такого не надходило. «Добре. Ми цей запит зараз готуємо. Бо історія, статус і традиції – це важливо. Але ще важливіше, щоб викладачі отримували гідні зарплати, а студенти – якісну освіту. Сьогодні ситуація в «Могилянці» проста: зарплати низькі, інфраструктура застаріла, університет не має ресурсів, аби конкурувати з найкращими закладами в світі. Я пропоную це змінити. Ми підвищимо зарплати в разі, модернізуємо умови, залучимо інвестиції», – пообіцяв экс-міністр. Милованов заповнив, що «бренд і академічна частина залишаться недоторканими – так само, як це було з KSE».

Зазначимо, що першу пропозицію придбати «Могилянку» президент KSE озвучив

ще 10 січня, заявивши, що «для МОНа Києво-Могилянська академія збиткова, а KSE зможе більш ефективно, як приватна освітня фундація, керувати Могилянкою, та її збитки в державі зменшаться». Зі свого боку Міносвіти у відповіді на запит «Інтерфакс-Україна» заявило, що «беручи до уваги історичну цінність, а також те, що НУ «Києво-Могилянська академія» є одним із провідних закладів вищої освіти, Міністерство освіти і науки України не розглядає можливості приватизації університету».

МОН скасовує контрактні місця в аспірантурі:

нові правила для абітурієнтів

Міністерство освіти і науки ухвалило важливі зміни у системі аспірантури. Підвищення мінімального балу для вступу та скасування контрактної форми навчання дозволяють зосередити увагу на бюджетних місцях.

Про це заявив заступник міністра освіти Михайло Винницький в одному зі своїх інтерв'ю. З його слів у травні, після ухвалення закону про мобілізацію, кількість бажаючих вступити до аспірантури в Україні несподівано зроста майже вдесятеро – з 10 до 93 тисяч заяв. Міністерство освіти та науки України швидко виявило проблему: аспірантуру почали використовувати не за призначенням, а як спосіб уникнення мобілізації.

Масове збільшення заяв стало загрозою для легітимності аспірантури, адже ця освітня програма є основою підготовки викладачів і науковців. Щоб врегулювати ситуацію, у переддень вступних випробувань було ухвалено низку змін. Зокрема, підвищено мінімальний бал для тесту загальної навчальної компетентності (ТЗНК) зі 150 до 160. Це дозволило скоротити кількість

вступників із 93 тисяч до 20 тисяч, зберігши якість добору.

Ще однією важливою зміною стало скасування контрактної форми навчання. Вона, за словами представників МОН, часто використовувалася лише для отримання посвідчень, а не для реальної роботи над дисертаціями. Тепер вступ до аспірантури можливий виключно на бюджетній основі, а кількість бюджетних місць було збільшено вдвічі – з 3 до 6 тисяч. «Зрештою, розподілені ці місця на дві третини на інженерні спеціальності. Так, велика кількість людей, які вступили, – це чоловіки 25 плюс. Це – правда. Але на інженерних спеціальностях ці люди працюють над розробками, які безпосередньо пов'язані з оборонним комплексом. І я пишаюся тим, як усе вийшло», – зазначив Михайло Винницький.

Штучний інтелект із позицій феномена «кажана»:

гуманітарне есе

Штучний інтелект (далі – ШІ), говорячи загалом, – це одна з основних технологій, яка поступово проникає у всі сфери нашого життя. ШІ має дуже великий потенціал щодо пошуку, зберігання та аналізу інформації, що сприятиме інноваційному розвитку суспільного життя. Багато країн уже навіть відмічають «День штучного інтелекту». Відтак ми починаємо усвідомлювати, що є сфери людського життя, наприклад, генерація нових ідей, творчість тощо, в яких штучний інтелект якщо не перевершив людські можливості, то успішно з ними конкурує, принаймні в плані загальної оцінки з цим можна погодитися. Проте звернення до конкретніших проблем, наприклад, пов'язаних із правовим «життям» ШІ, викликає певні запитання, які потребують аналізу. Своїми роздумами з цього приводу ділиться доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України Євген Львович Стрельцов, який наразі в якості професора-дослідника працює над своїм науковим проектом в Інституті східноєвропейського права в м. Регенсбург (Німеччина).

Передмова

Герберт КЮППЕР,
керуючий директор Інституту
Східноєвропейського права, професор,
доктор юридичних наук, почесний доктор.

Institut für Ostrecht (Інститут східноєвропейського права) у м. Регенсбург (Німеччина), що знаходиться в структурі Федерального міністерства юстиції Німеччини, був заснований у 1957 році. Одним з основних завдань Institut für Ostrecht на початковому етапі (далі – IOR) був професійний діалог із колегами з соціалістичних (раніше), а потім із науковцями вже незалежних країн цього регіону Європи. Сьогодні наукові співробітники IOR співпрацюють із колегами з 17-ти таких країн. Дослідницька діяльність, яку здійснюють наукові співробітники інституту, включає моніторинг та документування правового розвитку (законодавство, прецедентне право, юридична література) цих країн; переклад важливих законів німецькою мовою та публікація цих перекладів; підготовку експертних висновків для німецьких судів та органів державної влади, коли вони мають застосовувати або потребують інформацію про право східноєвропейської країни; видання спеціалізованих журналів та серії книг про право східноєвропейських країн і постсоціалістичний світ загалом; проведення конференцій, круглих столів, курси та навчання. Наукові співробітники IOR запрошуються до викладання в німецьких та східноєвропейських університетах.

Із початком широкомасштабної агресії РФ проти України соціально-політична ситуація в цій країні, дослідження її права отримують перевагу при організації наукових досліджень в IOR. У зв'язку з цим протягом останніх років українські юристи, за підтримки низки університетів, науково-дослідних фондів та інших організацій, досліджують складні проблеми сучасного і перспективного розвитку українського права, використовуючи бібліотечні ресурси, наукові й цифрові можливості IOR.

Сьогодні за грантом Німецького офісу академічних обмінів (ДААД) в IOR реалізує свій науковий проект професор-дослідник з України, доктор юридичних наук, доктор теології, професор Стрельцов Є. Л. До цього він декілька разів відвідував університет міста Регенсбург, але в IOR пан Стрельцов уперше. Втім сподіваємося, що ця наша співпраця має гарні перспективи. Есе, яке представляє проф. Стрельцов Є. Л., підготовлено під час роботи в IOR та присвячене його оригінальному баченню гуманітарної «сутності» сучасного штучного інтелекту.

І. Попередні пояснення

У зв'язку з тим, що штучний інтелект не тільки стрімко «увірвався» в наше життя, а й продовжує проникати в усі сфери та напрямки суспільного буття, потрібно визначитися, передусім, з поняттям ШІ. Справа в тому, що на сьогодні існує багато не лише «несхожих», а подекуди й зовсім різних визначень (тлумачень), які «неоднаково» розкривають сутність даного поняття, його характеристики, сучасний стан та перспективи розвитку. Причини цього можуть бути пов'язані з тим, що такі визначення є «відображенням» або різних напрямків людського знання та/або пов'язані з певною ідеалізацією ШІ, або з критичним ставленням до ШІ тощо. (Марія Гурська. Всі говорять про штучний інтелект. Простими словами пояснимо, що це. URL: espreso.tv/article/2017/11/04/shtuchnyy_intelekt). Але, як відомо, точне, а в деяких випадках і єдине, тлумачення відповідних понять, погоджена інтерпретація точніше розкриває їх сутність, виключає можливу «плутанину» у розумінні таких понять, що також важливо і з позиції методології наукового дослідження. Ще одна важлива ремарка пов'язана з тим, що, незважаючи на достатньо «невеликий» час свого існування, ШІ вже має певні тенденції, «підйоми» і «спади» в його сприйнятті та тлумаченні, що, зі свого боку, породжує велику кількість протилежних коментарів й оцінок. У зв'язку з цим, та з урахуванням моєї професійної спрямованості й іншими міркуваннями, основна увага в цьому есе буде приділятися розумінню цього феномену з позицій гуманітарного знання.

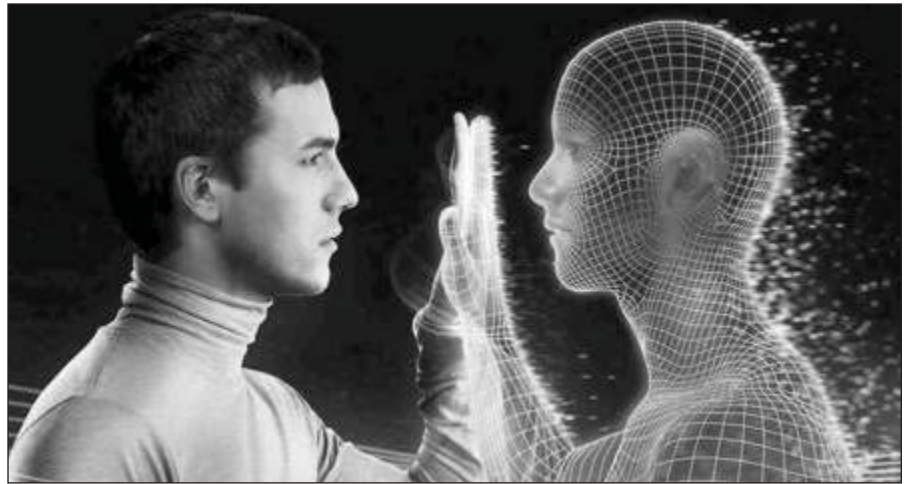
Безумовно, потрібен аналіз розуміння ШІ і з інших наукових напрямків. Наприклад, сучасні форми, методи та засоби ведення бойових дій, завдячуючи, зокрема й ШІ, практично повністю змінилися. В сфері сучасної медицини та біології теж саме, за «участі» ШІ відбуваються принципові зміни. Але це – матеріал для дослідження на перспективу (для інших публікацій). Тож не занурюючись у більш предметну глибину, проаналізую цю проблему з позицій гуманітарного знання. Відомості з позицій точних (природних) знань будуть надані в мінімізованому

обсязі на початку цього есе, при вході, так би мовити, в цю складну проблему. А основне гуманітарне розуміння сутності, ознак та особливостей ШІ дасть змогу розширити «бачення» цього феномену на сучасному етапі розвитку суспільного життя та в можливій перспективі саме з таких позицій.

Отже, сьогодні загалом ми сприймаємо ШІ як складну технологію, яка швидко розвивається та займається створенням систем, здатних виконувати завдання, пов'язані з навчанням, міркуваннями, аналізом, плануванням, розпізнаванням образів, обробкою природної мови, прийняттям рішень та адаптацією. В її основі закладене спеціальне програмне забезпечення, яке шляхом вивчення закономірностей роботи людського мозку, аналізу когнітивних та інших таких процесів у людини, «адаптації» їх до можливостей машини, і наділяє ШІ здатністю «працювати» (ймовірно, «думати»), як людський мозок. (GigaCloud. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові. URL: gigacloud.ua/blog/navchannja/scho-take-shtuchnij-intelekt-istorija-vidi-ta-skladovi). Саме через ідею, пов'язану з тим, що в основі створення ШІ, особливо на первісних етапах, знаходилося, так би мовити, «копіювання» людських розумових ознак, когнітивних можливостей людського мозку, і спочатку, і надалі – до сьогодні, ми свідомо чи несвідомо ототожнюємо можливості «машини» з людськими здібностями, визначаючи її можливості як інтелект. Однак, як на мою думку, це по-перше, тільки припущення, а по-друге – проблема, яка потребує свого аналізу, що я й спробую зробити далі в цьому матеріалі, який за багатьма основними ознаками (текст багато в чому відображає авторські міркування й емоції та не претендує на вичерпне викладання теми тощо) можна вважати есе. До речі, саме таким і «бачить» мене ШІ.

Про витоки

Вважається, що «народження» ШІ (Artificial Intelligence – AI) припадає на 50-ті роки минулого століття. Так, у 1955 році Аллен Ньюелл і Герберт Саймон створили першу програму штучного інтелекту – Logic Theorist. А вже в 1956-му році поняття «штучний інтелект» вперше вжив американський інформатик Джон Маккарті на Дартмутській конференції. Сьогодні якісний поступ ШІ наряду пов'язують зі стрімким розвитком ІТ-сфери в XXI столітті. Системи штучного інтелекту працюють поєднуючи великі обсяги даних з інтелек-

туальними ітеративними алгоритмами обробки, з різними видами отриманих результатів. Існують загальні ознаки ШІ, зокрема: 1) автономність – здатність працювати без постійного втручання людини; 2) навчання – можливість аналізу даних та поліпшення своїх функцій на основі отриманих знань; 3) адаптивність – здатність адаптуватися до нових умов або завдань; 4) розпізнавання патернів – вміння аналізувати великі обсяги даних та виділяти з них ключові особливості; 5) прийняття рішень – використання алгоритмів для вибору оптимальних рішень із безлічі варіантів; 6) творчість – створення нових ідей, текстів, зображень, музики та інших результатів.

Не заглиблюючись у детальніший аналіз цієї «матерії», зазначу, що наразі виділяються, так звані, слабкий ШІ, сильний ШІ та суперсильний ШІ. Слабкий ШІ (Narrow AI) – це програма/машина/система, яка традиційно вирішує одне, як правило, вузькоспеціалізоване завдання. Цей тип штучного інтелекту давно став невід'ємною частиною нашого світу. Ось лише деякі з проявів його реалізації: розпізнавання осіб та мови; прогнозування погоди; формування персональних доповідей; автопілотування транспортних засобів; створення зображень, 3D-моделей, музичних фрагментів тощо. Вважається, при наявності почуття «обережності», що, можливо, будь-яке «розумове» завдання може бути запрограмоване та вирішене за допомогою слабкого ШІ.

Зі свого боку сильний ШІ (General AI) – комп'ютерна сутність, «яка теоретично матиме всі ознаки мислячої людини». Правда поки що немає ані чіткого визначення цієї технології, ані її вичерпного опису. Проте вчені сходяться на думці, що сильний ШІ володіє такими якостями, як: стратегічне мислення; наявність «сили волі»; здатність до прийняття «продуманих» рішень і на-

в'їть «самосвідомість». Отже, сильний ШІ «практично повністю можна порівняти з людським розумом. Він може розвиватися, відчувати, реагувати, планувати, використовувати свій «багаж знань». (Сергій Островський. Штучний інтелект на службі у маркетингу. URL: apix-drive.com/ua/blog/marketing/shtuchnyi-intelekt-shcho-tse-take).

Нині усі в «очікуванні» наступного кроку, так званого супер ШІ (Artificial Superintelligence, ASI), який буде не тільки потужніший за попередні моделі, а й значно перевищуватиме людські можливості практично у всіх сферах нашого буття. Інакше кажучи, на відміну від слабого та сильного штучного інтелекту, супер ШІ генеруватиме нові підходи й рішення, які будуть складними або навіть виходитимуть за межі людських можливостей. Загалом вважається, що поява супер ШІ означатиме технологічну сингулярність, наслідки від якої можуть бути взагалі непередбачуваними для людства. Тобто, ШІ зможе сам удосконалювати себе, що призведе до експоненційного (стрімкого, постійного та якісного) зростання інтелекту та його технологічних можливостей. А після цього темпи змін сутності ШІ можуть загалом вийти за межі людського розуміння чи контролю. Так, на сьогодні це – гіпотетичне припущення, але до цього потрібно бути готовими. У зв'язку з цим слід звернути увагу на одну принципово важливу обставину: при описі характеристик ШІ, його «міцності», адаптації до навколишньої ситуації в цілому або в конкретному випадку він свідомо чи несвідомо порівнюється, зіставляється з розумом, інтелектом, когнітивними можливостями людини. Це, зі свого боку, дозволяє поставити принципове питання, в тому чи іншому вигляді прив'язане до спроб визначити сутність штучного інтелекту та його можливостей, і саме цьому буде приділено увагу надалі.

Щодо впливів ШІ на людство

Декілька ремарок щодо різних («неоднакових») видів впливу ШІ на людство. Позитивний вплив загалом полягає в тому, що ШІ відкриває (може відкривати) безліч можливостей для покращення якості життя, спрощення роботи та вирішення складних проблем людського буття. Основними перевагами є: 1) ефективність та автоматизація: а) скорочення часу виконання завдань завдяки автоматизації рутинних процесів; б) збільшення продуктивності в таких галузях, як виробництво, логістика та ІТ; 2) участь ШІ в охороні здоров'я: а) швидка діагностика захворювань (наприклад, раку або серцево-судинних проблем); б) індивідуальні плани лікування за допомогою аналізу великих масивів медичних

даних; в) роботи-хірурги, які допомагають виконувати складні операції з високою точністю; 3) освіта: а) персоналізовані програми навчання, адаптовані до потреб кожного студента; б) розширення доступу до освітніх матеріалів через онлайн-платформи з використанням ШІ; 4) безпека та запобігання катастрофам (іншим надзвичайним подіям): а) прогнозування стихійних лих та їх наслідків; б) системи відеоспостереження для запобігання кримінально-протиправним посяганням; 5) поліпшення якості життя: а) «розумні» будинки та міста, які роблять повсякденне життя зручнішим; б) персоналізовані рекомендації в музиці, фільмах та покупках. З огляду на зазначене, можна зробити такий висновок: у цілому ШІ – потужний важіль («інструмент»), здатний значно покращити життя людства, роблячи його зручнішим, безпечнішим і продуктивнішим. Однак важливо використовувати штучний інтелект відповідально, враховуючи етичні питання та ризики, які, хочемо ми того чи ні, але існують від час його функціонування.

ШІ відкриває безліч можливостей для покращення якості життя, спрощення роботи та вирішення складних проблем людського буття.

даних; в) роботи-хірурги, які допомагають виконувати складні операції з високою точністю; 3) освіта: а) персоналізовані програми навчання, адаптовані до потреб кожного студента; б) розширення доступу до освітніх матеріалів через онлайн-платформи з використанням ШІ; 4) безпека та запобігання катастрофам (іншим надзвичайним подіям): а) прогнозування стихійних лих та їх наслідків; б) системи відеоспостереження для запобігання кримінально-протиправним посяганням; 5) поліпшення якості життя: а) «розумні» будинки та міста, які роблять повсякденне життя зручнішим; б) персоналізовані рекомендації в музиці, фільмах та покупках. З огляду на зазначене, можна зробити такий висновок: у цілому ШІ – потужний важіль («інструмент»), здатний значно покращити життя людства, роблячи його зручнішим, безпечнішим і продуктивнішим. Однак важливо використовувати штучний інтелект відповідально, враховуючи етичні питання та ризики, які, хочемо ми того чи ні, але існують від час його функціонування.

Слід враховувати і той факт, що ШІ може мати і, до певної міри, негативний вплив на розвиток людини. Причому, і на цьому слід наголосити, одні й ті самі якості ШІ можуть, у залежності від різних обставин, мати або позитивний, або негативний вплив на розвиток людства. До негативного впливу ШІ можна віднести, наприклад: 1) загрозу для робочих місць та економіки: а) автоматизація праці, коли ШІ замінює (може замінити) людей у таких професіях, як логістика, виробництво, об-

слугування клієнтів та навіть аналіз даних, що може призвести до масового безробіття в деяких галузях; б) економічна нерівність, яка може проявитися в тому, що компанії, які володіють передовими технологіями ШІ, отримують (можуть отримувати) перевагу, що порушує, умовно кажучи, соціальну рівновагу, посилює розрив між багатими та бідними; 2) загрозу приватності та безпеці: а) стеження та збирання даних. Багато систем ШІ аналізують величезні обсяги персональних даних, що може створити ризик порушення приватності, зловживання інформацією чи використання даних без згоди власника; б) кібератаки: ШІ може використовуватися хакерами для автоматизації атак, створення просунутих вірусів та зламу систем; 3) етичні та моральні питання, пов'язані з так званою упередженістю ал-

горитмів: а) ШІ навчається на даних, які є упередженими, що може призвести до «дискримінації» в прийнятті рішень, наприклад, під час прийому на роботу чи банківського кредитування, при прийнятті правових рішень тощо; 4) соціальний вплив: а) втрата людської взаємодії: замінюючи людей роботами або віртуальними помічниками, ми ризикуємо втратити важливий елемент людського спілкування та емпатії; б) підвищення залежності: надмірне використання ШІ може зробити людство надто залежним від технологій, що знижує критичне мислення та навички самостійного вирішення завдань. Можна говорити й про 5) загрозу безпеці та зловживання з «боку» ШІ: а) «автономна» зброя – коли ШІ використовується для створення зброї, здатної «самостійно» приймати рішення. Це може призвести не тільки до масованого, а й до неконтрольованого застосування сили у війнах; б) пропаганда та маніпуляція: ШІ може використовуватися для створення фальшивих новин, маніпуляції громадською думкою та посилення дезінформації; б) ризик втрати контролю: а) непередбачуваність: складні системи ШІ можуть розвиватися непередбачено, що створює ризик втрати контролю за їхньою поведінкою; б) сценарій «надрозумного ШІ», коли є «побоювання», що поява надпотужного ШІ може загрожувати людству, якщо його цілі виявляться «несумісними» з нашими загальними інтересами. Не слід забувати й про 7) екологічний вплив: а) високі енерговитрати, коли підготовка та підтримка великих моделей ШІ потребує вели-

Висновок

Висновок, який випливає з цього, можна сформулювати так: хоча ШІ й має величезний потенціал, його використання вимагає ретельного регулювання, етичного підходу та контролю. Необхідно мінімізувати ризики через: а) розробку міжнародних правил і стандартів. б) навчання суспільства та спеціалістів; в) ведення систем контролю за розробкою та використанням ШІ. За великим рахунком, штучний інтелект має бути таким важелем («інструментом»), який служить людству, а не загрожуює йому.

II. ШІ з позицій гуманітарного знання

Штучний інтелект повинен розглядатися, як вище було зазначено, не лише як технологічний інструмент, а й як, можливо, в першу чергу, соціально-культурний феномен, що впливає на смислові ознаки та архітектоніку, цінності, суспільну взаємодію та взаємовідносини, людську ідентичність, що аналізується в гуманітарному напрямку знання («Гуманітарне знання – вакцинація проти невігластва») URL: osvitoria.media/experience/gumanitarne-znannya-vaktsynatsiya-proti-neviglastva). Саме застосування можливостей цього напрямку знання дозволить дослідити ШІ як явище, яке впливає, змінює саме природу людського існування та всю сукупність наших взаємовідносин. Гуманітарний напрямок знання включає в себе: філософію, культурологію, історію, антропологію, лінгвістику, право та ін. Спробуємо коротко проаналізувати складові аспекти цього напрямку.

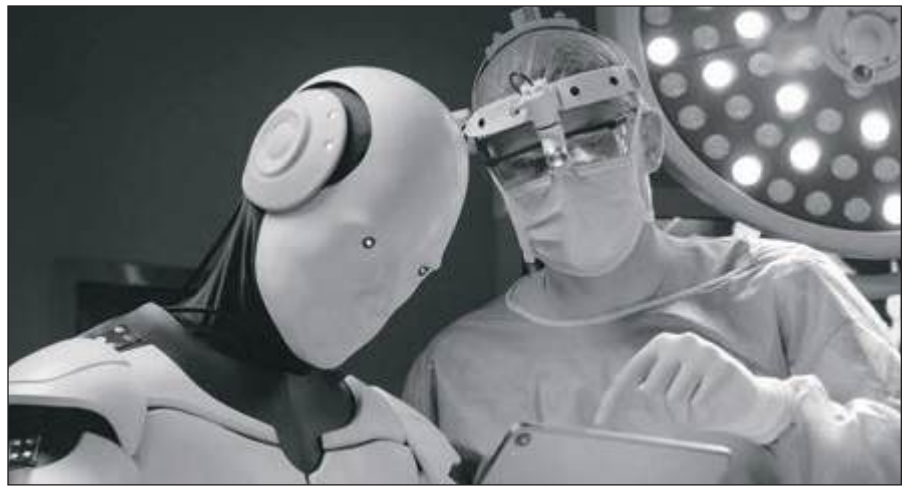
Філософський аспект – досліджує проблеми наявності сучасного антропоцентризму (принципу, згідно з яким людина є Вершиною еволюції) та нових викликів щодо його сучасної реалізації. Тобто в межах цього аспекту досліджуються самостійні та взаємопов'язані питання, зокрема про природу людини у «відносинах»: що відрізняє людину від «машини»; чи може мати машина в зв'язку з цим розум та свідомість, свободу волі, творчі здібності, зокрема й інтелект? Тобто можна й так поставити питання: чи відбувається сьогодні так звана «реконструкція» антропоцентризму, ставлячи

таким чином, «завдяки» можливостям ШІ, під сумнів унікальність та самотність людського розуму? Та й взагалі, чи потрібно розглядати ШІ як виклик людським здібностям, як, так би мовити, виклик існуючим уявленням про людську «перевагу» в розумових здібностях? Чи це – лише не дуже точне (хибне) уявлення про ситуацію, яка складається? Якщо підходити до цього з позицій етики та моралі, то виникають питання морально-етичного характеру, які можна згрупувати так: межа «допустимості» глибини «взаємного» контакту людства та ШІ; ступінь й аспекти взаємодії людини і штучного інтелекту; ступінь їх «занурення» один в одного тощо. Як на мій погляд, це проблема, яка має своє продовження в правовій площині в такому ракурсі: хто відповідає за рішення, які приймає ШІ, а отже, хто повинен нести відповідальність у разі різних «помилко» при цьому?

Культурологічний аспект – аналізує вплив ШІ на культуру. Йдеться про те, що бажає того людство, чи ні, але ШІ змінює спроби створення, поширення та сприйняття культури; певної генерації мистецьких творів (живопис, література, музика); підтримки локальних культур (переклади, адаптаційні технології) тощо. Принаймні, можна вважати, що ШІ, певної міри, створює, якщо не нову культуру, то нові напрямки в культурному житті, що ми сьогодні вже зримо відчуваємо.

Історичний аспект – аналізує роль штучного інтелекту в еволюційних процесах, дає нам змогу, до певної міри, порівнювати етапи та періоди в розвитку людства, встановлювати тенденції, які його поліпшують. Кажучи про ШІ в такому розумінні, можемо вважати його як наступний етап технологічної революції, який можливо порівняти з винаходом писемності, друкарського верстата, навіть Інтернету. З огляду на це можна аналізувати вплив штучного інтелекту на соціальні й економічні структури під час таких змін (позитивний та негативний).

Лінгвістичний аспект – досліджує проблеми «взаємовідносин» ШІ з можливостями мови. Це дуже важливий напрямок, бо штучний інтелект багато в чому принципово змінює такі можливості. Так, відбувається принципова автоматизація мови, змінюються підходи до її вивчення, використання та обробки. З'являються нові моделі обробки «природної» мови (наприклад, GPT), які не тільки здатні аналізувати та перекладати тексти, а й створювати їх. Зміни в мовних можливостях, які активно впливають на комунікацію, відбуваються завдяки тому, що використання штучного інтелекту в комунікації (чат-боти, голосові асистенти) трансформує сучасну мову, роблячи її більш формалізованою та адаптованою до алгоритмів. Лінгві-

стика також вивчає, як алгоритми відображають чи створюють культурні контексти.

Антропологічний аспект – аналізує функціонування штучного інтелекту та людську ідентичність, досліджує проблеми впливу сучасних процесів ШІ на людину, її існування, розвиток в природному (загальному) та культурному (штучному) середовищах, як загалом «відчуває» себе людина в цифровому середовищі. Антропологія досліджує, як, з одного боку, штучний інтелект впливає на сприйняття людиною себе та інших, а також те, як людським середовищем сприймається сам ШІ?

Соціологічний аспект – аналізує «участь» ШІ в соціальних процесах. У зв'язку з тим, що штучний інтелект бере безпосередню участь в автоматизації таких процесів, зокрема в навчанні, охороні здоров'я, організації роботи та дозвілля. Соціологи вивчають, як це впливає на соціальні зв'язки, на соціальну солідарність, з одного боку, а з іншого – на соціальну нерівність.

Естетичний аспект – аналізує «взаємодію» та «взаємовплив» творчості (в широкому розумінні) та ШІ, наприклад, як оцінювати штучний інтелект як самостійного «творця» мистецтва, коли він створює твори, які стають викликом традиційним уявленням про мистецтво? Хоча тут починають виникати не лише етичні, а й більш предметні, в першу чергу правові питання, наприклад, чи можуть твори ШІ вважатися мистецтвом, яка роль автора, якщо штучний інтелект безпосередньо створює музику, живопис чи тексти? Ще один аспект цього питання полягає в тому, що змінюється й роль, так би мовити, творця, коли, наприклад, мистецтво стає результатом співпраці людини та штучному інтелекту. В таких умовах творча

праця ділиться як би «порівну»: коли людина більш фокусується на ідеях, надаючи водночас ШІ виконання технічної частини. Тому практично в усіх вказаних аспектах право відіграє необхідну роль (із різною мірою залучення) у вирішенні складних процесів «життя» ШІ в суспільному просторі.

Тепер декілька зауважень стосовно права саме в згаданому ракурсі (Мірошніченко В. І. Філософія права: навчальний посібник / В. І. Мірошніченко, О. Б. Ганьба, Л. А. Зборовська. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2016. 184 с.). Право є безумовною складовою гуманітарного знання, бо відображає нормативні можливості, які базуються (повинні базуватися) на етичних, соціальних і культурних цінностях. Воно відображає (повинно відображати) уявлення суспільства про справедливість, мораль, порядок, захист прав людини тощо. Право тісно пов'язане з гуманітарними дисциплінами, оскільки враховує історичний, культурологічний, психологічний, етичний, філософський й інші аспекти, спрямовані на розвиток гармонійного та справедливого суспільства. Детальніше співвідношення права й ШІ буде розглянуто далі, після аналізу розумових можливостей (в прямому та переносному значенні) людини та штучного інтелекту. У будь-якому випадку, низка проблем, які виникають і напряму «торкаються» права, його визначення та можливостей застосування, потребують спеціального аналізу «розуму», в широкому тлумаченні (включаючи і всі складові), як загальної категорії, що виражає вищий тип розумової діяльності, зокрема її здатність мислити, аналізувати, абстрагуватися, узагальнювати тощо.

(Далі буде...)

Редколегія тижневика з приємністю повідомляє, що за результатами експертних оцінок проф. Є. Л. Стрельцов увійшов у число кращих авторів 2024 року, які публікувалися в ЮВУ, у номінації «Науковий аналіз комплексу проблемних правових питань». Щиро вітаємо з цієї подією нашого постійного автора!

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Схема із закупівлею неякісного одягу для військових

Працівники Державного бюро розслідувань спільно з Департаментом стратегічних розслідувань Нацполіції викрили корупційну схему, організовану депутатом міської ради Кіровоградщини. Разом зі спільниками він постачав для військових неякісний одяг без необхідних сертифікатів, що завдало державі збитків на понад 21 мільйон гривень.

Про це інформує ДБР. За даними слідства, організатором злочинної схеми став депутат, який також є власником і директором підприємства. Дізнавшись про заплановані закупівлі одягу для військових на Херсонщині, він вирішив на цьому нажитися. Для реалізації махінацій залучив знайомого, якого призначив директором іншого підконтрольного підприємства, а також бухгалтерку цієї компанії.

Фігуранти закупували дешевий, неякісний одяг без належних сертифікатів про відповідність вимогам Міноборони України. Товар лише візуально був схожий на військовий. Таким чином державі було завдано збитків на понад 21 млн гривень.

Наразі депутату, його спільнику та бухгалтерці повідомлено про підозру в заволодінні чужим майном шляхом зловживання службовим становищем, складанні, видачі службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів у складі організованої групи (ч. 3 ст. 28, ч. 5 ст. 191, ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 15, ч. 5 ст. 191, ч. 3 ст. 28, ч. 1 ст. 366 КК України). Санкції інкримінованих статей передбачають до 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна. Слідство триває.

■ СПРАВИ СУДОВІ

Суддівська співпраця

У Господарському суді Волинської області відбулася зустріч із колегами з Північно-західного апеляційного господарського суду. Її метою було надання місцевим судам методичної допомоги в застосуванні законодавства.

Захід відбувся відповідно до вимог статті 27 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та на виконання Плану роботи Північно-західного апеляційного господарського суду на 2025 рік. Співпраця виступили заступник голови Алла Гудак та суддя, секретар Судової палати № 1 Олена Крейбух.

Судді спільно проаналізували проблемні питання застосування норм матеріального і процесуального права, а саме практику застосування Кодексу України з питань банкрутства; Господарського процесуального кодексу України; практику в спорах щодо обрання належного способу захисту та щодо позовів прокурорів, спрямованих на повернення земельних ділянок

у державну власність; практику розгляду справ у спорах за участі колишніх учасників фермерських господарств. Учасники зустрічі також проаналізували зміни до законодавства та правові позиції Верховного Суду.

■ СУДДІВСЬКА ОСВІТА

**Україна на шляху до
Гармонізація законодавства за**

Шістнадцятого-сімнадцятого січня Програма USAID «Справедливість для всіх» провела дводенний експертний круглий стіл для обговорення вдосконаленого підходу щодо комплексної гармонізації законодавства України для справедливого й ефективного притягнення до відповідальності за міжнародні злочини.

Національну школу суддів України на круглому столі представляли головна наукова співробітниця відділу «Тестологічний центр» Єлизавета Ковтюк та очільниця Навчальної лабораторії з вивчення права Європейського Союзу Наталія Ахтирська. Дискусія, що об'єднала суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів, науковців, народних депутатів України, представників Офісу Президента України, експертів міжнародних та українських неурядових організацій, була зосереджена на законодавчих змінах, пов'язаних з ухваленням

імплементативного закону до ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Із метою забезпечення в майбутньому ефективного розслідування та судового розгляду справ про воєнні злочини учасники круглого столу ретельно проаналізували існуючі законодавчі підходи з метою визначити найбільш відповідний і належно вдосконалений для включення в національне законодавство всіх форм воєнних злочинів за Римським статутом. За результатами об-

■ АДМІНПОСЛУГИ

У Щасливому на Київщині запрацював новий ЦНАП

У селищі Щасливе відкрили сучасний ЦНАП Дія.Центр, який обслуговуватиме понад 20 тисяч мешканців. Центр надає 238 послуг та має спеціальне обладнання для людей з інвалідністю.

У селі Щасливе Бориспільського району Київської області відкрили оновлений сучасний ЦНАП Дія.Центр. Про це розповіли голова в обласній військовій адміністрації.

Як було заявлено, центр обслуговуватиме понад 20 тисяч мешканців Пристоличної громади, забезпечуючи швидке та зручне отримання послуг. «Загалом це вже 5 центр такого формату в регіоні. ЦНАПи створені за сучасними стандартами, аби громадяни могли комфортно отримувати необхідні послуги. І в ОВА дякують Мінцифрі за цю «колосальну роботу».

Як ми уточнили, ЦНАП надаватиме 238 послуг. Тут можна зареєструвати місце проживання, цивільний стан, нерухомість, бізнес, отримати паспортні, земельні та низку інших послуг. Простір повністю облаштований для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю, є все необхідне для обслуговування осіб з порушенням слуху, зокрема,

є можливість встановлення відеозв'язку з перекладачем жестової мови.

У приміщенні центру надаються й супутні послуги – встановлено платіжний термінал, WI-FI. Працівники центрів надання адміністративних послуг також, за потреби, нададуть відвідувачам консультації щодо користування мобільним додатком «Дія». Відкриття таких центрів – це важливий крок до спрощення комунікації між громадянами та державою, адже кожен українець має право на доступні й ефективні послуги, – додали в ОВА.

Додамо й те, минулий рік став важливим етапом у розвитку Центрів надання адміністративних послуг у Київській області. Наразі в регіоні функціонує 69 ЦНАПів, які за рік надали мешканцям понад 1 мільйон адміністративних послуг, забезпечуючи якісне та доступне обслуговування.

ефективного правосуддя стандартами Римського статуту МКС

говорення національні партнери напроцюють комплексну стратегію імплементації Римського статуту, беручи до уваги пріоритети органів української системи кримінальної юстиції та необхідність

забезпечення стандартів справедливого судового розгляду.

Підготував **Максим БОНДАР**, спеціально для ЮВУ

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Підозра депутату

Прокуратура повідомила чинному народному депутату про підозру у справі про заволодіння 140 млн грн при закупівлі кабелів для АТ «Укрзалізниця».

Про це днями повідомила Спеціалізована антикорупційна прокуратура. «Сімнадцятого січня 2025 року за дорученням керівника САП прокурор за участі детективів НАБУ повідомив про підозру чинному народному депутату України, якого слідство вважає одним з організаторів заволодіння коштами Укрзалізниці при закупівлі кабельно-провідникової продукції», – йдеться в повідомленні.

Правоохоронці встановили, що народний депутат, використовуючи свій вплив, створив перешкоди в діяльності підприємця, щоб залучити його до реалізації протиправної схеми, і разом із ним розробив схему заволодіння коштами АТ «Укрзалізниця» при постачанні продукції за завищеними цінами. За даними САП, обидва фігуранти вступили в змову з членами іншої організованої групи, до складу якої входила посадова особа АТ «Укрзалізниця» та інші особи, які здійснювали неформальний контроль за діяльністю товариства. «Бек-офіс», який організували члени другої організованої групи, дозволяв здійснювати неформальний контроль за діяльністю підприємства, а за умови сплати учасникам групи частини грошових коштів допомагав усувати перешкоди та забезпечувати ухвалення рішень, зокрема щодо перемоги підконтрольних підприємцю компанії у закупівлях Укрзалізниці.

Це призвело до того, що протягом 2021–2022 років у закупівлях Укрзалізниці на постачання кабельно-провідникової продукції перемогу здобули два підприємства, підконтрольні депутату й підприємцю. «Застосувавши різні схеми зі збільшення вартості продукції, зловмисники реалізували її Укрзалізниці за цінами, значно вищими за ринкові, що завдало їй збитків на суму понад 140 млн грн», – вказують у САП.

Правоохоронці зазначають, що підозрюваний депутат використовував для вирішення питань свій статус та зв'язки, а також отримував тіншові «дивіденди» від реалізації злочинної схеми. Досудове розслідування триває.

Вірменія:

шлях до ЄС

Вірменський уряд на своєму засіданні 9 січня схвалив проект Закону «Про початок процесу вступу Республіки Вірменія до Європейського Союзу». Питання на розгляд уряду представив міністр закордонних справ Арарат Мірзоян.

Про це інформує «Європейська правда» з посиланням на News.am. «Законопроект про початок процесу членства Вірменії в ЄС був винесений на обговорення Національних зборів як громадянська ініціатива, і тепер уряд повинен висловити свою позицію». За його словами, в останні роки Вірменія та Європейський Союз мали досить інтенсивні та динамічні відносини. «Вони були дуже насиченими й охоплювали різні сфери. Євросоюз неодноразово висловлював свою рішучу політичну підтримку демократії у Вірменії. ЄС, по суті, бере участь у забезпеченні безпекового середовища навколо Вірменії. Я маю на увазі розгортання цивільної моніторингової місії Європейського Союзу», – сказав А. Мірзоян.

Посадовець також додав, що ЄС також висловив готовність підтримати зміцнення економічної стійкості Вірменії. «Очевидно, що ЄС має дуже багаті демократичні традиції, сильні демократичні інститути, вільне конкурентне середовище, сучасну економіку й передову науку. Ви, пане прем'єр-міністр, також заявили в Європарламенті, що Вірменія готова бути настільки близькою до ЄС, наскільки Євросоюз вважає це можливим.

Ми також побачили ознаки того, що це можливо. Я маю на увазі початок лібералізації візового режиму та низку інших інструментів, які були застосовані або обговорюються з ЄС», – додав міністр закордонних справ.

Натомість прем'єр Вірменії Нікол Пашинян вважає, що рішення щодо вступу країни в ЄС має бути схвалене на референдумі. Після схвалення урядом законопроект має ще пройти голосування в парламенті. Додамо, що в попередні місяці в рамках ініціативи «Євроголос» у Вірменії відбувався збір підписів з вимогою негайно розпочати процес вступу до Європейського Союзу.

Фіцо лякає «Майданом»:

як масштабні протести в Словаччині наближають зміну влади

Масові протести, якими керують ззовні, а також підготовка до захоплення влади в країні – саме так нинішню ситуацію в Словаччині характеризує прем'єр-міністр Роберт Фіцо. Такі емоції свідчать про складність моменту – протест не для країни, а насамперед особисто для Фіцо. Як на думку багатьох експертів, протягом останнього місяця глава словацького уряду та його підлеглі зробили все можливе, щоб розпалити в країні гостру політичну кризу. Конфлікт з Україною, візит у Москву до путіна, погрози депортувати з країни українських біженців, натяки про можливий вихід із ЄС – усе це призвело до масштабних протестів у Словаччині. Лише 24 січня на вулиці вийшли близько 100 тисяч словаків, з яких у Братиславі – близько 60 тисяч. Це безпрецедентна кількість для такої невеликої країни, як Словаччина. А на додачу до всього те, що де-юре владна коаліція втратила більшість, що додатково збільшує ймовірність дострокових виборів.

Юрій ПАНЧЕНКО,
ЄП

Порятунок за допомогою «держперевороту»

На вівторок, 21 січня, було заплановано голосування за вотум недовіри уряду Фіцо. Попри те, що в новітній словацькій історії були всього два приклади вдалого голосування за відставку уряду (востаннє – зовсім нещодавно, у грудні 2022 р.), протест за раз шансів повторити такий успіх фактично не було. Адже для вдалого вотуму недовіри уряду мало того, щоб його підтримали всі депутати від опозиції. Також необхідно було, аби за відставку уряду проголосували щонайменше чотири депутати з коаліції.

Шанс на це був – напередодні чотири депутати від партії «Голос» розкритикували візит Фіцо до Москви та заявили, що призупиняють голосувати за урядові законопроекти. Проте згодом вони заявили, що все одно не підтримуватимуть відставку уряду – і доля опозиційної ініціативи стала остаточно зрозумілою.

За таких розкладів голосування щодо вотуму недовіри могло принести лише психологічні неприємності Роберту Фіцо – прем'єр мав відповідати на гострі запитання опозиції та терпіти їхні критичні заяви. І саме це виявилось неприйнятним для Фіцо. Прем'єр несподівано оголосив, що засідання буде закритим, адже він має намір зачитати на ньому доповідь SIS – словацької служби держбезпеки – про плани вчинити насильницький переворот у країні.

Показово, що під час цієї доповіді Фіцо порівнював нинішню ситуацію з подіями 2018 року. Тоді, реагуючи на вбивство жур-

наліста-розслідувача Яна Куцяка, в країні піднялися масові протести, що змусили Фіцо покинути прем'єрську посаду. Схоже, він і досі переконаний, що протести 2018 року координувалися ззовні. Зокрема, Фіцо стверджує, що на території Словаччини діє «експертна група», яка займалася «подіями в Грузії», а також протестами на українському Майдані. І що ця група планує покласти край мирному протесту шляхом захоплення урядових будівель, парламенту і президентського палацу.

«У нормальній демократичній державі, яка поважає верховенство права, сили безпеки вживають заходів, оскільки це є порушенням закону, а в деяких випадках навіть порушенням Кримінального кодексу. Приїжджають сили, які призначені для цього, і, звичайно, починають наводити порядок», – так наступного дня Фіцо описував ключові висновки цього секретного звіту. А 21 січня, зачитавши згадану доповідь, Фіцо покинув парламент. У відповідь опозиція була вимушена відкликати законопроект про вотум недовіри, щоб внести його пізніше. Оцінюючи демарш Фіцо, словацькі оглядачі доходили думки, що прем'єр сам себе перегравав, влаштувавши спектакль на голосуванні, яке йому не загрозувало.

Сто тисяч «ні» курсу Фіцо

«Нас привела сюди не якась темна і злісна сила з-за кордону, як ви намагаєтесь донести своїм виборцям. Темна і зла сила, яка привела нас сюди, на жаль, домашня. Це – нинішній уряд Словацької Республіки», – так на мітингу

24 січня до прем'єра Фіцо звернувся відомий словацький актор Томаш Машталір. Ця промова стала дуже популярною у словацьких медіа, оскільки в ній було дуже яскраво описано і ситуацію в країні, і причини протестів.

Варто зазначити, що це вже другі масові протести, що прокотилися Словаччиною, після візиту Фіцо до Москви. І вони вийшли ще масовішими, оскільки за цей місяць прем'єр не дав пояснення причин цього візиту, більше того риторика його однопартійців ставала дедалі антизахіднішою.

Показовою стала заява віце-спікера Тібора Гашпара про можливість виходу Словаччини з ЄС, хоча це було названо крайнім рішенням. Про можливість такого кроку обережно заявляє й сам Фіцо. «Це правда, що ЄС і НАТО є нашим життєво важливим простором, але ніхто не завадить нам попередити Словаччину про різні ризики», – заявив нещодавно він. Тож і не дивно, що нинішні протести стали наймасовішими в країні – вони пройшли більш ніж у 30 містах, зібравши разом близько 100 тисяч людей. Таких масштабів не було навіть у 2018 році, коли антивладні протести, викликані вбивством журналіста Яна Куцяка, призвели до відставки Фіцо.

Масштаб протестів ставить уряд перед дуже непростим викликом – хай би як Фіцо не переконував, що насправді третина протестувальників не словаки, а українці, вони доводять – загальне несприйняття нинішньої влади є надзвичайно потужним. Наразі глава словацького уряду намагається довести іноземний слід у протестах. Зокрема, він звинувачує Україну, словацьку опозицію та неурядові організації (всі разом!) в організації потужної кібератаки на державну компанію, що займається медичним страхуванням. Ця атака, на думку Фіцо, є хрестоматійним прикладом того, «як ліквідовуються непокірні уряди, які мають іншу думку щодо пев-

них речей». У відповідь прем'єр обіцяє вже найближчими днями депортувати з країни «іноземних інструкторів», які, на його думку, стоять за організацією і протестів, і кібератаки. Втім, ця стратегія навряд чи приведе до успіху. Нові протести у Словаччині заплановані на лютий. І не виключено, що вони виявляться ще потужнішими. Адже окрім того, що уряд Словаччини не припиняє атакувати західний вектор країни, шанси на проведення дострокових виборів поступово зростають.

Такі шанси дають проблеми в коаліції, внаслідок чого вона де-юре вже втратила більшість. І, можливо, незабаром втратить її де-факто. «Я взяв до уваги рішення партії «Голос». Але мені потрібно буде пояснити, як вони все це уявляють. Якби нас було 100 (депутатів у коаліції, – ред.), я можу уявити, як би з кимось попрощалися, але нас 79», – так Роберт Фіцо відреагував на суботнє рішення партії «Голос» виключити зі складу двох депутатів: Самуеля Мігалья та Радомира Шалітроша. Обурення прем'єра легко зрозуміти – коаліція в найкращі часи складалася з 79-ти депутатів, тоді як для мінімальної більшості необхідно 76. А після суботнього з'їзду «Голосу» коаліція має щонайбільше 77 мандатів.

Замість післяслова

Оцінюючи нинішні розклади всередині коаліції, старший науковий співробітник Інституту політичних досліджень Словацької академії наук Юрай Марушак прогнозує: якщо Фіцо не знайде вихід із кризи, то вже до березня він може остаточно позбутися парламентської більшості. А, відповідно, дострокові вибори можуть відбутися вже у вересні. І, до речі, останні соціологічні заміри фіксують, що ці вибори мають призвести до зміни влади, хоч нинішня опозиція й матиме хитку більшість.

Суд ЄС вперше оштрафував Єврокомісію

Генеральний суд ЄС ухвалив рішення про стягнення компенсації з Європейської комісії за недотримання власних норм із захисту даних.

Про це повідомляє агентство Reuters. Суд постановив, що Єврокомісія передала персональні дані німецького громадянина до США без належних гарантій і зобов'язав її виплатити 400 євро (\$412) компенсації. Громадянин використав функцію «Увійти через Facebook» на сторінці входу ЄС для реєстрації на конференцію. Суд, який розглядає позови проти інституцій Європейського Союзу, визнав, що передача IP-адреси користувача компанії Meta Platforms у США порушує правила ЄС щодо захисту даних. Додамо, що загальний регламент захисту даних (GDPR) у Європі вважається одним із найсуворіших і найвсеосяжніших законів про конфіденційність даних у світі.

Трампа не вище закону

Федеральний суддя Джон Кугенур у Сіетлі, штат Вашингтон, видав тимчасовий обмежувальний ордер щодо заборони виконання одного з перших виконавчих розпоряджень Дональда Трампа на посаді президента США.

Як пише Politico, йдеться про скандальний указ, в якому новообраний глава держави скасовує практику надання громадянства усім народженим на території Сполучених Штатів Америки, незалежно від легальності перебування в країні батьків.

Суд очікувано назвав цей документ «відверто антиконституційним», адже він прямо порушує 14-ту поправку до основного закону США. Суддя Кугенур, призначений на посаду ще за часів президентства Рональда Рейгана, висловив подив, що Білий дім «узагалі знайшов юристів, згодних відстоювати законність цього указу, з огляду на те, наскільки ця справа є очевидною». Позов проти цього указу Трампа подали також 22 американські штати.

Синьо-жовтий прапор у Гаазі

Як Україна змінює правила глобального правосуддя

Нарешті серед прапорів держав-учасниць МКС з'явився і наш синьо-жовтий стяг! З 1 січня Україна стала 125-ю державою-учасницею Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Ця подія – не лише політичний жест чи формальне визнання юрисдикції МКС. Як думається, вона символізує новий етап у нашій боротьбі за верховенство права, справедливості і міжнародне визнання правди. Й хоча багато хто в Україні сприйняв новину з обережним оптимізмом, для мене це ще один доказ того, що ми вчимося «грати» за правилами цивілізованого світу. Але давайте розберемося, що це дійсно означає і чи готові ми до нових викликів?

Дмитро ЗЕНКІН,
адвокат

Що таке Римський статут і МКС?

Уявіть суд, який має силу притягнути до відповідальності осіб, незалежно від їхнього статусу чи місця перебування. Ця ідея звучить як вершина міжнародної справедливості. Проте реальність функціонування Міжнародного кримінального суду видається менш романтичною. МКС створений з високою метою – покласти край безкарності за найтяжчі злочини, які загрожують миру та людяності. Але чи досягає він своїх цілей? Чи не є цей інструмент більше політичним, аніж юридичним? Давайте заглибимося.

Римський статут – це установчий договір, який у 1998 році заклав основи Міжнародного кримінального суду. Його мета – розгляд найтяжчих міжнародних злочинів: геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів і злочинів агресії. Україна підписала Статут ще в 2000 році, але процес його ратифікації розтягнувся на чверть століття – через політичні дискусії, внутрішні суперечки і, відверто кажучи, страх.

Ратифікація – це не просто штамп чи підпис. Це готовність жити за стандартами, які вимагають жорстких, іноді неприємних рішень. Україна взяла на себе зобов'язання не лише брати участь у роботі МКС, але й підкорятися його рішенням. Тепер наша держава має право голосу, зокрема, у виборі суддів та прокурора, але водночас стає ще більш відкритою до критики. Чому це важливо?

Римський статут: ідея та її виклики

Слід вказати, що Римський статут, підписаний 120 країнами у 1998 році, став фундамен-

том для створення МКС. Основна його мета – забезпечити відповідальність за злочини геноциду, воєнні злочини, злочини проти людяності та агресію. Статут визначив юрисдикцію Суду і запровадив принципи взаємодоповнюваності національних судових систем. Але вже з моменту ратифікації стало зрозуміло, що попереду чимало труднощів. По-перше, не всі країни приєдналися до цього договору. США, росія, Китай, Індія та інші великі держави не ратифікували Статут, що серйозно підриває легітимність й ефективність цього суду. Як адвокат, я не можу не звернути увагу на цей факт: як можна гарантувати глобальну справедливість, якщо ключові гравці світової арени стоять осторонь?

Безкарність чи вибірковість?

Одним із ключових викликів МКС є звинувачення у вибірковості. З моменту початку своєї роботи у 2002 році суд зосередився переважно на злочинах, скоєних в Африці. Це викликало звинувачення в неоколоніалізмі. Африканський Союз навіть погрожував масовим виходом держав-членів зі складу Римського статуту. Чому так сталося? Дехто стверджує, що МКС просто виконує свої обов'язки там, де національні системи правосуддя не діють. Інші ж вказують на політичні мотиви: великі держави, які не ратифікували Статут, користуються своїм впливом, щоб спрямувати діяльність суду у вигідному для них напрямку. Візьмемо для прикладу ситуацію в Судані. Ордер на арешт Омара аль-Башира за злочини геноциду – це безперечно історичний крок. Але водночас МКС не втручається в подібні злочини в інших частинах світу.

Як адвокат, я звик працювати зі складними, часто неоднозначними справами. І досвід підказує мені, що визнання юрисдикції МКС для України – це інструмент, який може докорінно змінити «правила гри». По-перше, ратифікація Римського статуту відкриває шлях до ефективнішого розслідування воєнних злочинів, скоєних на території України. Після 2014 року наша держава вже двічі визнавала юрисдикцію МКС, що дозволило розпочати розслідування щодо подій на Донбасі та в Криму. Але ратифікація змінює статус України: тепер ми не лише об'єкт розслідування, але й активний учасник процесу.

По-друге, це сигнал для міжнародної спільноти: Україна готова грати за правилами. В епоху глобальної боротьби з безкарністю такі кроки додають ваги нашим аргументам.

Що ми отримаємо?

Одним із найбільших досягнень стане можливість висунування українських кандидатів на посади суддів МКС. І тут постає важливе питання: чи готові ми запропонувати гідних фахівців?

Для цього є кілька критеріїв:

- кваліфікація: кандидати мають володіти високим рівнем знань у міжнародному кримінальному праві та досвідом роботи на найвищих суддівських посадах у своїй країні;

- мови: обов'язкове володіння англійською або французькою – офіційними мовами МКС;

- етика: бездоганна репутація, що має вагомий значення в міжнародному середовищі.

Тож це виклик, але й шанс для України заявити про себе.

Принцип взаємодоповнюваності: теорія і практика

Однією з визначальних рис МКС є принцип взаємодоповнюваності. Суд діє лише тоді, коли національні системи неспроможні або не бажають здійснювати правосуддя. Це звучить як розумний компроміс, але на практиці створює чимало питань. Напри-

клад, як визначити, чи національна система «не бажає» виконувати свої обов'язки? Візьmemo ситуацію в Кенії, де суд розпочав розслідування щодо післявиборчого насильства у 2007–2008 роках. У відповідь уряд країни звинуватив МКС у втручанні у внутрішні справи. Це спричинило політичну кризу та посилило недовіру до цього суду серед африканських держав.

Захист прав потерпілих та обвинувачених

Унікальною особливістю МКС є право потерпілих брати участь у судових провадженнях і вимагати відшкодування шкоди. У теорії – це прорив у міжнародному правосудді. На практиці ж механізм реалізації цих прав залишається недосконалим.

Цільовий фонд для потерпілих – благородна ідея. Але реальні компенсації часто залежать від активів засуджених, яких, у багатьох випадках, просто немає. З іншого боку, обвинувачені, як-от Томас Лубанга чи Жан-П'єр Бемба, заявляють про порушення їхніх прав під час досудового утримання чи процесуальних помилок. Це створює дилему: як забезпечити баланс між правами потерпілих і обвинувачених у контексті міжнародного правосуддя?

Проблема імунітету

МКС вперше в історії міжнародного правосуддя оголосив, що посада обвинуваченого не є підставою для імунітету. Це революційний підхід, але й тут є свої нюанси. Наприклад, згадана справа президента Судану Омара аль-Башира демонструє, що навіть ордер МКС не гарантує арешту, якщо держави-члени не співпрацюють.

Багато країн, особливо африканських, аргументують це втручанням у суверенітет. Інші ж вказують на лицемірство: чому імунітет лідерів великих держав залишається недоторканим?

Майбутнє МКС: що потрібно змінити?

Як адвокат, я не можу залишатися байдужим до долі МКС. Цей інститут має потенціал стати потужним інструментом міжнародного правосуддя, але для цього потрібні зміни. Ось декілька ключових кроків:

1. Універсалізація юрисдикції. Без приєднання ключових гравців, таких, як США, Китай і Росія, легітимність суду буде під питанням.

2. Посилення механізмів співпраці. Необхідно створити реальні інструменти для забезпечення арештів і виконання вироків.

3. Забезпечення незалежності. МКС має уникати політичного тиску й вибіркової у своїх розслідуваннях.

4. Покращення комунікації з державами-членами. Суд повинен працювати прозоро, залучаючи міжнародну спільноту до своїх рішень.

Погляд на міжнародний досвід

Аналізуючи міжнародну практику, варто згадати Нюрнберзький і Токійський трибунали, які стали прообразами сучасного міжнародного правосуддя. Їхній успіх у притягненні до відповідальності військових злочинців Другої світової війни продемонстрував можливість судового механізму для відновлення справедливос-

ти, яка протистоїть найбільшим викликам сучасності.

Виклики, які стоять перед нами

Однак ратифікація Римського статуту – це лише початок. Наступні виклики будуть не менш складними:

а) Фінансування: як держава-учасниця ми маємо брати участь у формуванні бюджету МКС. Це не лише фінансове навантаження, але й відповідальність;

б) Виконання рішень суду: якщо МКС ухвалить рішення, яке не вигідне Україні, ми повинні будемо його виконувати. Це серйозне випробування для нашої політичної зрілості;

в) Готовність до критики: міжнародна юрисдикція передбачає відкритість, а це означає, що наші дії будуть ретельно перевірятися.

Досвід підказує мені, що визнання юрисдикції МКС для України – це інструмент, який може докорінно змінити «правила гри».

ті. Проте ці трибунали були переможним правосуддям: судили лише представників країн «Осі», залишаючи осторонь злочини союзників. МКС намагався уникнути цієї пастки, але без успіху. Наприклад, Ізраїль і Палестина: незважаючи на численні звинувачення з обох боків, суд досі не вжив рішучих дій. Подібна ситуація спостерігається у випадках злочинів, скоєних у Сирії, М'янмі та Ємені.

Досвід інших держав-учасниць Римського статуту свідчить, що участь у роботі МКС відкриває нові можливості. Наприклад, Нідерланди, де розташований МКС, використовують свою роль як господаря суду для просування власної дипломатії. Гага стала символом міжнародного правосуддя.

Сенегал був першою африканською країною, яка ратифікувала статут. Сьогодні ця країна є прикладом для інших африканських держав, демонструючи, що боротьба з безкарністю можлива навіть у складних умовах.

Японія активно підтримує фінансування МКС, що допомагає країні зміцнювати свої позиції у сфері міжнародної політики. Тож Україна може і повинна скористатися цими уроками. Наш внесок у роботу суду – це не лише фінансове зобов'язання, але й можливість стати частиною глобальної спільно-

особисто я бачу величезний потенціал у тому, щоб використовувати МКС як інструмент для боротьби за справедливість. Але цей інструмент ефективний лише тоді, коли ним правильно користуються. Україні потрібно:

- інвестувати у підготовку фахівців: навчання юристів, суддів, прокурорів;
- активно співпрацювати з МКС: надавати докази, підтримувати розслідування;
- створювати власні прецеденти: доводити свою спроможність забезпечувати правосуддя.

Міжнародний кримінальний суд – це амбітний експеримент, який демонструє як велич можливостей, так і глибину проблем. Він створює надію на справедливість, але водночас стикається з численними викликами. Як юрист і адвокат, я вірю, що правосуддя – це не лише питання законів, але й віри в них. І саме тому майбутнє МКС залежить від рішучості міжнародного співтовариства зробити цей інструмент справедливим та ефективним.

Щодо нашої країни, то Україна має шанс не лише долучитися до глобальної боротьби з безкарністю, але й стати її активним учасником. Під синьо-жовтим прапором ми можемо допомогти змінити світ, зробивши його справедливим. Тепер усе залежить від нас.

Інклюзія та реабілітація військових

У Національному університеті оборони України відбулася експертна зустріч на тему «Інклюзія та реабілітація військових: створення єдиного підходу для відновлення, інтеграції та підтримки ветеранів». Ця подія стала майданчиком для обговорення сучасних викликів і розробки нових підходів до реабілітації військовослужбовців та ветеранів, які постраждали внаслідок військових дій.

Богдана ТИЧНА,

начальниця юридичного відділу Національного університету оборони України, кандидатка юридичних наук, полковниця

Захід об'єднав представників Міноборони, Генерального штабу ЗСУ, командування медичних сил, провідних фахівців у сфері реабілітації, науковців, громадських діячів та представників громадських організацій. Відкрив експертну зустріч начальник Національного університету оборони України, доктор військових наук, генерал-полковник Михайло Коваль. «Сьогодні кожен із нас, незалежно від професії чи фаху, робить свій внесок у спільну справу – боротьбу за свободу, незалежність і майбутнє України. На передовій у холодних окопах і під безперервними обстрілами наші воїни демонструють надзвичайну відвагу, стійкість і силу духу. Їхній внесок безцінний: завдяки їм ми маємо можливість сьогодні зібратися тут, аби обговорити важливі питання, пов'язані з вирішенням проблем забезпечення розвитку медичної, соціальної та фізкультурно-спортивної реабілітації у ЗСУ та визначення єдиних підходів щодо зазначених видів соціальних практик...»

Під час зустрічі її учасники мали змогу заслухати виступи провідних експертів, які по-

ділилися своїм досвідом, напрацюваннями й рекомендаціями у сфері реабілітації військовослужбовців, ветеранів війни та осіб, які зазнали травматичного впливу подій війни. Так президентка ГО «Жінки за зміни», докторка юридичних наук, професорка Ірина Сопілко підкреслила важливу роль комплексної реабілітації військовослужбовців, акцентуючи увагу на сучасних викликах, інноваційних підходах і перспективах міжсекторальної співпраці, необхідної для підтримки ветеранів. Як було наголошено, що військові дії та їх наслідки значно впливають не лише на фізичне та психологічне здоров'я військовослужбовців, а й на їхнє соціальне становище. Реабілітація військових повинна включати не тільки медичну допомогу, але й створення умов для їх соціальної інтеграції та професійного розвитку. Інклюзія в цьому контексті – це не лише забезпечення рівного доступу ветеранів до послуг, але й створення середовища, яке сприятиме їхній активній участі в житті суспільства. «Інклюзивний підхід є основою ефективної реабілітації. Він

передбачає комплексний погляд на проблеми військових, які повертаються до мирного життя», – підкреслила Ірина Сопілко.

Вона також наголосила на необхідності створення єдиного підходу до реабілітації та інтеграції ветеранів. Цей підхід має ґрунтуватися на: комплексності (реабілітація повинна включати фізичне, психологічне, соціальне та професійне відновлення); індивідуалізації (кожен випадок травматичного досвіду є унікальним, тому програми реабілітації повинні враховувати потреби кожного ветерана окремо); інклюзивності (важливо забезпечити ветеранам доступ до усіх сфер суспільного життя, включаючи освіту, працевлаштування та культурний розвиток); міжвідомчої координації (реабілітація повинна бути спільним завданням держави, місцевих органів влади, громадських організацій та приватного сектору); міжнародному досвіді (Україна має використовувати напрацювання інших держав, таких як США, Канада чи Ізраїль, які мають потужні системи підтримки ветеранів). Професор Сопілко звернула увагу на низку проблем, які існують у правовій площині реалізації заходів з реабілітації. Зокрема, вона виділила: нестачу фінансування для реалізації багатьох програм реабілітації; відсутність єдиної координаційної структури, яка б забезпечувала синхронізацію зусиль різних органів влади та організацій; недостатню інформованість ветеранів про їхні права та доступні програми підтримки; недосконалість нормативно-правових актів, які часто не враховують специфіку сучасних викликів. «Створення єдиного підходу до реабілітації військовослужбовців та ветеранів є надзвичайно важливим завданням для українського суспільства», – підсумувала професор Ірина Сопілко. Вона наголосила, що лише за умови чіткої законодавчої підтримки, міжвідомчої координації та використання міжнародного досвіду Україна зможе створити ефективну систему реабілітації, яка сприятиме повноцінному відновленню, інтеграції та підтримці наших ветеранів.

Тему продовжив Денис Силантьєв, экс-чемпіон світу та Європи з плавання, кандидат педагогічних наук, який поділився своїм професійним досвідом застосування плавання як ефективного методу фізичної реабілітації та мотивації ветеранів. За йо-

го словами, плавання є універсальним і доступним видом фізичної активності, який забезпечує: рівномірне навантаження на всі групи м'язів, що дозволяє зміцнювати фізичний стан навіть у разі обмеженої рухливості; психологічне розвантаження, адже вода має заспокійливий ефект і сприяє зняттю стресу; покращення координації та відновлення рухових функцій у ветеранів, які перенесли травми кінцівок чи хребта.

У свою чергу начальник військово-медичного клінічного реабілітаційного центру, полковник медичної служби Андрій Кіх, детально розповів про особливості медичної реабілітації у Збройних Силах України. Його виступ охоплював ключові аспекти організації реабілітаційних процесів для військовослужбовців, які зазнали травм чи захворювань під час виконання службових обов'язків. Як було зазначено, система медичної реабілітації у ЗСУ базується на поєднанні комплексного підходу до відновлення фізичного, психологічного та соціального стану військовослужбовців і передбачає низку етапів, таких, як: комплексність підходу, індивідуалізація процесу, психологічна підтримка тощо.

А засновник і керівник протезного центру «Сміливий крок», професор Костянтин Милиця, поділився сучасними підходами до протезування, які, до речі, вже успішно реалізуються в Україні. Натомість Аркадій Степаненко, начальник управління соціальної роботи Центрального управління цивільно-військового співробітництва Генштабу ЗСУ висвітлив ключові аспекти соціальної підтримки військових та їхніх родин, акцентували увагу на важливості комплексного підходу до вирішення соціальних проблем, що виникають у військовослужбовців під час виконання службових обов'язків, а також після їх завершення.

Наступний доповідач, заступник начальника Головного управління психологічної підтримки персоналу ЗСУ Олексій Лесюк акцентував увагу на важливості надання якісної психологічної допомоги ветеранам. На його переконання підтримка психологічного здоров'я військових є ключовим елементом їхньої реабілітації та інтеграції в мирне життя.

В обговоренні проблем реабілітації військових взяли також участь начальник Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України, кандидат педагогічних наук, професор Олександр Петрачков; начальниця юридичного відділу Національного університету оборони України, кандидатка юридичних наук Богдана Тична. Керівниця медичного напрямку БО БФ «КОЛО» Ірина Солошенко; старша наукова співробітниця Науково-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Науково-навчального інституту фізичної культури та спортивно-оздоров-

чих технологій Національного університету оборони України, кандидатка педагогічних наук Оксана Юденко; старша наукова співробітниця Інституту стратегічних комунікацій Національного університету оборони України, психолог, кандидатка наук з державного управління Наталія Зарецька; тимчасово виконуючий обов'язки заступника начальника Національного університету оборони України, доктор психологічних наук, професор, полковник Василь Осьодло, який і підсумував результати обговорення, акцентуючи увагу на ключових аспектах, які визначають успішність реабілітаційних програм для військовослужбовців.

Модерувала цю експертну зустріч Інна Силантьєва – юристка, яка забезпечила конструктивний діалог між учасниками та сприяла ефективному обговоренню ключових питань реабілітації військовослужбовців. Додамо, що сама експертна зустріч завершилася активною дискусією, в якій взяли участь представники провідних навчальних закладів, юридичних компаній і громадських організацій.

Протягом зустрічі учасники обговорили ключові теми: створення умов для комплексної реабілітації військовослужбовців; розробка нормативної бази для підтримки ветеранів; використання сучасних технологій у протезуванні та фізичній реабілітації; психологічна підтримка як невід'ємна складова реабілітації; адаптація ветеранів до цивільного життя через навчальні та інтеграційні програми. Захід став своєрідною платформою для обміну досвідом та формування спільного бачення щодо створення дієвої системи допомоги військовослужбовцям і ветеранам війни, які щодня захищають незалежність України. Давайте працювати разом, щоб наші ветерани отримали не лише належну допомогу, але й шанс на нове, повноцінне життя!

Ввезення на територію України транспортних засобів

П'ятнадцятого січня КСУ ухвалив рішення у справі щодо захисту митних інтересів України. Абзац першої частини п'ятої статті 380 Митного кодексу України визнано конституційним.

16 січня 2025 року Другий сенат Конституційного Суду України (далі – Суд) 15 січня 2025 року на пленарному засіданні розглянув справу та ухвалив Рішення № 1-р(II)/2025 за конституційною скаргою Боярова Артура Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу першого частини п'ятої статті 380 Митного кодексу України (далі – Кодекс).

Виходячи з правомірної мети оспорюваного припису Кодексу та дослідження пропорційності обраного законодавцем засобу, КСУ дійшов висновку, що абзац першої частини п'ятої статті 380 Кодексу є конституційним. (суддя-доповідач у справі – суддя КСУ Василь Лемак).

Бояров А.В. у вересні 2020 року звернувся до суду з адміністративним позовом до Волинської митниці Державної митної служби України (далі – Митниця), в якому просив визнати протиправною бездіяльність Митниці щодо ненадання йому як особі-нерезиденту дозволу на передачу права використання митного режиму тимчасового ввезення щодо транспортного засобу особистого користування від іншої особи-нерезидента, зобов'язати Митницю надати йому дозвіл на передачу права використання митного режиму тимчасового ввезення стосовно транспортного засобу особистого користування від іншої особи-нерезидента в порядку частин першої, другої статті 380 Кодексу.

Рішеннями судів у задоволенні позову було відмовлено.

Тоді заявник звернувся до Конституційного суду України із конституційною скаргою вважаючи, що абзац першої частини п'ятої статті 380 Кодексу не відповідає частині першої статті 41, частині першої статті 57 Конституції України, оскільки «внаслідок існування даної норми та відсутності її якості» його позбавлено можливості користуватися ввезеним на митну територію України транспортним засобом, який належить йому на праві власності.

Досліджуючи порушені в конституційній скарзі питання, суд виходить із того, що застосовними у цій справі є встановлені Конституцією України принципи верховенства права (правовладдя) (частина перша статті 8), поваги до прав і свобод людини (стаття 3), зокрема щодо непорушності права власності (частина перша, четверта статті 41). Розглядаючи питання допустимих меж обмеження права власності, гарантованого Конституцією України, КСУ в попередніх рішеннях вказував, що «право власності не є абсолютним, тобто може бути обмежене, однак втручання в це право може здійснюватися лише на підставі закону з дотриманням принципу юридичної визначеності та принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства. При обмеженні права власності в інтересах суспільства пропорційними можуть вважатися такі заходи, які є менш обтяжливими для прав і свобод приватних осіб з-поміж усіх доступних для застосування заходів».

У рішенні йдеться, що оспорюваним приписом Кодексу встановлено особливості тимчасового ввезення громадянами транспортних засобів особистого користування, а саме визначено, що тимчасово ввезені транспортні засоби особистого користування можуть використовуватися на митній території України лише громадянами, які ввезли зазначені транспортні засоби в Україну, для їхніх особистих потреб.

Суд зазначає, що абзац першої частини п'ятої статті 380 Кодексу перебуває у зв'язі з іншими приписами цього Кодексу. Оспорюваним приписом встановлено нормативну конструкцію, якою унеможливлено (заборонено) передачу громадянами права використання на митній території України тимчасово ввезених транспортних засобів особистого користування іншим особам (як громадянам-резидентам, так і громадянам-нерезидентам), за винятком тих транспортних засобів особистого користування, які згідно з УКТ ЗЕД класифікуються за товарною позицією 8903 (яхти та інші плавучі засоби для дозвілля або спорту; гребні човни та каное).

Досліджуючи пропорційність обраного законодавцем засобу втручання в право власності, Конституційний суд дійшов висновку, що обмеження у формі заборони передачі іншим особам права використання на митній території України тимчасово ввезеного транспортного засобу особистого користування не порушує сутності права власності, оскільки хоча й накладає певні обмеження щодо його реалізації в аспекті користування, однак не передбачає застосування забороненого Конституцією України протиправного позбавлення права власності (частина четверта статті 41).

У Рішенні суду занадено, що оспорюваний припис Кодексу відповідає вимогам «якості закону» в аспектах доступності, точності й передбачності та дозволяє уникнути свавілля. Зазначене дає можливість особі, за потреби після юридичної консультації, чітко зрозуміти зміст законодавчої вимоги, зокрема передбачити наслідки, пов'язані з відповідною поведінкою особи.

У Рішенні суду занадено, що оспорюваний припис Кодексу відповідає вимогам «якості закону» в аспектах доступності, точності й передбачності та дозволяє уникнути свавілля. Зазначене дає можливість особі, за потреби після юридичної консультації, чітко зрозуміти зміст законодавчої вимоги, зокрема передбачити наслідки, пов'язані з відповідною поведінкою особи.

Суд вказав, що мета зазначеного законодавчого засобу конституційно виправдана – це захист економічного суверенітету України в аспекті митних інтересів держави та прагнення держави до збалансованості бюджету України (частина третя статті 95). Оспорюваний припис Кодексу як законодавчий засіб є сумісним із зобов'язаннями, які Україна взяла на себе за міжнародними договорами, зокрема Стамбульською конвенцією. В Рішенні зазначено, що законодавець використав найменш обтяжливий засіб втручання в здійснення громадянами своїх прав на володіння, користування та розпорядження своїм майном. Таке законодавче втручання в право власності має тимчасовий характер, оскільки обмежує право передачі тимчасово ввезеного транспортного засобу особистого користування для використання іншими особами тільки упродовж часу перебування такого транспортного засобу на митній території України.

Крім того, законодавець не встановив юридичної відповідальності за передачу транспортного засобу особистого користування, тимчасово ввезеного на митну територію України, у володіння, користування або розпорядження особі, яка безпосередньо не ввозила такого транспортного засобу на митну територію України у разі, якщо в транспортному засобі перебуває особа власник транспортного засобу. З огляду на наведене КСУ дійшов висновку, що абзац перший частини п'ятої статті 380 Кодексу є пропорційним та виправданим законодавчим засобом втручання в право власності, гарантоване статтею 41 Конституції України, а отже, не суперечить статті 8, частинам першій, четвертій статті 41, частині першій статті 57 Конституції України.

Відділ комунікацій та правового моніторингу КСУ

Виплата компенсації за розміщення переселенців

Уряд затвердив Порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб. Сума компенсації становитиме 450 гривень за кожну людину в місяць.

Про це йдеться в постанові КМУ від 31 грудня 2024 р. № 1544. Компенсація надається фізичним особам – громадянам України, які є власниками житла й безоплатно розміщують ВПО, крім осіб, з якими вони пов'язані родинними відносинами першого ступеня споріднення (батьки, чоловік або дружина, діти, зокрема усиновлені), для покриття витрат, пов'язаних із безоплатним розміщенням ВПО. Сума компенсації розраховується органами Пенсійного фонду України щомісяця і становить 450 гривень за кожну людину в місяць.

Порядок визначає механізм компенсації витрат, що пов'язані з безоплатним тимчасовим розміщенням (перебуванням) внутрішньо переміщених осіб:

- які перемістилися з територій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, і не мають власного житлового приміщення загальною площею більше ніж 13,65 кв. метра на кожну особу зі складу домогосподарства, розташованого на території, не включеній до переліку територій бойових дій.

- в яких житлове приміщення незалежно від розміру загальної площі знищено або пошкоджено (до ступеня, непридатного для проживання).

Водночас компенсація не надається особам за розміщення внутрішньо переміщених осіб, які одержують субсидію на оплату вартості або частини вартості найму (оренди) житлового приміщення. Починаючи з 1 березня 2025 року компенсація на кожну окрему внутрішньо переміщену особу також не призначається (не виплачується) або її виплата припиняється, якщо:

- встановлено факт родинних зв'язків з внутрішньо переміщеною особою/особами, які були розміщені ними в житловому приміщенні;

- встановлено факт перебування за кордоном внутрішньо переміщеної особи більше ніж 30 календарних днів підряд на

дату проведення перевірки права на отримання компенсації;

- Пенсійним фондом України отримано від Нацсоцслужби інформацію про непроживання понад місяць осіб у житловому приміщенні, за адресою якого надається компенсація;

- за результатами перевірки встановлено факт наведення в заяві або повідомленні недостовірної інформації.

Починаючи з 1 березня 2025 року компенсація призначатиметься на шість місяців за новими зверненнями щодо розміщення внутрішньо переміщених осіб, за яких вперше виплачуватиметься компенсація. Виплата компенсації на другий шестимісячний період продовжується ПФУ автоматично після перевірки відповідного права таких внутрішньо переміщених осіб на надання компенсації за них.

Починаючи з 1 березня 2025 року, під час розгляду нових звернень за призначенням компенсації компенсація також не призначається на ВПО, якщо протягом трьох місяців перед зверненням встановлено, що внутрішньо переміщеною особою здійснено купівлю, одержано безоплатно чи придбано на пільгових умовах через органи соціального захисту населення/одержані через благодійні організації, у тому числі за рахунок міжнародної грошової допомоги, кімнату в будинку, кімнату в гуртожитку, квартиру (будинок) (крім житла, розташованого на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії).

Уточнемо, що за даними МВФ, вторгнення російської федерації призвело до того, що понад чверть населення України були переміщені – або як біженці, або всередині країни. Зокрема, 6,75 млн біженців уже перебувають за межами України, ще майже 4 млн – внутрішньо переміщені особи. Додамо й те, що 25 червня Рада Європейського Союзу ухвалила рішення про продовження тимчасового захисту до 4 березня 2026 року для понад 4 мільйонів українців, які знайшли прихисток в ЄС від російської агресії.

Прийняття спадщини

Сучасні проблеми та шляхи їх вирішення з урахуванням практики Верховного Суду

Визначаються проблемні питання прийняття спадщини, в тому числі в разі смерті спадкодавця за межами території України, на підставі проведеного аналізу актуальної практики Верховного Суду.

Олександр КУХАРЄВ,

доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, викладач НШСУ, член НКР при Верховному Суді

Загальні вимоги

За загальним правилом спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, має постійно проживати разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини (ч. 3 ст. 1268 ЦК України) або подати нотаріусу або в сільських населених пунктах – уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини (ч. 1 ст. 1269 ЦК України). З моменту відкриття спадщини спадкоємці лише набувають право прийняти спадщину або відмовитися від її прийняття. І тільки прийнявши спадщину, особа стає наступником прав та обов'язків померлого. Прийняти спадщину можуть лише такі спадкоємці за законом та за заповітом, які є живими на час її відкриття.

Слід зважати, що відповідно до підп. 3.14 п. 3 гл. 10 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, прийняття спадщини може мати місце щодо всього спадкового майна. Спадкоємець не вправі прийняти одну частину спадщини, а від іншої частини відмовитися. Спадкоємець, який прийняв частину спадщини, вважається таким, що прийняв усю спадщину.

Як правило, спадкоємці бажають прийняти права, належні спадкодавцеві, а от від боргів останнього всіляко намагаються відмовитися, подекуди зловживаючи своїми правами. Наприклад, часто спадкоємці проживають в успадкованому житлі, проте не подають заяви про прийняття спадщини, у зв'язку з чим спадкова справа не заводиться нотаріусом за місцем відкриття спадщини. Проте такий підхід суперечить універсальному характеру спадкового правонаступництва та не перешкоджає кредиторі спадкодавця звернутися із претензією до будь-якого нотаріуса на вибір кредитора, але за місцем

відкриття спадщини. Згідно з пп. 2.1 п. 2 гл. 10 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, претензії кредиторів спадкодавця визначені однією з підстав заведення нотаріусом спадкової справи.

Позиція ВС

Верховний Суд наголосив, що факт прийняття спадщини одним зі спадкоємців породжує правові наслідки лише безпосередньо для цієї особи і жодним чином не впливає на юридичне положення інших спадкоємців. Рішучість прийняття спадщини стосується не лише прийняття спадщини за однією підставою – за заповітом або за законом, але також поширюється і на випадки закликання спадкоємця до спадкування одночасно і за заповітом, і за законом (у тому числі в порядку спадкової трансмісії). Якщо спадкоємець здійснює волевиявлення щодо прийняття спадкового

Факт постійного проживання разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини у правових наслідках прирівнюється до прийняття спадщини, у зв'язку з чим такий спадкоємець звертається до нотаріуса із заявою про видачу свідоцтва про право на спадщину, а не із заявою про прийняття спадщини, яка вже прийнята в силу ч. 3 ст. 1268 ЦК України.

Помилковість практики нотаріусів

Міністерство юстиції України звернуло увагу на помилковість практики тих нотаріусів, які вимагали від спадкоємця, що постійно проживав зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, заяву саме про її прийняття (лист від 11 жовтня 2010 р. № 31-32/238. URL: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_238323-10/print1461664338023543). На практиці мають місце непоодинокі випадки, коли нотаріуси відмовляють спадкоємцям, які на час відкриття спадщини постійно проживали зі спадкодавцем, у видачі свідоцтва про право на спадщину, оскільки відповідна заява не була подана ними в шестимісячний строк. Нотаріуси пропонують таким спадкоємцям звернутися до суду із позовом про визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

Не викликає сумніву, що зазначений спосіб захисту є неналежний та неефективний, оскільки спадкоємець спадщину прийняв у

Як правило, спадкоємці бажають прийняти права, належні спадкодавцеві, а от від боргів останнього всіляко намагаються відмовитися, подекуди зловживаючи своїми правами.

майна, залишеного на його користь за заповітом, це означає, що до нього автоматично переходить також спадщина за законом. Для придбання права на таку спадщину спадкоємець не повинен її приймати яким-небудь особливим актом (постанова Верховного Суду від 20 березня 2020 р., судова справа № 320/8118/17, провадження № 61-10108св19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88425553).

силу постійного проживання разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини. Так саме не підлягають задоволенню позови про визначення додаткового строку для прийняття спадщини, подані неповнолітньою особою або її представниками (див. з цього приводу: постанова Верховного Суду від 6 березня 2018 р., судова справа № 164/1056/15-ц, провадження № 61-3977св18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88425553).

gov.ua/Review/72938704). Це зумовлено тим, що малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків відмови від її прийняття (ч. 4 ст. 1268 ЦК України).

Введення в Україні воєнного стану, окупація її територій, а також активні бойові дії суттєво ускладнили можливість здійснення спадкоємцями права на прийняття спадщини. Йдеться, передусім, про законодавче правило ч. 2 ст. 1269 ЦК України, згідно з яким заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто. Додатково у пп. 3.6 п. 3 гл. 10 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України роз'яснюється, що не допускається приймати заяви про прийняття спадщини, складені від імені спадкоємців їх представниками, що діють на підставі довіреностей.

Дії нотаріуса

Якщо спадкоємець особисто прибув до нотаріуса за місцем відкриття спадщини, нотаріальне засвідчення справжності його підпису на такій заяві не вимагається. У цьому випадку нотаріус встановлює особу заявника, про що на заяві робиться відповідна службова відмітка. Ця відмітка скріплюється підписом нотаріуса. У разі якщо заява, на якій справжність підпису спадкоємця не засвідчена, надійшла поштою, вона приймається нотаріусом, заводиться спадкова справа, а спадкоємцю повідомляється про заведення спадкової справи та необхідність надіслати заяву, оформлену належним чином (справжність підпису на таких заявах має бути нотаріально засвідченою), або особисто прибути до нотаріуса за місцем відкриття спадщини.

Із 30 січня 2024 р. застосовується ст. 1221 ЦК України в новій редакції, згідно з якою місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна. Якщо спадкодавець мав останнє місце проживання на території іноземної держави, місце відкриття спадщини визначається відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право».

Так, згідно зі ст. 71 Закону України «Про міжнародне приватне право» спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої знаходиться це майно, а майна, яке підлягає державній реєстра-

ції в Україні, – правом України. Крім того, здатність особи на складання й скасування заповіту, а також форма заповіту та акта його скасування, визначаються правом держави, в якій спадкодавець мав постійне місце проживання в момент складання акта або в момент смерті. Заповіт або акт його скасування не можуть бути визнані недійсними внаслідок недодержання форми, якщо остання відповідає вимогам права місця складання заповіту або права громадянства, або права звичайного місця перебування спадкодавця в момент складання акта чи в момент смерті, а також права держави, в якій знаходиться нерухоме майно (ст. 72 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

Тож за загальним правилом спадкоємці, які постійно не проживали разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, мають подати заяву про прийняття спадщини за його останнім місцем проживання. Нотаріус на підставі поданої заяви заводиться за місцем відкриття спадщини спадкову справу (пп. 2.1 п. 2 гл. 10 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України).

Альтернативні варіанти процесу прийняття спадщини

В аспекті викладеного, Верховний Суд висловив важливу правову позицію, згідно з якою в екстрених випадках, коли існує ризик пропускання строку для прийняття спадщини, спадкоємець має право направити нотаріусу за місцем відкриття спадщини електронне повідомлення (аналог телеграми), в якому зазначити про прийняття спадщини. Таким чином, законодавство України передбачає альтернативні варіанти процедури прийняття спадщини, що спрощує процес реалізації прав спадкоємців (див. з цього приводу: постанова Верховного Суду від 7 грудня 2023 р., судова справа № 548/2415/21, прова-

дження № 61-6134св23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/115598646; постанова Верховного Суду від 13 квітня 2023 р., судова справа № 607/13549/21, провадження № 61-562св23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/110255544). Щоправда, не дуже зрозуміло, як нотаріуси оформлятимуть такі електронні повідомлення спадкоємців та заводитимуть спадкові справи, а також як мають оплачуватися відповідні нотаріальні дії. Але наведений правовий висновок має значення для захисту прав спадкоємців передусім під час вирішення судом спорів про визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

В умовах воєнного стану в Україні суттєво актуалізувалося питання прийняття спадщини спадкоємцями, які на час відкриття спадщини перебувають за кордоном. Йдеться, передусім, про поширені життєві ситуації, коли спадкоємець, який має намір прийняти спадщину, на час її відкриття проживав на території російської федерації. При вирішенні таких спорів застосовувалася правова позиція Верховного Суду про те, що чинне законодавство України не змушує спадкоємця одночасно звертатися із заявою про прийняття спадщини до нотаріальної контори на території України та до нотаріальної контори на території російської федерації (постанова Верховного Суду від 10 лютого 2021 р., судова справа № 320/5056/17-ц, провадження № 61-7333св20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95213119).

Іноземний елемент у спадкуванні

Водночас 13 березня 2023 р. Об'єднана Палата Касаційного цивільного суду дійшла діаметрально протилежної позиції. Як вбачається з матеріалів справи, спадкодавець був громадянином російської федерації і помер в м. Москва. Спадщина складалася з грошових вкладів та права власності на квартиру, що

знаходилася на території України. Двоюрідна сестра спадкодавця звернулася із заявою про прийняття спадщини до нотаріуса м. Москва, який і видав свідоцтво про право на спадщину на грошові вклади, належні померлому. Водночас заяву про прийняття спадщини за місцем знаходження нерухомого майна, тобто в Україні, спадкоємець не подавала. У цій справі постало питання: чи поширюється прийняття спадщини, що складається з нерухомого майна в Україні, винятково у разі подання заяви про прийняття спадщини нотаріусу в м. Москва?

Об'єднана Палата Касаційного цивільного суду наголосила, що іноземний елемент у спадкуванні може виражатися в одній з таких трьох ознак: 1) спадкодавець або спадкоємець є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; 2) спадщина знаходиться на території іноземної держави; 3) юридичний факт, який створює, змінює чи припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави (наприклад, смерть спадкодавця на території іншої держави чи народження дитини, спадкові права якої захищалися до її народження в іншій державі, тощо). За наявності хоча б однієї із вказаних ознак до відносин спадкування будуть застосовуватися положення Закону України «Про міжнародне приватне право».

Відповідно до ст. 71 вказаного закону спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої знаходиться це майно, а майно, яке підлягає державній реєстрації в Україні, – правом України. Крім норм Закону України «Про міжнародне приватне право», спадкування з іноземним елементом може регулюватися й нормами міжнародних договорів.

Спадкування права на нерухоме майно, яке знаходиться на території України, регулюється правом України. У випадку, коли спадкодавець

на час смерті проживав за межами України, і до складу спадщини входять права на нерухоме майно, яке знаходиться на території України, прийняття спадщини відбувається у спосіб звернення спадкоємця з відповідною заявою до компетентного органу, уповноваженого на вчинення нотаріальних дій, за місцем знаходження нерухомого майна, тобто в Україні.

Подання заяви про прийняття спадщини за законодавством російської федерації не звільняє спадкоємця від подання заяви про спадкування за місцем знаходження нерухомого майна, як це передбачено ст. 71 Закону України «Про міжнародне приватне право» та ст. 1269 ЦК України.

Якщо спадкоємець не подав у визначений законом строк нотаріусу за місцем знаходження нерухомого майна в Україні заяву про прийняття спадщини, він не може вважатися таким, що прийняв спадщину. Спадкування права на нерухоме майно, розташованого за межами України, не свідчить про прийняття спадщини, яке знаходиться в Україні. Такий факт не має юридичного значення для успадкування іншої частини права на нерухоме майно, розташованого на території України, оскільки як міжнародним, так і національним законодавством задекларована незалежність та самостійність відповідних спадкових процесів. Обставини прийняття спадщини за кордоном можуть лише підтверджувати обізнаність спадкоємця про смерть спадкодавця (постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної Палати Касаційного цивільного суду від 13 березня 2023 р., судова справа № 398/1796/20, провадження № 61-432сво22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/109871518).

Отже, в разі спадкування нерухомого майна, яке знаходиться на території України, заява про прийняття спадщини має подаватися спадкоємцем до компетентного органу, уповноваженого на вчинення нотаріальних дій, в Україні.

Скасування строків досудового розслідування

Комітет АПУ з кримінального та кримінально-процесуального права звернувся до Кабміну, Мін'юсту, комітетів Верховної Ради з питань правової політики та правоохоронної діяльності із листом, в якому висловив занепокоєння щодо законопроекту № 12367 від 30 грудня 2024 року щодо скасування строків досудового розслідування як підстави для закриття кримінального провадження після повідомлення особи про підозру.

За словами представників комітету АПУ, ці зміни можуть негативно вплинути на ефективність і справедливість кримінального правосуддя в Україні. Вони наголосили на важливості дотримання розумних строків досудового розслідування для забезпечення прав людини та створення балансу між правами обвинуваченого й вимогами кримінального процесу. «Скасування підстави для закриття провадження у зв'язку зі спливом строків досудового розслідування, а також часткове чи повне скасування судового контролю за цими строками, створить значні ризики зловживань з боку правоохоронних органів без належного судового контролю, що призведе до порушення таких загальних засад кримінального провадження, як забезпечення права на захист, доступ до правосуддя та розумність строків, а також створення умов для тривалого та невинуватого перебування особи в статусі, що обмежує її права, – в статусі підозрюваного», – йдеться в листі.

Представники комітету АПУ також зазначили, що в багатьох європейських країнах існують аналогічні правові механізми для забезпечення дотримання строків досудового розслідування. На їхню думку, внесення змін без належної оцінки можливих наслідків може посилити обвинувальний ухил і знизити довіру громадян до правоохоронної та судової систем. Окрім цього, було звернуто увагу на важливість врахування ролі адвокатури в кримінальному процесі. Адвокати закликали до виваженого підходу в розробці подібних законодавчих ініціатив, а також у співпраці з професійною юридичною спільнотою.

Захист персональних даних і торговельних марок:

практика Європейського союзу

У цій статті розглянемо два важливі рішення європейських судів, які мають значний вплив на сферу цифрової реклами та захисту торговельних марок. Для цього проаналізуємо «свіжі» рішення Європейського суду з прав людини. Перше стосується рішення Органу з питань захисту даних щодо діяльності IAB Europe, пов'язаної з персональними даними, а друге – рішення у справі Kneipp v EUIPO – Patou – щодо репутації торговельної марки.

Світлана ПРИЙМАК,
юристка

Захист персональних даних: GDPR як основа правового регулювання

Із розвитком цифрових технологій, питання захисту персональних даних та торговельних марок стали одними з найбільш актуальних для компаній та користувачів. Європейське право, зокрема Регламент про захист персональних даних (GDPR) та правова система Європейського Союзу щодо інтелектуальної власності, встановлюють чіткі вимоги щодо обробки даних й охорони прав на торговельні марки. Проаналізуємо останні тенденції та рішення, що впливають на ці дві важливі сфери.

є забезпечення того, аби обробка таких даних здійснювалася на підставі згоди користувача або іншої законної підстави.

Персональні дані у цифровій рекламі: роль IAB Europe у їхньому захисті

Орган з питань захисту даних Бельгії зобов'язав неприбуткову асоціацію IAB Europe, яка займається просуванням інтересів компаній у сфері цифрової реклами та маркетингу, привести свою діяльність у відповідність до норм Регламенту 2016/679 (GDPR). Справа полягала в тому, що IAB Europe збирала й обробля-

вельні марки є важливим інструментом захисту брендів у глобальній економіці. Право на торговельну марку дозволяє компаніям захищати свої унікальні знаки, які відрізняють їхні товари та послуги від інших. Однак захист торговельних марок пов'язаний із численними викликами, особливо в контексті репутації знаків та можливості їх змішування.

Репутація торговельної марки: справа Kneipp v EUIPO – Patou

Ще одне важливе рішення стосується спору між компаніями Kneipp GmbH та Jean Patou щодо торговельної марки «Joyful by nature». У цьому випадку Jean Patou подала заперечення проти реєстрації марки, вказуючи на можливість змішування з їхніми попередніми знаками та шкоду для репутації.

Суд справедливості ЄС підтвердив, що тягар доказування втрати репутації лежить на заявнику. Суд також зауважив, що втрата репутації є тривалим процесом, і заявник мав би довести різку втрату цієї репутації на момент подання своєї заявки. Відсутність таких доказів дозволила Апеляційній палаті EUIPO підтвердити наявність репутації в попереднього знака. Ці прецеденти показують, наскільки важливою є роль доказової бази у спорах про репутацію торговельних марок і як складно довести її втрату в короткі терміни.

На сьогодні захист персональних даних та торговельних марок продовжує залишатися в центрі уваги правової системи ЄС. GDPR встановлює жорсткі вимоги до обробки даних, змушуючи компанії діяти прозоро та відповідально. Водночас рішення щодо торговельних марок підкреслюють важливість репутації брендів та необхідність надання переконливих доказів у справах, що стосуються змішування або втрати репутації.

Слід наголосити й на тому, що дані рішення Європейських судів є важливими орієнтирами для бізнесу. Вони не лише акцентують увагу на необхідності дотримання норм захисту персональних даних, але й встановлюють високі вимоги до доказування у справах щодо торговельних марок.

Захист торговельних марок пов'язаний із численними викликами, особливо в контексті репутації знаків та можливості їх змішування.

GDPR (Регламент 2016/679) є основним законодавчим актом, який регулює обробку персональних даних на території Європейського Союзу. Він був розроблений для захисту прав громадян щодо їхніх даних та встановлює суворі правила для компаній, які збирають, зберігають та обробляють персональні дані.

Один із важливих аспектів GDPR – це поняття «персональних даних». Воно охоплює будь-яку інформацію, яка ідентифікує або може ідентифікувати фізичну особу, включаючи ім'я, електронну адресу, місцезнаходження, IP-адресу тощо. Важливою вимогою

ла дані користувачів з метою аналізу їхніх уподобань для показу персоналізованої реклами.

Суд справедливості ЄС підтвердив, що такі дані вважаються «персональними» за ст. 4(1) GDPR, і що IAB Europe є «спільним контролером», оскільки має вплив на процеси обробки даних. Це рішення є важливим прецедентом для компаній, що працюють у сфері цифрового маркетингу, оскільки посилює вимоги до дотримання правил захисту персональних даних.

Далі про торговельні марки та право на репутацію та уникнення змішування. Торго-

Банкрутство:

актуальні правові позиції

В огляді висвітлено низку правових позицій в окремих категоріях спорів, що належать до господарської юрисдикції.

Сергій ЛИТВИНЕНКО,
керуючий партнер Адвокатського об'єднання
«Віннер Партнерс»

Щодо визнання аукціону недійсним

Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду у межах справи по банкрутство ТОВ «Бориспільський комбикормовий завод» розглянув касаційну скаргу уповноваженої особи засновників (учасників) боржника у спорі про визнання недійсними відкритих торгів, протоколу електронного аукціону, акта про придбання майна та договору купівлі-продажу права вимоги.

Обставини справи

Постановою господарського суду ТОВ «Бориспільський комбикормовий завод» визнано банкрутом, відкрито ліквідаційну процедуру, ліквідатором призначено арбітражного керуючого О. М. Гамана, вирішено інші процедурні питання в справі. Окрім того ухвалою цього суду залучено до участі у справі про банкрутство як уповноважену особу засновників (учасників) боржника генерального директора ТОВ «Комплекс Агромарс» І. М. Зазулю (далі – уповноважена особа засновників боржника).

За рішенням комітету кредиторів, на засіданні якого уповноважена особа засновників боржника участі не брала, продано дебіторську заборгованість ТОВ «Бориспільський комбикормовий завод» на відкритих торгах (аукціоні) з використанням електронної торгової системи для проведення електронного аукціону. Уповноважена особа засновників боржника стверджує, що згаданий аукціон відбувся з порушенням положень КУЗПБ, зокрема її не було повідомлено про збори кредиторів, визначення умов продажу майна боржника, формування складових лоту (дебіторської заборгованості), у зв'язку із чим результати аукціону та складений акт про придбання майна підлягають визнанню недійсними.

Позиція місцевого госпсуду

Місцевий господарський суд відмовив у задоволенні позову повністю, з чим погодився й суд апеляційної інстанції. Суді дійшли висновку, що наведені позивачем

підстави для визнання аукціону недійсним не знайшли свого підтвердження та були спростовані відповідачами під час розгляду справи.

Зазначимо, що за змістом ст. 68 КУЗПБ продаж майна боржника на аукціоні відбувається в електронній торгівій системі. Замовником аукціону є арбітражний керуючий, призначений господарським судом у порядку, встановленому цим Кодексом. У разі оскарження результатів аукціону до предмета доказування входить з'ясування обставин дотримання ліквідатором та організатором аукціону вимог КУЗПБ щодо його проведення, зокрема: порядку отримання згоди кредиторів на продаж майна банкрута; особливостей укладення договору на аукціоні; порядку оприлюднення оголошення про проведення аукціону певного змісту; допуску до участі в аукціоні; допуску до місця проведення аукціону; порядку проведення аукціону, повторного, другого повторного аукціонів. Тому, вирішуючи спір про визнання недійсними результатів торгів (аукціону), необхідно встановити, чи сталося порушення вимог законодавства під час його проведення, чи вплинули ці порушення на результати аукціону, чи відбулося порушення прав і законних інтересів особи, яка оспорує результати аукціону?

Процедура підготовки до проведення аукціону включає в себе обов'язкову стадію – визначення умов продажу майна, яка встановлена ст. 75 КУЗПБ. Наведеною статтею передбачено, що арбітражний керуючий визначає умови продажу за погодженням із комітетом кредиторів та забезпеченим кредитором (щодо майна, яке є предметом забезпечення).

Поняття збори кредиторів та комітет кредиторів, порядок їх формування та компетенцію унормовано ст. 48 КУЗПБ. Згідно з п. 5 ч. 8 ст. 48 Кодексу України з питань банкрутства до компетенції комітету кредиторів належить прийняття рішення, зокрема, про надання згоди на продаж майна борж-

ника (крім майна, що є предметом забезпечення) та погодження умов продажу майна боржника (крім майна, що є предметом забезпечення) у процедурі санації відповідно до плану санації або в процедурі ліквідації банкрута.

Частинами 8, 9 ст. 48 цього кодексу визначено, що уповноважена особа засновників (учасників) боржника має право брати участь у роботі комітету кредиторів з правом дорадчого голосу. Отже, як правильно зауважили господарські суди попередніх інстанцій, така особа не є безпосередньо членом комітету кредиторів у розумінні ч. 6 ст. 48 КУЗПБ, оскільки членами комітету кредиторів є саме кредитори з відповідною кількістю голосів, яка визначається пропорційно до розміру грошових вимог до боржника. Рішення зборів (комітету) кредиторів вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість голосів кредиторів, присутніх на зборах (комітеті) кредиторів.

Положення ч. 4 ст. 75 КУЗПБ передбачають, що арбітражний керуючий зобов'язаний направити умови продажу членам комітету кредиторів та протягом 20 днів з дня, коли вони одержали чи мали одержати умови продажу, скликати комітет кредиторів. Якщо майно є предметом забезпечення, арбітражний керуючий зобов'язаний направити умови продажу забезпеченому кредитору. Отже, вимоги зазначеної норми не встановлюють обов'язку арбітражного керуючого направити умови продажу, крім членів комітету кредиторів, іншим учасникам комітету кредиторів, зокрема уповноваженій особі засновників боржника. До того ж з огляду на приписи КУЗПБ відсутність на засіданні комітету кредиторів особи з правом дорадчого голосу не може бути перешкодою для прийняття рішень щодо порядку денного.

Позиція КГС ВС

КГС ВС звернув увагу на те, що в спорах про визнання аукціону недійсним обов'язковим є встановлення сукупності таких обставин: порушення правил проведення аукціону, їх вплив на результати аукціону; порушення (невизнання або оспорування) суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду з відпо-

відним позовом. Доведення зазначеного порушення прав покладається на особу, яка оспорує торги.

Суди попередніх інстанцій встановили відсутність порушень закону під час підготовки та проведення спірного аукціону і впливу таких обставин на його результати, відсутність порушення прав та законних інтересів уповноваженої особи засновників боржника. Не підтвердилися й відповідні доводи касаційної скарги під час її розгляду. Від так за результатами касаційного провадження КГС ВС залишив касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін. (Детальніше з текстом постанови КГС ВС 21.11.2024 у справі № 911/2794/21 (911/3542/23) можна ознайомитися за посиланням: reyestr.court.gov.ua/Review/123338051).

Щодо незастосування п. 1-6 розд. «Прикінцеві та перехідні положення» КУЗПБ

Незадоволення боржником – юридичною особою, кінцевим бенефіціарним власником якої є резидент республіки білорусь, внаслідок встановлення Національним банком України обмежень стосовно здійснення видаткових операцій не є тією обставиною в розумінні п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУЗПБ, що зумовлює відмову у відкритті провадження в справі про банкрутство.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Сервіс Ойл» на рішення судів попередніх інстанцій щодо обґрунтованості відкриття провадження у справі про банкрутство зазначеного товариства.

Обставини справи

Банк звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Сервіс Ойл» (боржник, ініціюючий кредитор, заява-1), мотивуючи її наявністю безспірних грошових зобов'язань за кредитним договором, підтверджених рішенням суду. Згодом від ТОВ «Інвент Груп» теж надійшла заява про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника (заява-2).

Відповідно до витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань засновником боржника є ВАТ, зареєстроване в республіці білорусь. Адреса реєстрації боржника – м. Полтава. Тож майнові активи боржника не знаходяться на території, яка перебувала в окупації, та / або в зоні бойових дій.

На стадії підготовчого засідання ініціюючий кредитор повідомив про часткове погашення суми заборгованості у рамках юридичного механізму, передбаченого ст. 336 ГПК України. Стосовно причин неможливості задоволення вимог кредиторів боржник вказав на триваючу збройну агресію проти України, наявність воєнного стану, зупинення здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками, зокрема юридичних осіб (крім банків), кінцевими бенефіціарними власниками яких є резиденти російської федерації / республіки білорусь.

Господарський суд постановив ухвалу, залишену без змін постановою апеляційного господарського суду, про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника, визнання кредиторських вимог банку, введення процедури розпорядження майном боржника, призначення до розгляду в попередньому засіданні грошових вимог ТОВ «Інвент Груп», що містяться в заяві-2, яка надійшла пізніше, тощо.

Оцінка суду

Пунктом 1-6 розділу «Перехідні та прикінцеві положення» КУЗПБ (що набрав чинності 29.07.2023) врегульовано окремі питання провадження та застосування процедур банкрутства в період дії воєнного стану, а також протягом шести місяців після його припинення чи скасування. Абзацом дев'ятим зазначеного пункту цього кодексу передбачено окремі підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, зокрема, якщо вимоги кредитора (кредиторів) не задоволені внаслідок збройної агресії проти України, в тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих ро-

сійською федерацією територіях відповідно до переліку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій.

Касаційний господарський суд у складі ВС зауважив, що вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника потребує врахування наявності між сторонами господарських правовідносин, в яких у боржника утворилася заборгованість перед кредитором, причини виникнення такої заборгованості, а також перебування активів, єдиного майнового комплексу на території, яка з 24.02.2022 р. була включена до переліку територій можливих бойових дій, та відсутність у підприємства боржника майна на території України, підконтрольній органам державної влади України.

Суди попередніх інстанцій встановили, що боржник знаходиться у м. Полтаві, яке не перебувало ні в окупації, ні в зоні бойових дій; майнові активи боржника також не знаходяться на таких територіях. Інших доказів на підтвердження обставин, передбачених п. 16 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУЗПБ, боржник не надав.

Щодо неможливості задоволення боржником вимог кредиторів внаслідок встановлення Національним банком України обмежень стосовно здійснення видаткових операцій, КГС ВС вказав на таке. З метою забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи Правлінням Національного банку України ухвалено постанову № 18, згідно з п. 15 якої зупинено здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України.

Запровадження постановою № 18 особливостей щодо здійснення видаткових операцій за рахунками та поширення відповідних обмежень на боржника як юридичну особи, кінцевим бенефіціарним власником якої є резидент республіки білорусь, не можна вважати тими обставинами, що свідчать про незадоволення вимог його кредиторів саме внаслідок збройної агресії проти України в розумінні пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ. Окрім того, КГС ВС підкреслив, що запроваджені пунктом 15 постанови № 18 обмеження не вважаються несприятливими наслідками саме повномасштабної збройної агресії російської федерації, а навпаки, є заходами, що застосовуються щодо резидентів російської федерації та республіки білорусь (безпосередньо чи опосередковано через юридичних осіб, бенефіціарними власниками яких вони є) як держав, що здійснили збройну агресію проти України/сприяли їй. Тобто особа (резидент російської федерації/республіки білорусь або створена ним юридична особа), щодо якої застосовано постановою № 18 відповідні наслідки, не є постраждалою від збройної агресії проти України в розумінні пункту 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

Враховуючи наявність у боржника невиконаних грошових зобов'язань перед банком, строк яких настав і безспірність яких підтверджена рішенням суду, та відсутність обставин, необхідних для застосування приписів п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій щодо наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника за поданою банком заявою, яка надійшла до суду першою. За результа-

тами касаційного перегляду КГС ВС залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій. (Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 21.11.2024 у справі № 917/119/24 можна ознайомитися за посиланням: reyestr.court.gov.ua/Review/123281385).

Щодо закриття провадження у справі про банкрутство держпідприємства

Для прийняття рішення про закриття/припинення провадження у справі про банкрутство боржника на підставі ч. 5 ст. 12 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» необхідним і достатнім є встановлення судом за поданими сторонами доказами у справі обставин належності державі Україна прямо або опосередковано акцій (частки) цього боржника понад 50 відсотків та чинності (на момент ухвалення відповідного судового рішення) прийнятого ФДМУ стосовно боржника рішення про приватизацію. Винятком із цього правила є боржники, що ліквідуються за рішенням власника. КГС ВС розглянув касаційну скаргу арбітражного керуючого у справі про банкрутство Державного підприємства «Машинобудівний завод «Оризон» (далі – ДП «Машинобудівний завод «Оризон», боржник).

Обставини справи

У провадженні господарського суду на стадії судової процедури ліквідації, введеної постановою цього суду, перебуває справа про банкрутство ДП «Машинобудівний завод «Оризон», провадження в якій порушене за заявою Управління Пенсійного фонду України в м. Сміла. Фонд державного майна України подав клопотання з вимогами (з урахуванням поданого доповнення) про закриття проваджен-

ня у справі про банкрутство ДП «Машинобудівний завод «Оризон» на підставі п. 12 ч. 1 ст. 90 КУзПБ, з урахуванням ч. 5 ст. 12 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», та зобов'язання ліквідатора передати до фонду документи, печатки, штампи та інші матеріальні цінності боржника. Обґрунтовуючи клопотання, ФДМУ зазначив про включення єдиного майнового комплексу ДП «Машинобудівний завод «Оризон» до переліку єдиних майнових комплексів державних підприємств та їх структурних підрозділів, у тому числі тих, що передані в оренду, відповідно до наказу фонду.

Місцевий господарський суд постановив ухвалу, в якій згадане клопотання ФДМУ задовольнив частково, провадження у справі про банкрутство закрит, у решті вимог клопотання відмовив; припинив дію мораторію на задоволення вимог кредиторів; припинив повноваження арбітражного керуючого як ліквідатора та поклав на нього виконання обов'язків керівника боржника до моменту призначення такого керівника ФДМУ; зобов'язав арбітражного керуючого підготувати для передачі новому керівнику боржника документи, печатки і штампи, матеріальні цінності, отримані у зв'язку з виконанням повноважень.

Суд апеляційної інстанції здійснив перегляд зазначеної ухвали в тій частині, що оскаржувалася, та залишив без змін рішення про закриття провадження у справі про банкрутство і покладення на арбітражного керуючого виконання обов'язків керівника боржника до моменту призначення Фондом держмайна нового. При розгляді клопотання ФДМУ суди виходили з того, що боржник є державним підприємством, а також врахували наявність доказів прийняття рішення про його приватизацію.

Оцінка суду

Предметом касаційного перегляду в цій справі стало питання наявності/відсутності підстав для закриття провадження у справі про банкрутство ДП «Машинобудівний завод «Оризон» на підставі п. 12 ч. 1 ст. 90 КУзПБ. Згідно з п. 12 ч. 1 ст. 90 КУзПБ господарський суд закриває провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) у разі прийняття рішення про приватизацію боржника, яким є державне підприємство або господарське товариство, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі.

Відповідно до ч. 1, 3, 10 ст. 11 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» ініціювати привати-

зацію об'єктів можуть органи приватизації, уповноважені органи управління, інші суб'єкти управління об'єктами державної і комунальної власності або покупці. Переліки об'єктів малої приватизації державної власності, що підлягають приватизації, затверджуються ФДМУ.

Під час розгляду клопотання судами попередніх інстанцій встановлено факт належності державі Україна ДП «Машинобудівний завод «Оризон». На виконання наказу Фонду державного майна України та відповідно до вимог ст. 12 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» регіональним відділенням ФДМУ прийнято рішення про приватизацію єдиного майнового комплексу цього підприємства. Зазначені накази є чинними, в задоволенні позову про їх скасування судами відмовлено.

КГС ВС зазначив про правильність висновків судів попередніх інстанцій, що передумовою для припинення (закриття) провадження у справі про банкрутство державного підприємства в порядку, передбаченому ч. 5 ст. 12 Закону України «Про приватизацію державного та комунального майна», є наявність рішення про приватизацію такого підприємства. При цьому суд зауважив, що норми Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» узгоджуються із положеннями КУзПБ (п. 12 ч. 1 ст. 90 КУзПБ), а ст. 12 зазначеного закону фактично визначено пріоритет процедури приватизації державного майна щодо інших процедур реалізації майна боржника в процедурах банкрутства.

Враховуючи норми чинного законодавства, судову практику та встановлені судами обставини справи про те, що боржник є державним підприємством, наявність доказів прийняття та чинність рішення про приватизацію державного підприємства, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду погодився з висновками судів попередніх інстанцій щодо існування підстав для закриття провадження у справі про банкрутство ДП «Машинобудівний завод «Оризон» на підставі п. 12 ч.1 ст. 90 КУзПБ. Стосовно питання наявності у ФДМУ повноважень на прийняття рішень про приватизацію ДП «Машинобудівний завод «Оризон» тоді, як підприємство вже визнано банкрутом та перебувало в ліквідаційній процедурі, КГС ВС наголосив на такому. Фонд державного майна України є органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації державного майна, управління об'єктами державної власності. У встановлених відносинах у цій справі фонду є одночасно уповноваженим органом управління державним майном боржника та державним органом приватизації.

Тож ФДМУ уповноважений Законом України «Про приватизацію державного і комунального майна» на включення майна боржника до переліку об'єктів малої приватизації, які підлягають приватизації, та на прийняття рішення про його приватизацію. При цьому ні зазначений закон, ні КУзПБ не передбачають участі боржника або його кредиторів у процесі прийняття рішень про включення боржника до переліку об'єктів державної власності, що підлягають приватизації, або прийняття органом приватизації рішення про приватизацію, а також не встановлюють заборони щодо прийняття органом приватизації рішення про приватизацію в процесі провадження у справі про банкрутство. За результатами касаційного перегляду рішень судів попередніх інстанцій у частині закриття провадження у справі КГС ВС залишив їх без змін. (Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.10.2024 у справі № 10/2180 можна ознайомитися за посиланням: reyestr.court.gov.ua/Review/122729731).

■ ОСВІТА

Студентів зобов'язують проходити військову підготовку

Третьокурсники у вищих навчальних закладах з 2025 року проходилимуть базову загальновійськову підготовку (БЗВП). Про це заявив заступник міністра освіти і науки Михайло Винницький у коментарі Новини.LIVE.

Посадовець нагадав, що ухвалено відповідні зміни до законодавства, які зобов'язують у 2025 році запровадити базову загальновійськову підготовку в закладах вищої освіти. «Очевидно мова не про першокурсників, бо переважно це 17-річні юнаки. Найімовірніше, йдеться про 3-й курс, тому що це вже повнолітні хлопці».

При цьому М. Винницький уточнив, що це абсолютно не пов'язано з мобілізацією, «бо мобілізаційний вік із 25 років». «Просто людина, яка закінчує вищу освіту, повинна вміти поводитися зі зброєю, має знати, де відбуваються збори в разі потреби, як захищатися й надавати першу медичну допомогу», – сказав заступник міністра освіти.

За словами М. Винницького це продовження тих ініціатив, які зараз Міністерство освіти запровадило з реформатування захисту України як предмета в старшій школі і, відповідно, зміни будуть запроваджені й у вищій освіті. Як прозвучало, третьокурсники у вищих навчальних закладах з 2025 року проходилимуть базову загальновійськову підготовку. Наразі ж готуються всі можливості для полігонної підготовки й із січня розпочнеться підготовка інструкторів для аудиторної частини.

Нагадаємо також, що відповідно до урядової постанови від 21 червня 2024 року «Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських» передбачено, що базову військову підготовку мають проходити всі чоловіки, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти. З цього приводу в МОН уточнили, що експериментальна концепція базової військової підготовки (БЗВП) для студентів вищів, яка зараз обговорюється, «передбачає частину аудиторну й частину полігонну». При тому не виключено, що полігонна частина може відбутися вже навесні цього року.

Підготував **Артем ДМИРЕНКО**, спеціально для ЮВУ

Судовий захист при зверненні стягнення на предмет іпотеки, якщо таке майно не відчужено

Верховний Суд щодо способу судового захисту при зверненні стягнення на предмет іпотеки, якщо таке майно надалі не було відчужено третій особі.

Євген МОРОЗОВ,
адвокат (судовий захист),

Суть спору

Двадцять четвертого січня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 522/18864/19, провадження № 61-10697 св 23 (ЄДРСРУ № 116541684), від 17 січня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 756/6820/20, провадження № 61-18047 св 23 (ЄДРСРУ № 116445946) досліджував питання щодо способу судового захисту при зверненні стягнення на предмет іпотеки, якщо таке майно надалі не було відчужено третій особі.

Позивач, посилаючись, у тому числі, на статтю 387 ЦК України, просив суд витребувати в банку спірну квартиру, обґрунтовуючи позов порушеннями допущеними фінустановою в процедурі звернення стягнення на предмет іпотеки та порушення державним реєстратором порядку проведення державної реєстрації права власності на предмет іпотеки.

Статтю 15 ЦК України передбачено, що кожна особа має право на захист свого цивільного права в разі його порушення, невизнання або оспорування, а також на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Порушення права пов'язане з позбавленням його суб'єкта можливості здійснити (реалізувати) своє право повністю або частково. Особа, права якої порушено, може скористатися не будь-яким, а цілком конкретним способом захисту свого права (пункт 5.6 постанови Великої Палати Верховного Суду від 22 серпня 2018 року у справі № 925/1265/16, провадження № 12-158гс18).

Під способами захисту суб'єктивних цивільних прав слід розуміти закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких проводиться поновлення (визнання) порушених (оспоруваних) прав та вплив на порушника. Тлумачення вказаних норм права свідчить, що цивільні права/інтереси захищаються в спосіб,

який передбачений законом або договором та є ефективним для захисту конкретного порушеного або оспорюваного права/інтересу позивача. Якщо закон або договір не визначають такого ефективного способу захисту, суд відповідно до викладеної в позові вимоги позивача може визначити в рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

Загальний перелік способів захисту цивільного права та інтересів визначені в статті 16 ЦК України, в якій зазначено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом.

Позиція Верховного Суду

Велика Палата Верховного Суду неодноразово зазначала, що застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від виду та змісту правовідносин, які виникли між сторонами, від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідком (подібні висновки наведені й у низці інших постанов ВП ВС).

Ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів позивача в цивільному процесі можливий за умови, що такі права, свободи чи інтереси справді порушені, а позивач використовує цивільне судочинство саме для такого захисту, а не з іншою метою. Застосування судом того чи іншого способу захисту має приводити до відновлення порушеного права позивача.

Верховний Суд враховує, що власник має право витребувати своє майно від особи, яка

незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним (стаття 387 ЦК України). Якщо майно за відплатним договором придбав не в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише у визначених у законі випадках (частина перша статті 388 ЦК України).

Висновки ВП ВС

Велика Палата Верховного Суду неодноразово звертала увагу, що за загальним правилом, якщо право власності на спірне нерухоме майно зареєстроване за іншою особою, то належному способу захисту права відповідає вимога про витребування від (стягнення з) цієї особи нерухомого майна. Задоволення виндикаційного позову, тобто рішення суду про витребування нерухомого майна з чужого незаконного володіння, є підставою для внесення відповідного запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; такий запис вноситься виключно у разі, якщо право власності на нерухоме майно зареєстроване саме за відповідачем, а не за іншою особою. У тих випадках, коли має бути застосована вимога про витребування майна з чужого незаконного володіння, вимога власника про визнання права власності чи інші його вимоги, спрямовані на уникнення застосування приписів статей 387 і 388 ЦК України, є неефективними.

Отже, в тих випадках, коли має бути застосована вимога про витребування майна з чужого незаконного володіння, вимога власника про визнання права власності чи інші його вимоги, спрямовані на уникнення застосування приписів статей 387 і 388 ЦК України, є неефективними. Власник з дотриманням вимог статей 387 і 388 ЦК України може витребувати належне йому майно від особи, яка є останнім його набувачем, незалежно від того, скільки разів це майно було відчужене до того, як воно потрапило у володіння останнього набувача. Для такого витребування оспорювання наступних рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування, договорів, інших правочинів щодо спірного майна і документів, що посвідчують відповідне право, не є ефективним способом захисту права власника.

Щодо звернення стягнення на предмет іпотеки

У постанові від 21 грудня 2022 року в справі № 914/2350/18 (914/608/20) (провадження № 12-83гс21) Велика Палата Верховного Суду зробила висновки щодо правомірного та ефективного способу захисту при зверненні стягнення на предмет іпотеки, якщо таке майно надалі не було відчужено третій особі. Зокрема, у вищевказаній постанові ВП ВС вказано, що:

– «102. Якщо позивач (іпотекодавець) вважає порушеними свої права на предмет іпотеки (внаслідок позасудового звернення стягнення на предмет іпотеки відповідачем), він може, з огляду на фактичні обставини, вимагати відновлення становища, яке існувало до порушення (пункт 4 частини другої

– 110. Якщо спір стосується правочину, укладеного власником майна, то його відносини з контрагентом мають договірний характер, що зумовлює й можливі способи захисту його прав. Водночас, коли власник та володілець майна не перебували в договірних відносинах один з одним, власник майна може використовувати речово-правові способи захисту;

– 111. Зважаючи на обставини цієї справи, які існували на момент звернення позивача з позовом та прийняття рішення судом першої інстанції, для захисту порушеного права власності позивача необхідно відновити становище, яке існувало до порушення. Вказане відповідає способу захисту, передбаченому пунктом 4 частини другої статті 16 ЦК України;

– 112. Відповідно до частини четвертої статті 37 Закону України «Про іпотеку» (у редакції, чинній на момент звернення з по-

про скасування рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав є підставою для державної реєстрації права власності за позивачем тільки за умови, що на час вчинення реєстраційної дії право власності зареєстроване за відповідачем, а не за іншою особою».

У постанові ВП ВС від 21 грудня 2022 у справі № 914/2350/18 (914/608/20) (провадження № 12-83гс21) зазначено, що:

– «124. Під час розгляду справ цієї категорії суд повинен надати оцінку всім обставинам, які мали місце при зверненні стягнення на іпотечне майно. Тим самим суд визначає: (а) неправомірність дій особи, яка зазначена в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно як власник (адже саме ці дії призвели до внесення до реєстру даних, відомостей); (б) тим самим суд констатує, що ці дії не були здатні призвести до набуття права власності особою, яка позначена в цьому реєстрі, а тому (в) в цієї особи відсутнє право власності, а отже, (г) право власності належить позивачеві (якщо позивач доведе всі наведені вище обставини).

– 125. ВП ВС зауважує, що положення абзацу третього частини третьої статті 26 Закону № 1952-IV (у редакції, чинній на момент звернення з позовом) адресовані насамперед суду, який, задовольняючи позов, зокрема про скасування рішення державного реєстратора, має чітко визначитися з тим, кому саме і яке речове право внаслідок задоволення такого позову належить».

– 126. Вирішивши наявний між сторонами спір про право на користь позивача, суд тим самим у мотивувальній частині рішення доходив висновку, що право власності позивача було порушено та підлягає поновленню, правильно застосувавши положення абзацу третього частини третьої статті 26 Закону № 1952-IV (у редакції, чинній на момент звернення з позовом)».

– Стаття 26 Закону «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» є публічною, процедурною нормою і не містить та й не може містити приватноправових способів захисту й одночасно та всупереч принципу диспозитивності зобов'язувати суб'єкта поєднувати позовні вимоги, яких приватно-правова норма не передбачає (див., зокрема, постанову КСУ ВС від 1 лютого 2023 року в справі № 316/2082/19 (провадження № 61-17264св21)).

Отже, право, за захистом якого позивач звернувся до суду, не підлягає захисту шляхом витребування майна з чужого незаконного володіння, оскільки в основі переходу права власності на спірне нерухоме майно за банком лежать кредитні правовідносини, забезпечені іпотекою.

Неправильно обраний спосіб захисту зумовлює прийняття рішення про відмову в задоволенні позову незалежно від інших встановлених судом обставин.

статті 16 ЦКУ України). Цей спосіб захисту застосовується у випадку вчинення однією зі сторін правопорушення, в результаті чого порушені права та законні інтереси іншої сторони. При цьому позивач повинен довести, що звернення стягнення на предмет іпотеки здійснено всупереч вимогам закону, тобто з порушенням прав позивача;

– 104. Велика Палата Верховного Суду по-слідовно висувала щодо ефективних способів захисту при неодноразовому відчуженні майна. Відповідно до її висновків захист порушених прав особи, яка вважає себе власником майна, що було неодноразово відчужене, можливий шляхом пред'явлення виндикаційного позову до останнього набувача цього майна з підстав, передбачених статтями 387 та 388 ЦКУ. Для такого витребування оспорювання наступних рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування, договорів, інших правочинів щодо спірного майна, не є ефективним способом захисту права власника (пункти 73, 75 постанови ВП ВС від 7.11.2018 у справі № 488/5027/14-ц; пункти 84, 86 постанови Великої Палати Верховного Суду від 14.11.2018 у справі № 183/1617/16);

– 109. За загальним правилом речово-правові способи захисту прав особи застосовуються тоді, коли сторони не пов'язані зобов'язально-правовими відносинами, що визначають їх зміст та правову природу;

зовом) рішення про реєстрацію права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, що є предметом іпотеки, може бути оскаржено іпотекодавцем у суді;

– 114. Оскільки порушення права власності позивача відбулося в результаті державної реєстрації права власності на спірне нерухоме майно за банком, заявлені ним позовні вимоги про скасування рішень державного реєстратора про державну реєстрацію прав опосередковують відновлення становища, яке існувало до порушення;

– 115. Отже, враховуючи обставини конкретної справи та за умови, якщо правовідносини між сторонами щодо спірного нерухомого майна мають договірний характер та таке майно не було відчужено до третіх осіб, вимога про скасування рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав на нерухоме майно не може бути розцінена судами як неналежний спосіб захисту. Задоволення такого позову призводить до внесення державним реєстратором до реєстру речових прав відомостей про речове право позивача на спірне нерухоме майно. Це відновлює становище, яке існувало до прийняття державним реєстратором оспорюваного рішення. Зазначене відповідає способу захисту, передбаченому пунктом 4 частини другої статті 16 ЦК України;

– 116. Слід ще раз звернути увагу, що судове рішення про задоволення позовних вимог

Вихід на пенсію

Скільки страхового стажу потрібно у 2025 році: коментує ПФУ

Згідно з чинним законодавством, вік виходу на пенсію залежить від того, скільки років людина працювала й сплачувала внески до Пенсійного фонду.

Відповідно до статті 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», страховий стаж є основним критерієм для призначення пенсії за віком. Цей стаж обчислюється на момент досягнення пенсійного віку. У 2025 році тривалість страхового стажу, яка дає право на пенсію, залежить від віку:

- 60 років – необхідно мати щонайменше 32 роки страхового стажу;
- 63 роки – достатньо 22 років стажу;
- 65 років – мінімально потрібно 15 років стажу.

Тобто ті, хто досягне 60-річного віку у 2025 році, але не матиме 32 років стажу, зможуть претендувати на пенсію лише після 63 або навіть 65 років, залежно від накопиченого стажу.

Уточнимо, страховий стаж – це період, протягом якого працівник офіційно працював і ро-

ботодавець сплачував єдиний соціальний внесок (ЄСВ). До стажу також враховуються деякі інші періоди, як-от навчання за державним замовленням, декретна відпустка та служба в армії. У разі недостатньої кількості стажу його можна докупити, сплативши ЄСВ за пропущені періоди. Це актуально для тих, хто працював неофіційно або мав великі перерви в трудовій діяльності.

Виплати на дітей в Україні:

хто отримує гроші?

У 2025 році українці можуть отримати гроші за програмою «Дитина не одна», яка надає фінансову допомогу сім'ям, що тимчасово опікуються дітьми до отримання ними статусу сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування.

Це важливий крок уряду, адже раніше такі родини часто залишалися без державної підтримки. Про те, що це за програма та як отримати кошти у 2025 році, пояснили на порталі «Дія».

Хто отримує таку допомогу та який її розмір? Фінансову підтримку можуть отримати сім'ї, які тимчасово доглядають за дитиною. Програма допомагає уникнути ситуацій, коли дітей через фінансові труднощі відправляли до інституційних закладів. Розмір виплат залежить від віку дитини та наявності інвалідності: для дітей до 6 років — 6 407,5 грн (або 8 970,5 грн для дітей з інвалідністю), для дітей від 6 до 18 років — 7 990 грн (або 11 186 грн для дітей з інвалідністю).

Як подати заяву на допомогу? Для отримання допомоги тимчасовий опікун має подати заяву. Це можна зробити через органи соцзахисту,

ЦНАП або виконком територіальної громади. Також важливо, щоб сім'я проживала в Україні. Допомогу надають, якщо:

- один із батьків загинув, помер або не виконує своїх обов'язків;
- батьки перебувають на окупованій території чи в зоні бойових дій;
- батько чи мати зникли безвісти, перебувають у розшуку або в полоні;
- підтримка також доступна для прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Додамо й те, що у 2025 році українські діти, які зазнали наслідків воєнних дій, матимуть можливість отримати офіційний статус «дитина війни». Проте цей статус доступний не для всіх категорій громадян.

Підготувала **Дар'я КРАДАСЕВИЧ**, спеціально для ЮВУ

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**, шеф-редактор газети «Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**, державний радник юстиції 2 класу, заслужений юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**, заступник головного редактора газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**, голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**, академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**, академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**, директорка Українського Національного офісу інтелектуальної власності та інновацій;
- ▶ **Микола ОНІЩУК**, ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**, суддя Конституційного Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**, доктор юридичних наук, доктор теології, член-кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Анжела СТРИЖЕВСЬКА**, завідувачка кафедри Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук;
- ▶ **Юрій ШЕМШУЧЕНКО**, академік Національної академії наук України, академік НАПрНУ

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний правовий тижневик

Редакція газети – колективний асоційований член Союзу юристів України
Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник** – ТОВ «Юринком Інтер»
- ▶ **Головний редактор** Федір ІЛЛЮК
- ▶ **Відповідальний секретар** Олена ДОЦЕНКО (uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу правових новин** Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичні оглядачі** Юрій КОТНЮК Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор** Дар'я КРАДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка** Дар'я КОСТЮКОВА

ПЕРЕДПЛАТА 2025 РОКУ

Шановні передплатники!

Видавнича організація «Юрінком Прес» має для Вас приємне повідомлення. Кожному передплатнику на річну передплату газети «Юридичний вісник України» (передплатний індекс 21615), видання «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» (передплатний індекс 74052), журналів «Юридична Україна» (передплатний індекс 01757) та «Часопис українського судочинства» (передплатний індекс 76351), або який здійснить річну передплату на комплект юриста «Елітний» (передплатний індекс 08440), ми даруємо «Щоденник-довідник правника 2025».

Якщо Ви передплатити одне з указаних видань, Вам слід надіслати на е-адресу видавництва (info@yurincompress.com) копію квитанції про річну передплату.

Поспішайте, кількість подарунків обмежена.

Бережіть себе, шановні передплатники, ми завжди з Вами.

Видавнича організація «Юрінком Прес»

ПЕРЕДПЛАТА 2025-Й РІК

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2025-й рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх поштових відділеннях Укрпошти в Україні, а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincompress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання: «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**. Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік. **З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincom.print@gmail.com**

ЮРИНКОМ ПРЕС

☎ 066-003-21-64
 📍 04209, Київ-209,
 вул. Героїв Дніпра, 316
 ✉ www.yurincompress.com
yurincom.print@gmail.com
golovred@yurincom.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
 За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
 Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
 Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
 Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
 Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
 КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 29.1.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 182 0283 1070 042 1

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2024 РІК

Кримінальний процесуальний закон не забороняє слідчому проводити повторні або додаткові огляди місця події.....	2
КПК не передбачає дослівного зачитування постанови прокурора на освідчування особи як обов'язкової умови допустимості проведення цієї слідчої дії.....	2
Незазначення в дорученні конкретного прізвища слідчого не свідчить про те, що досудове розслідування здійснювалося неуповноваженою особою.....	3
Не передбачено обов'язкової участі особи, яка подала клопотання про надання дозволу на проведення НСРД, під час розгляду цього клопотання.....	3
Заперечення обвинуваченим вчинення злочину та одночасна скарга, що його спровокували вчинити злочин, є непослідовним і не підпадає під категорію «справ про провокацію злочину».....	4
Не вимагається повідомляти особі про нову підозру або про зміну раніше повідомленої підозри в разі виділення матеріалів досудового розслідування.....	4
Орган досудового розслідування не зобов'язаний надавати сторонам для ознайомлення речові докази за відсутності ініціативи з їхнього боку.....	5
Вимоги норми щодо відкриття матеріалів іншій стороні не зобов'язують сторону захисту надавати інформацію про осіб, які будуть заявлені нею для допиту як свідки в суді першої інстанції.....	5
Ухвала про відмову в задоволенні заяви про відвід судді підлягає роз'ясненню, а ухвала суду про роз'яснення – апеляційному оскарженню.....	6
Подання апеляційної скарги, виконаної рукописним нечитабельним текстом на папері, що на звороті містить сторонні тексти, не є підставою для її повернення судом.....	6

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО – ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Для реекспорту товарів документи в перекладі російською не приймаються.....	7
Строк добровільного повернення після СЗЧ продовжено до 1 березня.....	7
Бронювання підлягають працівники підприємств – адміністраторів державних реєстрів.....	8
Не більше 5000 педагогічних працівників можуть пройти сертифікацію впродовж року.....	8
Бронюванню підлягають всі медпрацівники та прокурори САП.....	8
Систему обліку шкоди від агресії РФ уведуть поетапно.....	8
Не визнаються документи про вищу духовну освіту, видані закладами, утвореними юридичними особам держави-агресора.....	9
Військові зможуть розпорядитись грошовим забезпеченням на випадок полону.....	9
Особливості набуття та поновлення статусу здобувача освіти під час воєнного стану.....	10
Затверджено Стратегію розвитку охорони здоров'я до 2030 р.....	11
Засуджені проходять професійно-психологічний відбір для прийняття на військову службу.....	11
Новий перелік документів для отримання дозволу на використання приміщень для обігу наркотичних засобів.....	12
Домашні профілактичні медогляди дітей можуть не проводитися під час війни.....	12
Порядок використання коштів для Національного військового кладовища.....	13
5 етапів оптимізації робочих процесів у центральних органах виконавчої влади.....	13
МОЗ зупинить дію посвідчень на ліки у разі порушення вимог про маркування.....	14
8 напрямів підтримки ветеранів війни, членів їх сімей і родин загиблих.....	14
Вакансії на Єдиному веб-порталі посад у державних та комунальних медзакладах можуть поміщати і приватні.....	15
Звіти про виконання бойових завдань – в «Армія+».....	15
Для моніторингу питної води впровадять інформаційно-аналітичну платформу.....	16
Хімпродукцію, що не відповідає регламенту безпеки, можна продавати ще рік.....	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2024 рік

Кримінальний процесуальний закон не забороняє слідчому проводити повторні або додаткові огляди місця події

16 жовтня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 279/315/22 задовольнив частково касаційну скаргу захисника, який посилався на істотне порушення вимог кримінального процесуального закону.

Вироком районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, особу засуджено за ч. 1 ст. 115 КК за те, що вона, перебуваючи у спальній кімнаті будинку за місцем свого проживання, де проживала разом зі своєю матір'ю, 1941 року народження, на ґрунті особистих неприязних відносин, що виникли раптово, умисно завдала їй сокирою та ножем близько 43 ударів зі значною силою у життєво важливі частини тіла останньої – у голову і шию. Внаслідок проникаючих рубаних, колото-різаних ушкоджень голови, шиї та шийних хребців у потерпілої розвинулася аспіраційна асфіксія, від якої вона померла.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що КПК не передбачає додаткового огляду місця події, а тому протокол та речовий доказ – ніж, вилучений у ході проведення згаданої слідчої дії, є недопустимими.

Верховний Суд зауважив, що апеляційний суд правильно вказав, що відсутність у КПК поняття «додатковий огляд» не свідчить, що слідча дія – огляд місця події – може бути проведена виключно один раз, оскільки хід слідчої дії визначає слідчий на підставі законодавчо визначеного порядку її проведення, з урахуванням потреб досудового розслідування та відповідно до умов, які склалися. Додатковий огляд здійснюється у випадках, коли в ході розслідування виникає необхідність оглянути певний об'єкт або ділянку місця події, які або взагалі не були оглянуті під час первинного огляду, або були оглянуті недостатньо ретельно і поверхово. У таких випадках огляду підлягає не все місце події, а тільки окремі його об'єкти або ділянки.

З аналізу ст. 214, 223, 237 КПК випливає, що огляд є слідчою дією, хід якої оформлюється протоколом, натомість положення процесуального законодавства не містить жодних заборон щодо проведення повторних або додаткових оглядів місця події, оскільки слідчий, виходячи з обставин кримінального провадження, вільний у виборі того обсягу і виду слідчих дій, які необхідно провести для досягнення цілей цього кримінального провадження.

Зазначена позиція узгоджується з правовим висновком, викладеним у постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 27 квітня 2023 р. у справі № 671/612/16-к.

При цьому Верховний Суд вирок районного суду та ухвалу апеляційного суду змінив, виключив із мотивувальної частини цих судових рішень посилання на пояснення особи щодо обставин вчинення злочину, які були надані під час затримання та зафіксовані у протоколі затримання та на відеозаписі, який є до-

датком до протоколу. Такі пояснення особи під час її затримання не є джерелом доказування у кримінальному провадженні щодо вчиненого нею злочину, тому не можуть виступати допустимим доказом, у тому числі в аспекті свободи особи від самовикриття.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122510897

КПК не передбачає дослівного зачитування постанови прокурора на освідчування особи як обов'язкової умови допустимості проведення цієї слідчої дії

15 жовтня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 303/1425/18 залишив без задоволення касаційні скарги сторони захисту, яка посилалася на порушення правил КПК під час освідчування засудженого.

Вироком Вищого антикорупційного суду визнано винувати-ми та призначено покарання особі за ч. 3 ст. 368 КК, іншій – за ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК за те, що один з них за пособництва іншого в службовому кабінеті у приміщенні Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області одержав неправомірну вигоду у розмірі 2000 грн за прийняття на користь певної особи судового рішення у справі за її позовом до Управління соціального захисту населення про стягнення грошової допомоги. Після цього неправомірні дії обох були припинені працівниками правоохоронних органів.

Ухвалою Апеляційної палати ВАКС вирок скасовано, а кримінальне провадження закрито на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із закінченням після повідомлення про підозру строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК.

Постановою колегії суддів Першої судової палати ККС ВС ухвалу апеляційного суду скасовано і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Ухвалою Апеляційної палати ВАКС вирок місцевого суду змінено – дії одного співучасника перекваліфіковано з ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК на ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 369 КК та призначено йому покарання у виді позбавлення волі на строк 4 роки без конфіскації майна.

Призначено іншому покарання за ч. 3 ст. 368 КК пом'якшено до 5 років позбавлення волі.

У касаційних скаргах сторона захисту, зокрема зазначала, що протокол освідчування засудженого складено не було, а постанова прокурора про освідчування йому не зачитувалася.

Верховний Суд вказав, що в матеріалах кримінального провадження наявна постанова прокурора щодо проведення освідчування засудженого з метою виявлення на його тілі слідів кримінального правопорушення.

З огляду на викладене, Верховний Суд не знайшов підстав для визнання недопустимим висновку криміналістичної

експертизи речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин, а також результатів освідчування.

Частина 3 ст. 241 КПК не передбачає дослівного зачитування постанови прокурора на освідчування особи як обов'язкової умову допустимості проведення цієї слідчої дії, а її наявність під час освідчування засуджений у касаційній скарзі не заперечував, а лише висловлює незгоду із порядком проведення самої слідчої дії.

За змістом протоколу огляду місця події під час цієї слідчої дії було проведено освідчування засудженого. Останній не висловлював будь-яких заперечень та добровільно надав згоду на відібрання у нього змивів з обох рук. Тобто сам факт проведення освідчування мав місце і сторона захисту цього не заперечує.

Щодо доводів про визнання недопустимими результатів освідчування засудженого та самого протоколу огляду місця події з мотивів проведення цих слідчих дій неуповноваженою особою, то Верховний Суд звернув увагу на те, що ВП ВС у постанові від 31 серпня 2022 р. під час розгляду справи № 756/10060/17, у якій судову експертизу було призначено слідчим, який не входив у групу слідчих, наголосила на тому, що невідповідність тим чи іншим вимогам закону нівелює доказове значення відомостей, одержаних у результаті відповідних процесуальних дій, не в будь-якому випадку, а лише в разі, якщо вона призвела до порушення прав людини і основоположних свобод або ж ставить під сумнів походження доказів, їх надійність і достовірність.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122333175

Незазначення в дорученні конкретного прізвища слідчого не свідчить про те, що досудове розслідування здійснювалося неуповноваженою особою

24 вересня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 708/809/20 залишив без задоволення касаційну скаргу прокурора, який не погодився з рішенням про закриття кримінального провадження.

Районний суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 4 ст. 358 КК, на підставі п. 2 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК звільнив від покарання у зв'язку із закінченням строків давності.

Апеляційний суд вирок скасував, а кримінальне провадження закрит на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК, дійшовши висновку про те, що письмові докази, долучені стороною обвинувачення до кримінальної справи, зібрані неуповноваженою особою, оскільки відсутня постановою про визначення групи слідчих (слідчого) в цьому кримінальному провадженні.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що твердження апеляційного суду про те, що письмові докази зібрані неуповноваженою особою та визнання їх недопустимими є помилковим, оскільки в матеріалах справи міститься відповідне доручення начальника слідчого відділу на проведення досудового розслідування.

Верховний Суд вказав, що в матеріалах справи наявне доручення начальника СВ Чигиринського ВП Смілянського ВП ГУНП у Черкаській області, згідно з яким проводити досудове розслідування у цьому кримінальному провадженні доручено слідчим Чигиринського ВП. У цей же день слідчий на виконання згаданого доручення розпочав досудове розслідування, про що повідомив начальника Чигиринського відділу Смілянської місцевої прокуратури.

У цьому випадку незазначення в дорученні конкретних прізвищ слідчих (слідчого) не свідчить про те, що досудове розслідування здійснювалося неуповноваженою особою, не вплинуло на допустимість письмових доказів, зібраних слідчим, та не суперечить висновку Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду, сформульованому в постанові від 4 жовтня 2021 р. у справі № 724/86/20.

Втім, висновки апеляційного суду, викладені в ухвалі про те, що стороною обвинувачення не доведено поза розумним сумнівом вчинення особою інкримінованого кримінального правопорушення, є законними, обґрунтованими й вмотивованими.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122009073

Не передбачено обов'язкової участі особи, яка подала клопотання про надання дозволу на проведення НСРД, під час розгляду цього клопотання

15 жовтня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 303/1425/18 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який, зокрема, стверджував про постановлення ухвали слідчого судді з порушенням правил КПК.

Вироком Вищого антикорупційного суду визнано винуватими та призначено покарання особи за ч. 3 ст. 368 КК, іншій – за ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК. Ухвалою Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду вирок місцевого суду змінено.

У касаційній скарзі захисник, зокрема, зазначав, що слідчий суддя розглянув клопотання про проведення НСРД поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування та за відсутності особи, яка його подала.

Верховний Суд вказав, що відповідно до ч. 2 ст. 247 КПК розгляд клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів та/або у приміщеннях судових та правоохоронних органів, який віднесений згідно з положеннями цієї глави до повноважень слідчого судді, може здійснюватися слідчим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування, який здійснює досудове розслідування.

У цьому кримінальному провадженні із клопотанням про надання дозволу на НСРД слідчий звернувся до слідчого судді Апеляційного суду Львівської області.

Звернення до вказаного суду слідчий обґрунтував тим, що фігурант, на його думку, є працівником правоохоронного органу, що дійсно не відповідає обставинам кримінального провадження і наявній у провадженні інформації.

Однак з огляду на те, що з інформації, повідомленої особою під час звернення до правоохоронного органу, органу досудового розслідування було відомо про потенційну необхідність проведення НСРД у приміщеннях судових органів, то надання дозволу на проведення НСРД слідчим суддею поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування, який здійснював досудове розслідування, узгоджується з положеннями ч. 2 ст. 247 КПК.

Клопотання про продовження строку проведення НСРД слідчий мотивував тим, що строк дії попередньої ухвали слідчого судді спливає, а тому є необхідність його продовжити.

За наслідками розгляду вказаного клопотання слідчий суддя його задовольнив, що відповідає положенням ч. 2 ст. 249 КПК.

Отже, продовження строку проведення НСРД було здійснено відповідно до КПК, а тому відсутні підстави для визнання недопустимими доказів з цієї підстави та незаконності доручення, яке за своєю суттю не є доказом, а підставою для проведення НСРД.

Водночас, положеннями ч. 1 ст. 248 КПК не передбачено обов'язкової участі особи, яка подала клопотання про надання дозволу на НСРД, під час розгляду цього клопотання.

Тому аргументи про постановлення ухвали слідчого судді з порушенням правил КПК Верховий Суд визнав невмотивованими.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122333175*

Заперечення обвинуваченим вчинення злочину та одночасна скарга, що його спровокували вчинити злочин, є непослідовним і не підпадає під категорію «справ про провокацію злочину»

17 жовтня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 759/2271/18 задовольнив частково касаційну скаргу прокурора, який вважав, що висновки суду про недоведеність вчинення кримінального правопорушення не відповідають фактичним обставинам справи.

Районний суд вироком визнав фігуранта невинуватим і виправдав за ч. 3 ст. 368 КК у зв'язку з тим, що не доведено, що кримінальне правопорушення вчинено обвинуваченим.

Суд першої інстанції дійшов висновку, що сторона обвинувачення не надала суду належних і допустимих доказів вчинення обвинуваченим інкримінованого злочину, водночас аналіз зібраних та досліджених у ході судового розгляду доказів вказував, що мала місце провокація одержання неправомірної вигоди працівниками правоохоронних органів, оскільки фізична особа, яка діяла за їх вказівками, вийшла за межі «пасивного розслідування», вплинувши на обвинуваченого та схиливши його до вчинення злочину, а прокурор не спростував доводів сторони захисту щодо наявності провокації. Тому суд на підставі, передбаченій п. 2 ч. 1 ст. 373 КПК, виправдав фігуранта у зв'язку з недоведеністю вчинення ним кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК.

Апеляційний суд залишив виправдальний вирок без змін.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суд першої інстанції всупереч приписам закону визнав низку доказів недопустимими у зв'язку з тим, що вони отримані в результаті провокації до вчинення злочину та без додержання норм кримінального процесуального закону.

Верховний Суд вказав, що в цьому провадженні сторона захисту заперечувала факт вчинення кримінального правопорушення і стверджувала про провокацію злочину. Місцевий суд зробив висновок про недоведеність вчинення кримінального правопорушення обвинуваченим, а водночас про провокацію його вчинення і про те, що прокурор не спростував наявності провокації злочину. Апеляційний суд не відреагував на протилежність висновків суду першої інстанції.

Відповідно до практики ЄСПЛ захист від провокації обов'язково передбачає, що обвинувачений визнає вчинення ним інкримінованих йому дій, але стверджує про їх скоєння внаслідок незаконного підбурювання з боку працівників право-

охоронних органів, отже заперечення заявником вчинення злочину та одночасне висування ним скарги на те, що його спровокували вчинити цей злочин, вважається непослідовним і не підпадає під категорію «справ про провокацію злочину» (справа «Берлізев проти України»).

За таких обставин залишається незрозумілим, чи мало місце вчинення кримінального правопорушення внаслідок провокації, або ж не доведено вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, обвинуваченим.

Зазначене свідчить про формальний підхід апеляційного суду до розгляду апеляційної скарги прокурора, тому Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122510920*

Не вимагається повідомляти особі про нову підозру або про зміну раніше повідомленої підозри в разі виділення матеріалів досудового розслідування

7 жовтня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 754/8816/22 задовольнив частково касаційну скаргу прокурора, який вважав необґрунтованим висновок про закриття кримінального провадження.

Районний суд ухвалою, залишеною без змін апеляційним судом, задовольнив клопотання захисника, закриття кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК України, у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК України.

Як встановлено судом, 4.10.2021 фігуранту в межах кримінального провадження № 42020101030000069 від 5.05.2020 повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК України.

У цьому ж кримінальному провадженні 12.03.2021 іншій особі було оголошено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення за ч. 5 ст. 191 КК України.

За матеріалами провадження, 29.04.2021 постановою керівника окружної прокуратури продовжено строк досудового розслідування в рамках цього кримінального провадження до трьох місяців – до 12.06.2021.

9.06.2021 ухвалою слідчого судді районного суду по справі № 754/8868/21 продовжено строк досудового розслідування до 12.08.2021.

Таким чином, на момент оголошення фігуранту про підозру про вчинення кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 367 КК України, строки досудового розслідування у кримінальному провадженні № 42020101030000069 від 5.05.2020 після 12.08.2021 не продовжувалися.

У подальшому, 24.12.2021 прокурором окружної прокуратури винесено постанову про виділення матеріалів досудового розслідування у кримінальному провадженні, відповідно до якої постановлено виділити з кримінального провадження № 42020101030000069 від 5.05.2020 матеріали досудового розслідування відносно фігуранта в окреме кримінальне провадження № 42021100030003437 від 24.12.2021, у якому повідомлення про підозру не здійснювалося. Отже, повідомлення про підозру, було здійснено 4.10.2021 в рамках кримінального провадження № 42020101030000069 від 5.05.2020, після закінчення строку

досудового розслідування у вказаному кримінальному провадженні.

За таких обставин, обвинувальний акт мав бути направлений до суду в межах строку досудового розслідування кримінального провадження № 42020101030000069 від 5.05.2020, тобто, до 12.08.2021.

Однак, обвинувальний акт було направлено до суду поза межами строку визначеного ст. 219 КПК України – 4.10.2022.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суди помилково послалися на необхідність у виділеному кримінальному провадженні додатково повідомляти особі про підозру у вчиненні злочину.

Верховний Суд вказав, що за сталою судовою практикою, з огляду на положення ст. 276, 278, 279 КПК та з урахуванням того, що законодавцем не передбачено імперативної норми щодо необхідності повідомлення особі про нову підозру або про зміну раніше повідомленої підозри лише за умови виділення матеріалів кримінального провадження в порядку ст. 217 КПК, підстав для вручення особі нового повідомлення про підозру або зміну попередньої в межах виділеного кримінального провадження в органу досудового розслідування немає (наприклад, постанови ВС від 7 червня 2022 р. у справі № 170/794/20, від 10 грудня 2020 р. у справі № 751/602/18).

Отже, Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
revestr.court.gov.ua/Review/122220958*

Орган досудового розслідування не зобов'язаний надавати сторонам для ознайомлення речові докази за відсутності ініціативи з їхнього боку

16 жовтня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 279/315/22 задовольнив частково касаційну скаргу захисника, який стверджував, що речові докази сторони захисту не відкривалися.

Вироком районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, особу засуджено за ч. 1 ст. 115 КК.

У касаційній скарзі захисник посилався як на істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, на те, що речові докази не були відкриті сторони захисту в порядку ст. 290 КПК.

Верховний Суд вказав, що ч. 3 ст. 290 КПК зобов'язує прокурора або слідчого за його дорученням надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до приміщення або місця, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді.

При цьому судами правильно вказано, що на орган досудового розслідування покладено обов'язок надати сторонам майбутнього судового розгляду безперешкодно реалізувати їх можливість ознайомитися із речовими доказами (у разі виявлення ними бажання), однак він не зобов'язаний здійснювати таке ознайомлення в обов'язковому порядку за відсутності ініціативи сторони.

З матеріалів кримінального провадження вбачається, що на момент ознайомлення сторони захисту з матеріалами кримінального провадження речові докази (ніж, сокира) перебували

в розпорядженні експертів на підставі постанови слідчого про призначення експертизи, а тому прокурор не міг надати доступ захиснику до вказаних речових доказів.

Однак сторона захисту не була позбавлена права заявляти відповідні клопотання та ставити перед судом питання про дослідження тих чи інших доказів. Разом з тим речові докази, зокрема одяг, сокира, ніж, у судовому засіданні не було оглянуто, оскільки ні сторона обвинувачення, ні сторона захисту не ставили про це питання перед судом, а тому суд вважав можливим обмежитися дослідженням лише письмових доказів, зокрема висновків експертиз, об'єктами дослідження яких із використанням спеціальних знань були вказані речові докази.

Така позиція узгоджується з правовим висновком, викладеним у постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 березня 2020 р. у справі № 688/2831/17.

Водночас, Верховний Суд вирок районного суду та ухвалу апеляційного суду змінив, виключив із мотивувальної частини цих судових рішень посилання на пояснення особи щодо обставин вчинення злочину, які були надані під час затримання та зафіксовані у протоколі затримання та на відеозаписі, який є додатком до протоколу. Такі пояснення особи під час її затримання не є джерелом доказування у кримінальному провадженні щодо вчиненого нею злочину, тому не можуть виступати допустимим доказом, у тому числі в аспекті свободи особи від самовикриття.

*Рішення в ЄДРСР –
revestr.court.gov.ua/Review/122510897*

Вимоги норми щодо відкриття матеріалів іншій стороні не зобов'язують сторону захисту надавати інформацію про осіб, які будуть заявлені нею для допиту як свідки в суді першої інстанції

2 жовтня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 210/3266/22 задовольнив частково касаційну скаргу захисника, який посилався на необґрунтовану відмову у допиті свідка.

Районний суд вироком, залишеним без змін апеляційним судом, визнав фігуранта винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 185 КК України за те, що він повторно в умовах воєнного стану вчинив кілька крадіжок.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що апеляційний суд необґрунтовано усупереч практиці Верховного Суду у постанові від 7 червня 2022 р. (справа № 462/1710/16-к) відмовив у допиті свідка, бо сторона захисту не відкрила дані про цього свідка прокурору в порядку виконання положень ст. 290 КПК України.

Верховний Суд вказав, що за змістом ч. 6 ст. 290 КПК України сторона захисту за запитом прокурора зобов'язана надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді.

Положення цієї статті не містять вимоги до сторони захисту надати інформацію про осіб, які будуть заявлені захистом для допиту у якості свідків в суді першої інстанції. При цьому інформація про наявність у сторони захисту певних свідків не є доказом у кримінальному провадженні в розумінні ст. 84 КПК України.

Верховний суд у своїх рішеннях зазначав, що у положеннях ч. 6 ст. 290 КПК України щодо відкриття стороною захисту матеріалів, відомості з яких він має намір використати як доказ у суді, не йдеться про показання свідка, оскільки на відміну від сторони обвинувачення сторона захисту не може проводити допит і отримувати показання, а може лише отримувати пояснення, які відповідно до положень ч. 8 ст. 95 КПК України не є джерелом доказів, крім випадків, передбачених КПК.

Тому на сторону захисту законом не покладено обов'язку відкривати доказ, який вона в принципі не може мати у своєму розпорядженні, адже показання свідка, викликаного судом за клопотанням сторони захисту, з'являються як доказ лише під час самого допиту цього свідка в судовому засіданні і, таким чином, не можуть бути відкриті до цього моменту (постанова від 7 червня 2022 р. у справі № 462/1710/16-к, постанова від 11 грудня 2023 р. у справі № 462/3797/21).

Тому Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122153649*

Ухвала про відмову в задоволенні заяви про відвід судді підлягає роз'ясненню, а ухвала суду про роз'яснення – апеляційному оскарженню

22 жовтня 2024 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду у справі № 753/9237/23 задовольнив касаційну скаргу захисника, який вважав ухвали судів першої та апеляційної інстанції незаконними.

Ухвалою судді районного суду від 25 квітня 2024 р. відмовлено у задоволенні заяви особи про відвід судді районного суду.

Ухвалою судді районного суду від 16 травня 2024 р. відмовлено у задоволенні заяви захисника про роз'яснення судового рішення – ухвали районного суду від 25 квітня 2024 р.

Ухвалою апеляційного суду відмовлено у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника на ухвалу районного суду від 16 травня 2024 р. на підставі вимог ч. 4 ст. 399 КПК України у зв'язку з тим, що апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що відповідно до ч. 4 ст. 380 КПК України не існує обмежень щодо роз'яснення будь-якого рішення.

Верховний Суд вказав, що будь-яких застережень щодо неможливості вирішення питання про роз'яснення судового рішення у порядку, визначеному положеннями ст. 380 КПК України, кримінальний процесуальний закон не містить.

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду в постанові від 18 листопада 2019 р. (справа № 367/3068/17) сформулювала висновок про застосування норм права, відповідно до якого:

1. Згідно з ч. 1 ст. 380 КПК України, якщо судові рішення, яке є результатом судового провадження та яким вирішено питання, що становило предмет його розгляду, за виключенням рішення слідчого судді апеляційного суду ухваленого в порядку, передбаченому гл. 21 КПК України, є незрозумілим, суд, слідчий суддя, який його ухвалив, за заявою учасника судового провадження чи органу виконання судового рішення ухвалою роз'яснює своє рішення, не змінюючи при цьому його зміст.

2. Апеляційному оскарженню, на підставі ч. 4 ст. 380 КПК України, підлягає лише ухвала суду про роз'яснення судового

рішення або відмову у його роз'ясненні постановлена за результатами розгляду заяви про роз'яснення судового рішення, якщо її предметом було судові рішення, яке підлягає роз'ясненню в порядку, передбаченому частиною 1 цієї статті.

Із матеріалів кримінального провадження вбачається, що ухвалою районного суду від 16 травня 2024 р. відмовлено у задоволенні заяви захисника про роз'яснення ухвали районного суду від 25 квітня 2024 р. про відмову у задоволенні заяви особи про відвід судді.

Таким чином, враховуючи, що ухвала про відмову у задоволенні заяви про відвід судді є результатом судового провадження за заявою про відвід та цим судовим рішенням вирішено питання, що становило предмет його розгляду, така ухвала за наявності відповідних підстав підлягала роз'ясненню в порядку ст. 380 КПК України, а ухвала суду про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні могла бути оскаржена в апеляційному порядку.

Проте суд апеляційної інстанції відмовив захиснику у відкритті апеляційного провадження, що призвело до порушення права особи на апеляційне оскарження судового рішення і є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, оскільки перешкодило суду ухвалити законне та обгрунтоване судові рішення.

Отже, Верховний Суд ухвалу апеляційного суду про відмову у відкритті апеляційного провадження скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122603327*

Подання апеляційної скарги, виконаної рукописним нечитабельним текстом на папері, що на звороті містить сторонні тексти, не є підставою для її повернення судом

16 жовтня 2024 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 456/769/22 задовольнив частково касаційну скаргу особи, яка вважала, що апеляційний суд допустив істотне порушення вимог КПК.

Слідчий суддя міськрайонного суду відмовив у задоволенні заяви особи про виправлення опіски в ухвалі суду.

На вказану ухвалу особа подала апеляційну скаргу, за результатом розгляду якої суддя апеляційного суду постановив ухвалу про повернення апеляційної скарги у зв'язку з тим, що подано апеляційну скаргу, яка виконана рукописним нечитабельним текстом на папері, який на звороті містить тексти, що не стосуються судочинства, і це слід розцінювати як неповагу до суду та зловживання правом на доступ до правосуддя.

У касаційній скарзі особа зазначала, що КПК України не містить обмежень щодо можливості подання апеляційної скарги, написаної рукописним текстом, а також не передбачає такої підстави для повернення апеляційної скарги як незрозумілість почерку.

Верховний Суд вказав, що відповідно до ч. 3 ст. 399 КПК України апеляційна скарга повертається, якщо:

- 1) особа не усунула недоліки апеляційної скарги, яку залишено без руху, в установлений строк;
- 2) апеляційну скаргу подала особа, яка не має права подавати апеляційну скаргу;
- 3) апеляційна скарга не підлягає розгляду в цьому суді апеляційної інстанції;

4) апеляційна скарга подана після закінчення строку апеляційного оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або суд апеляційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

Однак жодної із вищезазначених обставин судом апеляційної інстанції встановлено не було.

Вирішуючи питання про повернення апеляційної скарги, суддя у своїй ухвалі вказав, що скарга виконана рукописним нечитабельним текстом на папері, що на звороті містить поліграфічні тексти, які не стосуються судочинства.

Пославшись на положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Конституції України щодо неповаги до суду та загальні засади здійснення кримінального провадження, визначені КПК України, в частині поваги до людської гідності, суддя дійшов висновку, що зазначене вище розцінюється як прояв неповаги до суду та зловживання правом доступу до правосуддя, тому повернув апеляційну скаргу.

Такі висновки апеляційного суду не ґрунтуються на вимогах закону. КПК України не містить обмежень щодо можливості подання касаційної скарги, виконаної рукописним текстом, а також щодо можливості подання скарги на папері, який на звороті містить інший текст, за умови, що це не перешкоджає можливості прочитати текст самої касаційної скарги.

Зважаючи на викладене, Верховний Суд дійшов висновку, що оскаржувана ухвала про повернення апеляційної скарги постановлена без урахування положень ч. 3 ст. 399 КПК та суперечить вимогам ст. 370 КПК.

Тому Верховний Суд ухвалу апеляційного суду про повернення апеляційної скарги скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/122434119

Найважливіші нормативно–правові акти за два тижні

Для реекспорту товарів документи в перекладі російською не приймаються

17.01.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства економіки України «Про внесення змін до наказу Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 10 лютого 2004 року № 52» від 16 грудня 2024 р. № 27915.

Змінами до п. 2.2 Положення про порядок оформлення та видачі Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України дозволів на реекспорт товарів іноземного походження та товарів українського походження виключено варіант подання в російському перекладі документів для одержання письмового дозволу на реекспорт товарів українського походження іноземним суб'єктом господарської діяльності.

Відтепер і самі дозволи оформляються тільки українською мовою (в зміненому п. 4.1 Положення російську виключено).

Строк добровільного повернення після СЗЧ продовжено до 1 березня

15.01.2025 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо особливостей взяття громадян України на військовий облік призовників та їх медичного огляду під час проходження ними базової загальновійськової підготовки» від 9 січня 2025 р. № 4197-ІХ.

У підпункті 1 пункту 7-2 глави XII «Прикінцеві положення» слова і цифри «не пізніше 1 січня 2025 року» замінено словами і цифрами «не пізніше 1 березня 2025 року».

Отже, військовозобов'язаним, які самовільно залишили військові частини чи місця проходження служби або дезертирували до набрання чинності Законом України «Про внесення зміни

до глави XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо умов продовження військової служби під час дії воєнного стану окремим категоріям військовозобов'язаних» від 21 листопада 2024 року № 4087-ІХ і військову службу яких призупинено та які добровільно прибули не пізніше 1 березня 2025 року до відповідних військових частин (місць проходження військової служби), визначених центральними органами виконавчої влади, які відповідно до закону здійснюють керівництво Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями, і висловили готовність продовжити військову службу, командир (начальник) військової частини не пізніше 72 годин з дня їх прибуття до військової частини чи місця проходження служби продовжує відповідно військову службу, дію контракту, а також поновлює виплату грошового і здійснення продовольчого, речового, інших видів забезпечення. З моменту продовження військової служби таким військовозобов'язаним поновлюються пільги та соціальні гарантії, встановлені законодавством України.

Новою редакцією ч. 3 ст. 14 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» визначено, що громадяни України чоловічої статі, яким у рік взяття на військовий облік виповнюється 17 років, беруться на військовий облік призовників із внесенням відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів шляхом:

– проходження електронної ідентифікації та уточнення своїх персональних даних засобами електронного кабінету призовника, військовозобов'язаного, резервіста в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

– особистого прибуття до районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки з поданням необхідних документів, перелік яких встановлюється Міністерством оборони України».

Тобто 17-річні призовники можуть стати на облік дистанційно.

Бронювання підлягають працівники підприємств – адміністраторів державних реєстрів

17.01.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Критеріїв, за якими здійснюється визначення підприємств, віднесених до сфери управління Міністерства юстиції України, які мають важливе значення для галузі національної економіки в особливий період» від 13 січня 2025 р. № 110/5.

Відповідно до наказу визначення підприємств, віднесених до сфери управління Міністерства юстиції України, які мають важливе значення для галузі національної економіки в особливий період згідно зі ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», здійснюється за такими критеріями:

1) підприємство є адміністратором єдиних та державних реєстрів, створення та забезпечення функціонування яких належить до компетенції Міністерства юстиції України, здійснює технічне та технологічне забезпечення створення, впровадження, супроводження та модернізації програмного забезпечення єдиних та державних реєстрів, надає доступ фізичним та юридичним особам до автоматизованих систем єдиних та державних реєстрів, забезпечує збереження та захист даних, що містяться в автоматизованих системах єдиних та державних реєстрів;

2) підприємство здійснює офіційне опублікування нормативно-правових актів, чинних міжнародних договорів України, рішень Європейського суду з прав людини щодо України в офіційному бюлетені «Офіційний вісник України»;

3) підприємство здійснює технічне та технологічне забезпечення створення, запровадження, експлуатації програмно-інформаційних комплексів системного ведення Системи реалізації арештованого майна (активів) шляхом проведення електронних торгів;

4) підприємство залучає засуджених, які відбувають покарання в установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України, до суспільно корисної праці та забезпечує їх професійно-технічне навчання;

5) підприємство здійснює виробництво товарів, виконання робіт і надання послуг, необхідних для забезпечення потреб установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України, Збройних Сил України, інших військових формувань;

6) підприємство перебуває у сфері управління Міністерства юстиції України або єдиним засновником та акціонером якого є держава в особі Міністерства юстиції України.

Не більше 5000 педагогічних працівників можуть пройти сертифікацію впродовж року

17.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про сертифікацію педагогічних працівників» від 14 січня 2025 р. № 31.

Нею встановлено, що в період воєнного стану граничну кількість педагогічних працівників, які можуть зареєструватися для проходження сертифікації, не більше ніж 5000 осіб щороку.

В новій редакції викладено Положення про сертифікацію педагогічних працівників.

Зокрема, згідно з новою редакцією п. 31 Положення, учасник сертифікації може оскаржити результати вивчення його практичного досвіду роботи протягом трьох календарних днів з дня отримання копії експертного висновку шляхом подання звернення до відповідного територіального органу Державної

служби якості освіти, повноваження якого поширюються на територію, де функціонує заклад освіти, в якому працює учасник сертифікації, із зазначенням суті питання.

Розгляд такого звернення здійснює апеляційна комісія при Державній службі якості освіти не більше десяти робочих днів з дня його отримання.

Положення про апеляційну комісію при Державній службі якості освіти розробляє Державна служба якості освіти та затверджує МОН.

Сертифікат є дійсним протягом трьох років починаючи з 1 січня року, наступного за роком успішного проходження сертифікації (п. 35).

Зміни набирають чинності з 1 вересня 2025 р.

Бронюванню підлягають всі медпрацівники та прокурори САП

20.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» від 14 січня 2025 р. № 36.

Новими абзацами п. 5 Порядку бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час, затвердженого постановою від 27 січня 2023 р. № 76, визначено, що бронюванню підлягають всі військовозобов'язані:

– медичні працівники закладів охорони здоров'я державної та комунальної форм власності, закладів громадського здоров'я, установ, що провадять діяльність із судово-медичної та судово-психіатричної експертизи, центрів крові, для яких робота у відповідних закладах є основним місцем роботи;

– які займають посади прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Внесено зміни й до абз. 1 п. 8, абз. 5 п. 9 цього Порядку.

При цьому встановлено, що під час бронювання військовозобов'язаних працівників підприємств, установ, організацій, які визначені критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, а також критично важливими для забезпечення потреб Збройних Сил, інших військових формувань в особливий період починаючи з дня набрання чинності п. 3 змін, що вносяться до постанови від 27 січня 2023 р. № 76, затвердженої постановою від 22 листопада 2024 р. № 1332, або яким підтверджено такий статус починаючи з дня набрання чинності п. 3 зазначених змін, переведення у період з 22 січня 2025 р. до 1 березня 2025 р. військовозобов'язаного на спеціальний військовий облік згідно з п. 29 Порядку бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час, затвердженого постановою від 27 січня 2023 р. № 76, здійснюється без урахування строку, визначеного в абз. 1 п. 29 зазначеного Порядку.

Систему обліку шкоди від агресії рф уведуть поетапно

20.01.2025 р. набрав чинності Закон України від 20 листопада 2024 р. № 4071-ІХ – див. Інформацію про шкоду від агресії рф буде консолідовано в єдиній Системі обліку.

При цьому встановлено, що:

1) створення програмно-технічних засобів Системи обліку інформації про шкоду здійснюється за рахунок міжнародної технічної, поворотної чи безповоротної фінансової допомоги

міжнародних організацій чи інших джерел, не заборонених законодавством України;

2) адміністрування Системи обліку інформації про шкоду здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, міжнародної технічної, поворотної чи безповоротної фінансової допомоги міжнародних організацій чи інших джерел, не заборонених законодавством України;

3) запровадження та наповнення Системи обліку інформації про шкоду здійснюються поетапно в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

4) наповнення Системи обліку інформації про шкоду шляхом отримання від постраждалої особи або її законного представника інформації про шкоду її особистим немайновим правам в електронній формі забезпечується після запровадження відповідної технічної можливості.

Державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування доручено забезпечити в межах компетенції:

1) здійснення заходів щодо збирання інформації, необхідних для реалізації цього Закону;

2) вжиття належних заходів, зокрема внесення необхідних змін до актів, які регулюють їхню діяльність, для забезпечення:

– обліку та фіксації випадків завдання шкоди особистим немайновим правам осіб внаслідок збройної агресії російської федерації проти України;

– обліку витратків місцевих бюджетів на заходи з підтримки постраждалих осіб.

Розділу II цього Закону вводиться в дію з дня початку функціонування Реєстру відомостей щодо депортованих дітей.

Не визнаються документи про вищу духовну освіту, видані закладами, утвореними юридичними особам держави-агресора

21.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку державного визнання документів про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання, виданих закладами вищої духовної освіти» від 17 січня 2025 р. № 44.

Змінами до Порядку, затвердженого постановою від 19 серпня 2015 р. № 652, зокрема уточнено, що цей Порядок визначає процедуру державного визнання документів про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання осіб, які до 1 вересня 2018 р. (для кандидатів на посади військових капеланів – не пізніше одного року з дня скасування або припинення воєнного стану) здобули вищу освіту, захистили дисертації на здобуття наукових ступенів та отримали вчені звання у закладах вищої духовної освіти, статuti (положення) яких зареєстровані в установленому законодавством порядку.

Здійснення державного визнання документів про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання, видані (присуджені, присвоєні) закладами вищої духовної освіти, припиняється через один рік з дня скасування або припинення воєнного стану.

Не визнаються документи про вищу духовну освіту, наукові ступені та вчені звання, видані:

1) фізичній особі, яка є громадянином держави, визнаної відповідно до закону державою-агресором або державою-окупантом, крім тієї особи, яка на законних підставах постійно проживає в Україні;

2) закладом вищої духовної освіти, що перебуває в статусі «припинено» згідно з Єдиним державним реєстром юридичних

осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;

3) закладом вищої духовної освіти, засновником (співзасновником) якого є:

– фізичні особи, які є громадянами держави, визнаної відповідно до закону державою-агресором або державою-окупантом, крім тих осіб, які на законних підставах постійно проживають в Україні;

– юридичні особи, утворені відповідно до законодавства держави, що визнана відповідно до закону державою-агресором або державою-окупантом;

– юридичні особи, в яких кінцевими бенефіціарними власниками або учасниками (акціонерами) з часткою в статутному капіталі з урахуванням відносин контролю 10 або більше відсотків є фізичні та/або юридичні особи, зазначені вище.

Військові зможуть розпорядитись грошовим забезпеченням на випадок полону

20.01.2025 р. набрав чинності Закон України від 8 жовтня 2024 р. № 3995-IX щодо грошового забезпечення військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх.

Відповідно до нової редакції п. 6 ст. 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» за військовослужбовцями, захопленими в полон або заручниками, а також інтернованими в нейтральних державах або зниклими безвісти, зберігається виплата грошового забезпечення.

Військовослужбовець має право скласти у письмовій довільній формі особисте розпорядження на випадок захоплення його в полон або заручником, інтернування в нейтральних державах або зникнення безвісти про виплату належного йому грошового забезпечення особі (особам) за його вибором, визначивши розмір частки таких осіб у відсотках.

Порядок підтвердження справжності підпису військовослужбовця на особистому розпорядженні на випадок полону, оформлення та зберігання такого розпорядження та його скасування здійснюються у порядку, передбаченому п. 4 ст. 16 цього Закону.

У разі відсутності особистого розпорядження на випадок полону грошове забезпечення виплачується дружині (чоловіку), законним представникам малолітніх (неповнолітніх) дітей, дітям з числа осіб з інвалідністю з дитинства (незалежно від віку) або їх законним представникам та батькам військовослужбовців (крім тих із зазначених осіб, які одержують від військовослужбовця аліменти, а також батьків, позбавлених батьківських прав, за умови що ці права не були поновлені). Таким особам рівними частками виплачується частина грошового забезпечення, що в загальній сумі не перевищує 50 відсотків грошового забезпечення, визначеного після здійснення встановлених законом відрхувань.

У разі відсутності особистого розпорядження на випадок полону та осіб, зазначених в абзаці четвертому цього пункту, грошове забезпечення виплачується повнолітнім дітям, рідним братам (сестрам), законним представником яких є військовослужбовець. Таким особам рівними частками виплачується частина грошового забезпечення, що в загальній сумі не перевищує 20 відсотків грошового забезпечення, визначеного після здійснення встановлених законом відрхувань.

Виплата грошового забезпечення особі (особам), визначеній (визначеним) в особистому розпорядженні на випадок полону, та особам, передбаченим цим пунктом, здійснюється до повного з'ясування обставин захоплення військовослужбовців у полон або заручниками, інтернування військовослужбовців у нейтральних державах або зникнення безвісти, їх звільнення з полону або визнання судом безвісно відсутніми чи оголошення судом померлими. У всіх випадках виплата грошового забезпечення здійснюється не більше ніж до дня виключення військовослужбовця із списків особового складу військової частини.

Грошове забезпечення військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або зниклих безвісти, підлягає індексації відповідно до закону. Порядок та умови перерахунку розміру грошового забезпечення таких військовослужбовців встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або зниклих безвісти, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

У разі відсутності особистого розпорядження на випадок полону та осіб, зазначених в абзацах четвертому – п'ятому цього пункту, належні та не виплачені військовослужбовцям, захопленим у полон або заручниками, а також інтернованим у нейтральних державах або зниклим безвісти, суми грошового забезпечення після оголошення їх судом померлими включаються до складу спадщини.

Дія цього пункту не поширюється на військовослужбовців, які добровільно здалися в полон, самовільно залишили військової частини (місця служби) або дезертирували зі Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів.

За військовослужбовцями, захопленими в полон або заручниками, а також інтернованими в нейтральних державах або зниклими безвісти, зберігаються передбачені законом інші види забезпечення.

Закон вводиться в дію з першого числа місяця, що настає за місяцем набрання ним чинності.

Особливості набуття та поновлення статусу здобувача освіти під час воєнного стану

21.01.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства освіти і науки України від 20 грудня 2024 р. № 1775, яким визначено деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача освіти.

Зокрема на період дії правового режиму воєнного стану в Україні призупинено:

1) прийом заяв, проведення конкурсного відбору, укладання договорів про навчання між закладом вищої освіти та вступником та зарахування на навчання для здобуття третього (освітньо-наукового, освітньо-творчого) рівня вищої освіти та в асистентуру-стажування на денну або дуальну форми здобуття освіти за кошти фізичних та юридичних осіб (крім іноземців та осіб без громадянства за умови наявності державного визнання документа про освіту, на підставі якого здійснюється вступ);

2) переведення здобувачів фахової передвищої та вищої освіти на денну або дуальну форми здобуття освіти з інших форм здобуття освіти, крім наступних категорій осіб:

– особи, які на дату переведення не досягли граничного віку направлення на базову військову службу, визначеного ст. 15 За-

кону України «Про військовий обов'язок і військову службу», за умови наявності інформації про попереднє навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти;

– особи, звільнені з військової служби після 24 лютого 2022 р.;

– іноземці та особи без громадянства (за умови наявності державного визнання документа про освіту та академічної довідки, на підставі яких здійснюється переведення);

3) поновлення (включаючи допуск до освітнього процесу після завершення строку переривання навчання) на денну або дуальну форми здобуття освіти, крім наступних категорій осіб:

– особи, які на дату поновлення не досягли граничного віку направлення на базову військову службу, визначеного ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», за умови наявності інформації про попереднє навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти;

– здобувачі освіти, які мали перерву в навчанні у зв'язку з вагітністю та пологами або доглядом за дитиною до досягнення нею трирічного віку (шестирічного віку у передбачених законодавством випадках);

– особи, звільнені з військової служби після 24 лютого 2022 р.;

– особи, які поновлюються для здобуття освіти за медичними або фармацевтичними спеціальностями, за умови наявності інформації про попереднє навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти;

– особи, яким було надано академічну відпустку тривалістю не більше одного року за медичними показаннями (у тому числі у разі її продовження до двох років), у зв'язку з участю в програмі академічної мобільності або у зв'язку із сімейними обставинами, за умови наявності інформації про попереднє навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти;

– особи, яким поновлюється до складу курсантів вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів фахової передвищої військової освіти, закладів фахової передвищої спеціалізованої військової освіти;

– особи, які на дату поновлення не досягли граничного віку направлення на базову військову службу, визначеного ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», та поновлюються зі складу курсантів вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів фахової передвищої військової освіти, закладів фахової передвищої спеціалізованої військової освіти;

– особи, які розпочали здобуття фахової передвищої або вищої освіти в закладах освіти за кордоном та повернулися для продовження здобуття освіти в Україну (за умови наявності державного визнання документа про освіту та академічної довідки, на підставі яких здійснюється переведення);

– іноземці та особи без громадянства (за умови наявності державного визнання документа про освіту та академічної довідки, на підставі яких здійснюється переведення).

Також встановлено, що:

1) поновлення за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодший спеціаліст, спеціаліст не здійснюється;

2) здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії, які до 1 січня 2024 р. були відраховані із закладу вищої освіти (наукової установи) у зв'язку із завершенням терміну навчання за відповідною освітньо-науковою програмою без захисту дисертації, можуть бути поновлені до закладу вищої освіти (наукової установи) на заочну або вечірню форму здобуття освіти в межах ліцензованого обсягу за умови наявності інформації про попе-

редне навчання в Єдиній державній електронній базі з питань освіти з метою захисту дисертації на строк не більше дев'яти місяців. У такому разі видатки, пов'язані з проведенням захисту дисертації, здійснюються здобувачем за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб;

3) у разі анулювання ліцензії у закладах освіти за певним рівнем вищої освіти або освітніми програмами, що передбачають присвоєння професійної кваліфікації з професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, здобувачі освіти можуть бути поновлені до інших закладів освіти лише на вечірню або заочну форму здобуття освіти.

Відповідні зміни внесено до наказу Міністерства освіти і науки України «Про деякі особливості набуття та поновлення статусу здобувача вищої освіти у 2024 році» від 24 червня 2024 р. № 910.

Затверджено Стратегію розвитку охорони здоров'я до 2030 р.

21.01.2025 р. набрало чинності розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 р. № 34-р, яким схвалено Стратегію розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 р., що включає такі стратегічні та операційні цілі:

1) забезпечення універсального доступу населення до якісних медичних послуг та інструментів реалізації права на здоров'я:

– забезпечення створення рівних умов та безперешкодного доступу населення до своєчасної, безпечної та якісної медичної допомоги;

– забезпечення доступу населення до якісних і безпечних лікарських засобів з доведеною ефективністю та медичних виробів;

– формування та підтримка ціннісного ставлення населення до здоров'я;

– відновлення, розвиток та підтримка напрямів, пов'язаних з новими викликами та задоволенням потреб населення під час надзвичайних ситуацій;

– забезпечення прозорості національної політики у сфері охорони здоров'я та залучення громадянського суспільства до прийняття рішень;

2) посилення міжсекторальної координації державної політики, що впливає на систему охорони здоров'я:

– забезпечення професійної автономії, сталого розвитку та ефективної роботи суб'єктів, що провадять діяльність у сфері охорони здоров'я;

– забезпечення належного фінансування системи охорони здоров'я та ефективного використання її ресурсів;

– розвиток міжсекторального співробітництва для забезпечення загальнодержавного підходу у вирішенні питань охорони здоров'я;

– реалізація політики у сфері охорони здоров'я з урахуванням права ЄС та глобального порядку денного;

– забезпечення послідовного розвитку системи охорони здоров'я з використанням сучасних та деталізованих фактичних даних, сучасних інструментів планування та кращих світових практик;

– посилення спроможності та забезпечення належного управління системою охорони здоров'я в умовах надзвичайних ситуацій та глобальних загроз;

– удосконалення механізму та алгоритмів моніторингу якості надання медичної допомоги;

3) забезпечення та створення умов для розвитку та реалізації потенціалу національної системи охорони здоров'я:

– забезпечення безперервного розвитку людського капіталу та створення можливостей самореалізації в системі охорони здоров'я;

– впровадження сучасних технологій та наукових досягнень для збереження та зміцнення здоров'я;

– технологізація та цифровізація процесів управління системою, планування та організації надання послуг у сфері охорони здоров'я;

– створення умов для залучення інвестицій, збільшення економічної привабливості та покращення показників економічної ефективності галузі.

Затверджено й операційний план заходів з реалізації у 2025 – 2027 роках Стратегії.

Засуджені проходять професійно-психологічний відбір для прийняття на військову службу

21.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2025 р. № 32, якою визначено процедуру взяття осіб, яких умовно-достроково звільнено від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, на військовий облік призовників, військовозобов'язаних, проходження ними медичного огляду військово-лікарськими комісіями з метою визначення придатності до військової служби та професійно-психологічного відбору.

Так, для взяття на військовий облік призовників, військовозобов'язаних засуджених, який виявив бажання проходити військову службу, на підставі, визначеній ст. 81-1 Кримінального кодексу України, подає на ім'я керівника установи покарань заяву про бажання проходити військову службу за контрактом.

Установа виконання покарань організовує проходження засудженими первинного медичного огляду у закладах охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби або в інших закладах охорони здоров'я державної чи комунальної форми власності, у разі позитивних результатів якого засудженому територіальним центром комплектування та соціальної підтримки може бути видано направлення для проходження медичного огляду військово-лікарською комісією.

Проходження засудженими медичного огляду здійснюється виїзними військово-лікарськими комісіями у закладах охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби та інших закладах охорони здоров'я державної чи комунальної форми власності. Організація роботи військово-лікарських комісій покладається на Міноборони.

У разі визнання засудженого придатним до військової служби за станом здоров'я копія довідки військово-лікарської комісії з постановою про придатність до військової служби невідкладно, але не пізніше 24 годин, надається установі виконання покарань.

Проходження засудженими професійно-психологічного відбору здійснюється в день попереднього розгляду установою виконання покарань за обов'язковою участю (у тому числі в режимі відеоконференції) представника територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцезнаходженням установи виконання покарань, а також представника військової частини, в якій засуджений планує проходити військову службу за контрактом, питання щодо можливості представлення за-

судженого до умовно-дostroково звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом.

Професійно-психологічний відбір проводиться виїзними групами територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки або військових частин трьома етапами. На першому етапі проводиться психологічне тестування кандидатів на військову службу за контрактом, на другому етапі виводиться професійна орієнтація та формується попередній висновок про професійно-психологічну придатність до проходження військової служби за контрактом, на третьому етапі формується остаточний висновок про професійно-психологічну придатність кандидатів до проходження військової служби за контрактом. Здійснення професійно-психологічного відбору покладається на Міноборони.

Взяті осіб, яких умовно-дostroково звільнено від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, на військовий облік призовників, військовозобов'язаних здійснюється відповідно до вимог ст. 37 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» територіальним центром комплектування та соціальної підтримки згідно з військово-адміністративним поділом території України за місцезнаходженням установи виконання покарань на підставі ухвали суду про умовно-дostroково звільнення особи від відбування покарання.

Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки на підставі отриманої ухвали суду видає особі, яку умовно-дostroково звільнено від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, військово-обліковий документ та вносить дані до Єдиного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Затверджено й перелік територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, які здійснюють військовий облік осіб, звільнених умовно-дostroково, а також визначено процедуру:

– супроводження осіб, звільнених умовно-дostroково від відбування покарання, Національною гвардією до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також відповідних підрозділів Збройних Сил до спеціалізованого підрозділу військової частини для укладання контракту та проходження військової служби;

– взаємодії між територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, установами виконання покарань та Національною гвардією.

Новий перелік документів для отримання дозволу на використання приміщень для обігу наркотичних засобів

22.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку видачі дозволу на використання об'єктів і приміщень, призначених для провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» від 17 січня 2025 р. № 41.

Новою редакцією п. 5 Порядку, затвердженого постановою від 13 квітня 2011 р. № 469, уточнено, що юридична особа, діяльність якої пов'язана з культивуванням, перевезенням, зберіганням і знищенням рослин, включених до таблиці I переліку, крім зазначених у п. 4 цього Порядку документів, подає також копії:

– документа, що підтверджує право власності на земельну ділянку або постійного користування чи оренди земельної ді-

лянки на момент подання заяви, у разі культивування рослин, включених до списку № 3 таблиці I переліку;

– документа, що підтверджує факт придбання в суб'єктів насінництва та розсадництва, внесених до Державного реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва, насіння для культивування рослин, включених до переліку (для маку – першої генерації, для конопель – не нижче другої генерації);

– витягу з карти-схеми земельної ділянки із зазначенням площі посіву, відстані до населених пунктів, лісових угідь, залізниць та автомобільних доріг місцевого значення у разі культивування рослин, включених до списку № 3 таблиці I переліку;

– договору про охорону місць культивування, зберігання і знищення рослин, включених до списків № 3, 4 таблиці I переліку, їх поживних залишків та додатка, у якому зазначається інформація про розташування сил і засобів підрозділів охорони.

У разі перевезення частин рослин, включених до списку № 3 таблиці I переліку, або їх насіння, яке не відповідає вимогам ДСТУ 7696:2015 чи ДСТУ 7695:2015 щодо відсоткового вмісту сміттєвих домішок, або їх поживних залишків для подальшого перероблення (доочищення), крім зазначених документів, подається також копія договору про охорону таких частин рослин та насіння під час перевезення і схема маршруту перевезення.

При цьому в тексті Порядку слова «державний адміністратор» у всіх відмінках замінено на «адміністратор центру надання адміністративних послуг» у відповідному відмінку.

Домашні профілактичні медогляди дітей можуть не проводитися під час війни

22.01.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства охорони здоров'я України від 3 грудня 2024 р. № 2003, яким визначено механізм проведення профілактичних медичних оглядів дітей від народження до 4 років.

Зокрема передбачено, що профілактичні медичні огляди дітей проводяться під час надання медичної послуги з надання первинної медичної допомоги медичне спостереження за здоровою дитиною, визначеною в додатку 1 до Порядку надання первинної медичної допомоги, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 березня 2018 р. № 504, спрямованою на збереження і зміцнення здоров'я дитини та включає в себе комплексну оцінку розвитку дитини, надання медичної, психосоціальної допомоги відповідно до потреб періоду розвитку, консультування щодо грудного вигодовування та раціонального харчування, профілактики захворювань і травматизму, раннього виявлення порушень розвитку або ризику їх виникнення, формування навичок здорового способу життя, та спрямована на створення оптимальних умов для здорового гармонійного активного розвитку дитини в сприятливому безпечному середовищі.

Затверджений Порядок не поширюється на динамічне спостереження за пацієнтами із діагностованими захворюваннями, які мають хронічні перебіги.

На період встановлення карантину, запровадження надзвичайної ситуації, надзвичайного або воєнного стану в Україні з метою повного, своєчасного та безперервного задоволення потреб населення у медичній допомозі до надання всіх видів медичної допомоги у закладах охорони здоров'я домашні візити під час проведення профілактичних медичних оглядів дітей від народження до 4 років можуть не здійснюватися, якщо це обумовлено безпековими факторами. Завдання домашніх візитів повинні бути виконані за місцем надання первинної медичної

допомоги пацієнтам під час візитів до надавача первинної медичної допомоги.

Медичне спостереження організовується надавачем ПМД та складається з двох компонентів:

– універсального, який є загальним та складається з обов'язкових планових амбулаторних прийомів лікаря з надання ПМД та планових домашніх візитів медичного працівника до сім'ї з дитиною за графіком, визначеним в додатку до цього Порядку;

– прогресивного, який включає позапланові амбулаторні прийоми лікаря з надання ПМД та/або позапланові домашні візити медичного працівника у разі виявлення у дитини відхилень від показників розвитку, порушень розвитку чи високих ризиків виникнення порушень розвитку внаслідок несприятливої дії біологічних чи соціальних факторів, визначених у пп. 1 та 2 п. 9 Порядку раннього виявлення чи виявлення інших ризиків медичного чи психосоціального характеру.

Медичне спостереження дітей медичним працівником проводиться у формі планового амбулаторного прийому або позапланового амбулаторного прийому. Лікар з надання ПМД може самостійно здійснювати домашні візити чи візити до надавача ПМД з залученням чи без залучення медичного працівника.

Медичне спостереження дітей медичним працівником проводиться у формі планових та позапланових домашніх візитів або візитів до надавача ПМД, у тому числі з використанням засобів телемедицини. Планові візити до надавача ПМД проводяться у умовах, що виключають контакт здорової дитини з хворими пацієнтами.

Під час першого домашнього візиту батьки дитини (один з батьків чи інший законний представник дитини) надають інформовану згоду на проведення медичного огляду.

Затверджено й Порядок та періодичність проведення профілактичних медичних оглядів дітей віком від 4 до 18 років.

Порядок використання коштів для Національного військового кладовища

22.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2025 р. № 54, якою визначено механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою «Реалізація публічного інвестиційного проекту із створення та функціонування Національного військового меморіального кладовища».

Бюджетні кошти використовуються для реалізації публічного інвестиційного проекту «Створення та функціонування Національного військового меморіального кладовища» з метою реалізації державної політики у сфері вшанування та увічнення пам'яті загиблих (померлих) осіб, зазначених у ч. 1 та 7 ст. 15-1, а також ст. 15-2 Закону України «Про поховання та похоронну справу».

Бюджетні кошти під час реалізації публічного інвестиційного проекту спрямовуються на:

1) будівництво об'єктів Національного військового меморіального кладовища, в тому числі виконання проектно-вишукувальних, підготовчих та будівельних робіт;

2) розроблення проектно-кошторисної документації на будівництво.

Водночас, визнано таким, що втратив чинність, Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для створення та функціонування Національного військового меморіального кладовища, затверджений постановою від 23 лютого 2024 р. № 192.

5 етапів оптимізації робочих процесів у центральних органах виконавчої влади

23.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 р. № 50, якою визначено процедуру організації і проведення аналізу та заходів з оптимізації робочих процесів у центральних органах виконавчої влади та встановлює вимоги до оформлення їх результатів.

Відповідно до затвердженого Порядку цілями заходів з оптимізації робочих процесів є:

1) оптимізація витрат державного бюджету на здійснення основних функцій та забезпечення діяльності державних органів, надання ними послуг;

2) скорочення трудомісткості та/або часу на здійснення основних функцій державних органів та забезпечення діяльності цих державних органів, надання ними послуг без втрати якості результатів;

3) забезпечення/підвищення результативності здійснення основних функцій державних органів у разі зменшення чи незмінності обсягів залучених ресурсів;

4) підвищення якості результатів роботи державних органів, зокрема за рахунок орієнтованості на запити (вимоги) споживачів робочих процесів.

Заходи з оптимізації робочих процесів проводяться в рамках проведення аналізу робочих процесів у державних органах.

Проведення заходів з оптимізації робочих процесів передбачає застосування методів оптимізації з урахуванням можливостей цифровізації (удосконалення наявних засобів інформатизації). Для робочих процесів, які готуються до цифровізації (зокрема в рамках проектів інформатизації), як правило, спочатку проводяться заходи з оптимізації робочих процесів. Інші заходи, спрямовані на впровадження процесного підходу, можуть проводитися державними органами на підставі міжнародних стандартів та кращих міжнародних і вітчизняних практик за умови дотримання вимог, визначених затвердженим Порядком.

Залежно від кількості функцій, які виконуються державним органом, утворюється структурний підрозділ із забезпечення виконання завдань щодо проведення аналізу та заходів з оптимізації робочих процесів або призначається посадова особа із забезпечення виконання завдань щодо проведення аналізу та заходів з оптимізації робочих процесів.

За рішенням керівника державного органу в його самостійних структурних підрозділах може бути визначена посадова особа, на яку покладаються обов'язки із взаємодії стосовно організації і проведення аналізу та заходів з оптимізації робочих процесів.

Заходи з оптимізації робочих процесів включають такі етапи:

1) планування заходів з оптимізації робочих процесів;
2) підготовка проекту з оптимізації робочого процесу;
3) підготовка плану впровадження проекту з оптимізації робочого процесу;

4) моніторинг впровадження проекту з оптимізації робочого процесу;

5) оцінка результатів впровадження проекту з оптимізації робочого процесу.

Міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, крім комісій, бюро та Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, доручено:

1) утворити (призначити) структурний підрозділ (посадову особу) із забезпечення виконання завдань щодо проведення аналізу та заходів з оптимізації робочих процесів у межах граничної чисельності працівників апарату центрального органу виконавчої влади; забезпечити протягом місяця після набрання чинності цією постановою тимчасове покладення обов'язків відповідної посадової особи до її призначення на іншу посадову особу;

2) утворити протягом місяця з дня набрання чинності цією постановою робочу групу з питань оптимізації робочих процесів (у разі відсутності) та забезпечити її роботу відповідно до плану заходів з проведення аналізу та оптимізації робочих процесів на відповідний рік;

3) подати протягом трьох місяців з дня набрання чинності цією постановою Кабінету Міністрів України план заходів з проведення аналізу та оптимізації робочих процесів на 2025 р.;

4) створити не пізніше ніж через шість місяців з дня набрання чинності цією постановою каталог робочих процесів державного органу та забезпечити його постійне наповнення і актуалізацію;

5) забезпечити проведення аналізу та заходів з оптимізації робочих процесів відповідно до затвердженого Порядку;

6) подавати Кабінету Міністрів України щороку починаючи з 2026 р.:

– річний звіт про виконання плану заходів з проведення аналізу та оптимізації робочих процесів на відповідний рік – до 10 січня року, що настає за звітним періодом;

– план заходів з проведення аналізу та оптимізації робочих процесів на відповідний рік – до 1 лютого планового року.

МОЗ зупинить дію посвідчень на ліки у разі порушення вимог про маркування

23.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку державної реєстрації (перереєстрації) лікарських засобів» від 17 січня 2025 р. № 39.

Новими п. 7-1, 33-1, 37-1, 37-2 Порядку, затвердженого постановою від 26 травня 2005 р. № 376, визначено, що державна реєстрація лікарського засобу, який закуповується особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, не зареєстрованого в Україні під час проведення процедури закупівлі, але зареєстрованого компетентним органом Сполучених Штатів Америки, Швейцарської Конфедерації, Японії, Австралії, Канади, держави – члена Європейського Союзу чи зареєстрованого компетентним органом Європейського Союзу за централізованою процедурою, який подається на державну реєстрацію після визначення переможця процедури закупівлі, здійснюється МОЗ за умови надання копії документа, засвідченої підписом заявника або уповноваженого ним представника, що підтверджує визначення переможця процедури закупівлі, на підставі заяви та висновку Центру, складеного за результатами проведення перевірки реєстраційних матеріалів на їх автентичність.

Перевірка матеріалів щодо внесення змін до реєстраційних матеріалів лікарського засобу на їх автентичність, який зареєстровано для закупівлі особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, здійснюється відповідно до порядку проведення перевірки реєстраційних матеріалів на їх автентичність на лікарський засіб, який подається на державну реєстрацію для закупівлі особою, уповноваженою на здій-

снення закупівель у сфері охорони здоров'я, або спеціалізованою організацією.

МОЗ в установленому порядку приймає рішення про:

– тимчасове зупинення дії реєстраційного посвідчення на лікарський засіб у разі порушення вимог до маркування щодо наявності будь-якої інформації рекламного характеру, а також будь-якої інформації про юридичних або фізичних осіб, які не є виробником або заявником (власником реєстраційного посвідчення) лікарського засобу, до приведення маркування лікарського засобу у відповідність із вимогами ч. 11 ст. 12 Закону України від 4 квітня 1996 р. № 123/96-ВР «Про лікарські засоби» та рішення про поновлення дії реєстраційного посвідчення після усунення порушень вимог до маркування;

– скасування державної реєстрації лікарського засобу шляхом припинення дії реєстраційного посвідчення без повернення збору за державну реєстрацію лікарського засобу, який подавався на державну реєстрацію після визначення переможця процедури закупівлі та зареєстрований відповідно до вимог ч. 12 ст. 9-1 Закону України від 4 квітня 1996 р. № 123/96-ВР «Про лікарські засоби» і п. 7-1 цього Порядку, у разі, коли заявником не виконано надане ним письмове зобов'язання отримати документ, що підтверджує відповідність умов виробництва такого лікарського засобу діючим в Україні вимогам щодо належної виробничої практики, зокрема у зв'язку із прийняттям Держлікслужбою вмотивованого висновку про відмову в його видачі.

Крім того, внесено зміни до п. 25, абз. 1 п. 41 цього Порядку, а також доповнено п. 23-1.

При цьому встановлено, що серія лікарського засобу, яка вироблена до введення в дію Закону України від 21 серпня 2024 р. № 3910-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про лікарські засоби» щодо маркування лікарських засобів», із маркуванням, що не відповідає вимогам зазначеного Закону, може ввозитися на територію України, перебувати в обігу та застосовуватися до закінчення терміну придатності, зазначеного на упаковці.

8 напрямів підтримки ветеранів війни, членів їх сімей і родин загиблих

24.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2025 р. № 62, якою, зокрема визначено механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою «Заходи з підтримки та допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та членам родин загиблих».

Серед іншого, передбачено, що бюджетні кошти спрямовуються на:

1) здійснення заходів із психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб;

2) здійснення заходів із професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, а також на період воєнного стану та протягом трьох місяців після його припинення або скасування інших категорій осіб відповідно до Порядку та умов, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 432;

3) здійснення заходів з розвитку спорту ветеранів війни;

4) виготовлення бланків посвідчень для ветеранів війни та відповідних нагрудних знаків до них, бланків посвідчень для по-

страждалих учасників Революції Гідності та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, бланків листів талонів на право одержання ветеранами війни проїзних квитків безоплатно і з 50-відсотковою знижкою їх вартості;

5) здійснення заходів з вшанування пам'яті ветеранів, відвідування військових поховань і військових пам'ятників, відзначення святкових, пам'ятних та історичних дат, пов'язаних із вшануванням ветеранів війни, захистом незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, формуванням соборності та державності, виконання проєктів та заходів щодо формування позитивного образу та героїзації ветеранів у суспільстві;

6) здійснення заходів національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, громадянської освіти із залученням ветеранів війни, а також участь у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності (оплата проїзду, добогих та виготовлення поліграфічної продукції, придбання канцелярської продукції, оплата оренди приміщення для проведення заходу, оплата оренди обладнання для проведення заходу, транспортних послуг);

7) виплату одноразової грошової допомоги деяким категоріям осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», механізм призначення та виплати якої визначено Порядком призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2016 р. № 336;

8) реалізацію експериментального проєкту щодо надання учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни допомоги для занять фізичною культурою та спортом відповідно до Порядку реалізації експериментального проєкту щодо надання учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни допомоги для занять фізичною культурою та спортом, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 січня 2025 р. № 2.

Увезення радіоактивних, радіофармацевтичних ліків – без заяви про видачу висновку про якість

24.01.2025 Набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до Порядку здійснення державного контролю якості лікарських засобів, що ввозяться в Україну» від 21 січня 2025 р. № 55.

Новою редакцією п. 6 Порядку, затвердженого постановою від 14 вересня 2005 р. № 902, встановлено, що дія п. 5 цього Порядку не поширюється на суб'єктів господарювання, які ввозять активні фармацевтичні інгредієнти (субстанції), радіоактивні, радіофармацевтичні лікарські засоби та продукцію «in bulk».

Суб'єкти господарювання здійснюють відбір зразків активних фармацевтичних інгредієнтів (субстанцій) та продукції «in bulk» для проведення лабораторного аналізу та контролю їх якості на відповідність вимогам специфікації якості методів контролю якості лікарського засобу до реєстраційного посвідчення (або вимогам Державної фармакопеї України – для активних фармацевтичних інгредієнтів) самостійно і несуть відповідальність за якість зазначених лікарських засобів згідно із законом.

Лабораторний аналіз (крім радіоактивних, радіофармацевтичних лікарських засобів) проводиться в лабораторіях з контр-

оллю якості та безпеки лікарських засобів, атестованих в установленому МОЗ порядку.

Суб'єкти господарювання інформують щомісяця до 15 числа орган державного контролю за місцем провадження господарської діяльності про дату ввезення лікарських засобів, їх назву, номер серії, кількість, виробників, наявність реєстрації та результати проведення лабораторного аналізу (крім результатів проведення лабораторного аналізу радіоактивних, радіофармацевтичних лікарських засобів), отримані протягом календарного місяця, за формою, затвердженою МОЗ.

У разі виявлення за результатами лабораторного аналізу неякісних активних фармацевтичних інгредієнтів (субстанцій) та продукції «in bulk», суб'єкти господарювання не пізніше ніж протягом трьох робочих днів інформують органи державного контролю за місцем провадження господарської діяльності про заходи, вжиті у зв'язку з виявленням неякісних активних фармацевтичних інгредієнтів (субстанцій) та продукції «in bulk».

Вакансії на Єдиному веб-порталі посад у державних та комунальних медзакладах можуть поміщати і приватні

23.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1094 і від 29 березня 2024 р. № 358» від 17 січня 2025 р. № 46.

Новим абзацом п. 3 постанови «Про затвердження Положення про Єдиний веб-портал вакантних посад у державних та комунальних закладах охорони здоров'я та внесення змін до Порядку проведення конкурсу на зайняття посади керівника державного, комунального закладу охорони здоров'я» від 29 березня 2024 р. № 358 визначено, що добір на вакантні посади з використанням засобів Єдиного веб-порталу також можуть здійснювати заклади охорони здоров'я приватної форми власності та фізичні особи – підприємці, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики.

Зміни внесено й до Положення про Єдиний веб-портал вакантних посад у державних та комунальних закладах охорони здоров'я, постанови «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посади керівника державного, комунального закладу охорони здоров'я» від 27 грудня 2017 р. № 1094.

Звіти про виконання бойових завдань – в «Армія+»

24.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 липня 2024 р. № 879» від 21 січня 2025 р. № 63.

Новим п. 2-1 постанови «Деякі питання Державного веб-порталу електронних публічних послуг у сфері національної безпеки і оборони «Армія+» від 30 липня 2024 р. № 879 Міністерству оборони разом з Міністерством внутрішніх справ під час воєнного стану з 24 січня 2025 р. доручено забезпечити координацію заходів щодо забезпечення щоденного подання військовими частинами, підрозділами Збройних Сил, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів, включених до складу сил оборони, до Генерального штабу Збройних Сил звітів (донесень) про виконання бойових завдань з використанням засобів Порталу «Армія+».

Порядок надання звітів (донесень) про виконання бойових завдань з використанням засобів Порталу «Армія+» встановлюється Міністерством оборони.

Внесено зміни й до Положення про Державний вебпортал електронних публічних послуг у сфері національної безпеки і оборони «Армія+», затвердженого зазначеною постановою.

Для моніторингу питної води впровадять інформаційно-аналітичну платформу

24.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 21 січня 2025 р. № 61, якою визначено процедуру здійснення державного моніторингу у сферах питної води та питного водопостачання, водовідведення, організацію взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств питного водопостачання, підприємств централізованого та нецентралізованого водовідведення, а також забезпечення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування інформацією для прийняття управлінських рішень.

При цьому Міністерство розвитку громад та територій має:

- затвердити протягом трьох місяців рекомендовані індикаторні показники моніторингу;
- забезпечити протягом трьох місяців з дня набрання чинності цією постановою розроблення та впровадження інформаційно-аналітичної платформи для збору, обробки, збереження та аналізу інформації про якість питної води, стан об'єктів централізованого питного водопостачання, стан систем водовідведення, надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, повторне використання очищених стічних вод та осаду, прогнозування змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень;
- затвердити протягом двох місяців з дня набрання чинності цією постановою положення про інформаційно-аналітичну платформу у сферах питної води та питного водопостачання, водовідведення;
- інформувати щороку до 15 березня календарного року, що настає за звітним, Кабінет Міністрів України про результати здійснення державного моніторингу.

Відповідно до затвердженого Порядку основними завданнями моніторингу є визначення:

- якісного стану водних об'єктів у місцях водозаборів для централізованого питного водопостачання за радіологічними (радіаційними) і хімічними показниками;
- хімічних, бактеріологічних (мікробіологічних), радіологічних (радіаційних) показників води;
- якості питної води після споруд водопідготовки за хімічними і бактеріологічними (мікробіологічними) показниками;
- технічного стану систем централізованого питного водопостачання та водовідведення;
- обсягів утворення та повторного використання очищених стічних вод та осадів стічних вод;
- технічного стану підприємств;
- стану забезпечення надання споживачам послуг з централізованого водопостачання;
- стану забезпечення надання споживачам послуг з централізованого водовідведення;
- якості очищення стічних вод.

Об'єктами моніторингу є:

- питна вода;

- поверхневі та підземні джерела централізованого питного водопостачання;
- системи питного водопостачання;
- системи водовідведення;
- послуги з централізованого водопостачання та з централізованого водовідведення.

Суб'єктами моніторингу є:

- Мінрозвитку;
- МОЗ;
- Міндовкілля;
- Держводагентство;
- обласні та Київська міська державні адміністрації (військові адміністрації);
- органи місцевого самоврядування (за згодою);
- підприємства.

Дані моніторингу вносяться до платформи суб'єктами моніторингу щомісяця до 10 числа.

Суб'єкти моніторингу взаємодіють/обмінюються даними між собою через платформу.

Затверджений Порядок набирає чинності через шість місяців з дня опублікування цієї постанови.

Хімпродукцію, що не відповідає регламенту безпечності, можна продавати ще рік

27.01.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2024 р. № 847, якою затверджено Технічний регламент щодо безпечності хімічної продукції, а також установлено, що:

1) хімічна продукція, яка була надана на ринку до набрання чинності цією постановою і не відповідає вимогам Технічного регламенту, надається на ринку протягом року з дати набрання чинності цією постановою;

2) п. 17, 18, 20, 21, 67 та 72 Технічного регламенту не застосовуються, якщо існуюча хімічна речовина виробляється або надається на ринку:

- у ваговій кількості 1000 тонн на рік або більше – до 1 жовтня 2026 р.;
- у ваговій кількості від 100 до 1000 тонн на рік – до 1 червня 2028 р.;
- у ваговій кількості від 1 до 100 тонн на рік – до 1 березня 2030 р.

Дія цього пункту не поширюється на існуючу хімічну речовину, яка відповідає критеріям класифікації небезпечності відповідно до Технічного регламенту класифікації небезпечності, маркування та пакування хімічної продукції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 травня 2024 р. № 539:

– за класами небезпечності та категоріями у межах класу: «Хімічна продукція, яка має канцерогенні властивості» категорій 1А та 1В, «Хімічна продукція, яка має мутагенні властивості» категорій 1А та 1В, «Хімічна продукція, яка проявляє токсичність для репродуктивної системи людини» категорій 1А та 1В та виробляється або надається на ринку у ваговій кількості 1 тонна на рік або більше;

– за класом небезпечності та категоріями у межах класу: «Хімічна продукція, яка проявляє токсичність для водних біоресурсів», диференціація «небезпечність для водних екосистем при довготривалому впливі» категорії 1 та надається на ринку або виробляється у ваговій кількості 100 тонн на рік або більше.

